

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**VENÄJÄN VALTION PATRIOTISMI 2000-LUVULLA PATRIOOTTISEN
KASVATUKSEN OHJELMIEN NÄKÖKULMASTA**

Pro Gradu -tutkimus

Yliluutnantti

Tapio Hutri

SM 7

Pioneeriopintosuunta

Huhtikuu 2018

Kurssi SM7	Linja Maasotalinja
Tekijä Yliluutnantti Tapio Hutri	
Harjoitustyön nimi VENÄJÄN VALTION PATRIOTISMI 2000-LUVULLA PATRIOOTTISEN KASVATUKSEN OHJELMIEN NÄKÖKULMASTA	
Oppiaine Sotilaspedagogiikka	Säilytyspaikka Opintoasianosaston arkisto
Aika Huhtikuu 2018	Tekstisivuja 67 Liitesivuja 2
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Patriotismi Venäjällä on laaja ja monipuolinen käsite, jota voi osin verrata suomalaisen maanpuolustustahtoon tai isänmaallisuuteen. Korkean patriotismin tai maanpuolustustahdon on yleisesti tunnustettu olevat tärkeä tekijä valtion asevoimille ja kriisinkestokyvyille. 2010-luvun keskustelussa Venäjän hallinto on kertonut patriotismin olevan Venäjän tärkein yhdistävä tekijä. Patriotismista on tullut 2000-luvulla tärkeä osa poliittista keskustelua. Se on saanut sosiaalisen konstruktion aseman Venäjän kulttuurissa. Tutkimus auttaa ymmärtämään patriotismin tekijöitä Venäjän kulttuurissa valtion hallinnon näkökulmasta ja tarjoaa tietoa nationalismiin ja patriotismin teorioista.</p> <p>Patrioottisella kasvatuksella on pitkät perinteet Venäjän kulttuurissa. Ensimmäinen patrioottisen kasvatuksen ohjelman nykymuodossaan julkaistiin vuonna 2001. Muut ohjelmat ovat julkaistu noin viiden vuoden välein vuosina 2006, 2010 ja 2015. Patriotismin ohjelmien toteutukseen on myönnetty kasvavia määriä rahaa huolimatta Venäjän taloustilanteen heikkenemisestä. Ohjelmien kohteena ovat olleet erityisesti nuoret.</p> <p>Tutkimus tehtiin Venäjän hallinnon tavoittelemasta patriotismin näkökulmasta. Venäläistä patriotismia tarkasteltiin patrioottisen kasvatuksen ohjelmien avulla. Patriotismin merkitystä käsitellään valtion hallinnon keinona mobilisoida ja yhdistää kansaa. Tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistona käytettiin Venäjän federaation patrioottisen kasvatuksen neljää ohjelmaa, jotka sijoittuvat vuosille 2000–2020. Ohjelmien sisällönanalyysin perusteella saatuja tuloksia tarkasteltiin suhteessa aiempaan tietoon, eli teoriaan. Analyysin lopputuloksena koetetaan ymmärtää ja kuvailla Venäjän hallinnon tavoitteleman patriotismin piirteitä ja muutosta 2000-luvulla.</p> <p>Virallisen patriotismin ilmiö koostuu tutkimustulosten perusteella institutionaalisen muistin kehittamisestä ja nuorten asepalvelukseen valmistamisesta. Vuosina 2000–2018 on havaittu, että valtion patriotismilla tavoitellaan tärkeimmiltä osin valtion vahvistamista ja kansan yhdistämistä. Pysyvänä osana patriotismia on säilynyt historian ja perinteiden merkitys kansan yhtenäisen pohjana ja ylpeyden lähteenä.</p> <p>Tutkimusta tarkasteltaessa on otettava huomioon, että tulokset ovat tutkijan tulkintaa vieraan kulttuurin ilmiöstä. Tutkimus auttaa hahmottamaan patrioottisen kasvatuksen tavoitteita ja patriotismin monipuolista ilmiötä Venäjällä.</p>	
Avainsanat: Venäjä, patriotismi, nationalismi, patrioottisen kasvatuksen ohjelma	

1	JOHDANTO	1
2	AIKAISEMPI TUTKIMUSKIRJALLISUUS.....	3
2.1	Patriotismi ja nationalismi	3
2.2	Aikaisemmat tutkimukset patrioottisesta kasvatuksesta ja valtion patriotismista.....	10
2.3	Nationalismin teoriasta	17
2.4	Patriotismi ja patriootti Venäjällä	20
2.4.1	Valtiollisten dokumenttien käsityksiä patriotismista.....	27
3	TUTKIMUSMENETELMÄT	30
3.1	Ontologinen erittely	31
3.2	Tutkimuksen epistemologia.....	32
3.3	Tutkimusmenetelmälliset valinnat ja rajaus	34
3.4	Aineisto	36
3.5	Tutkimuksen toteutus.....	37
4	TULOKSET	42
4.1	Patriotismille annetut merkitykset kasvatuksen ohjelmien perusteella	42
4.2	Patriotismin muutos 2000-luvulla patrioottisen kasvatuksen ohjelmien perusteella.....	50
4.3	Keskustelu.....	55
4.4	Johtopäätökset.....	58
5	POHDINTA	61
5.1	Tutkimuksen kriittinen tarkastelu	61
5.2	Tutkimuksen toistettavuus ja oppi tutkijalle.....	64
5.3	Lähtökohtia jatkotutkimukselle	66
	LÄHTEET	68

VENÄJÄN VALTION PATRIOTIMI 2000-LUVULLA PATRIOOTTISEN KASVATUKSEN OHJELMIEN NÄKÖKULMASTA

1 JOHDANTO

Tutkimuksen alkuperäinen aihe oli *maanpuolustustahto Venäjällä*. Maanpuolustustahto määritellään ”Henkisen maanpuolustuksen perustekijät” -teoksessa seuraavasti: ”yleinen mielipide, jonka takia kansalaiset haluavat puolustaa ja kehittää valtiollista riippumattomuutta, alueellista koskemattomuutta ja laillista yhteiskuntajärjestystä (Niemi & Terho 2010, 52).”

Maanpuolustustahtoa on Suomessa tutkittu pitkään. Kuitenkaan siitä ei vielä ole laadittu teoriaa ja ilmiö itsessään vaikuttaa laajalta. Koska maanpuolustustahto on suomalaisessa kulttuurissa monimutkainen ilmiö ilman teoriaa, sen ilmenemisen tarkastelu Venäläisessä kulttuurissa mutkistaa tutkimusta tarpeettomasti. Tästä syystä tutkitaan Venäjän kulttuurissa olevaa ilmiötä, joka on lähellä suomalaista maanpuolustustahtoa.

Venäjän asevoimia ja yhteiskunnan väestönkasvua käsittelevän tutkimuksen toteuttanut Arseniy Svyrenko (2016) toteaa, että patrioottisen koulutuksen toivotaan ”ylläpitävän nuorten maanpuolustustahtoa”. Patriotismin määritelmässä mainitaan, että ”tärkeimmältä puolelta patriotismi koostuu vakaumuksesta välttämättömästä monipuolisesta, mukaan lukien sotilaallisesta, isänmaan puolustamisesta.” (Venäjän federaation Puolustusministeriö 24.10.2017.) Patriotismista Venäjällä on erotettavissa ihmisten henkilökohtainen näkemys ja valtion ”virallinen” näkemys. Sosiaalisessa kanssakäymisessä patriotismin virallinen näkemys on vallitseva. (Goode 2017, 125, 130–131 & 133.) Tämä virallinen näkemys kuvaa paremmin maanpuolustustahdon yleistä mielipidettä.

Venäjällä patriotismi on historiasta tuttu aihe yli sadan vuoden takaa. Vuonna 2001 julkaistiin nyky-Venäjällä ensimmäinen patrioottisen kasvatuksen ohjelma, jonka tavoitteena on lisätä patriotismia kansassa. Ohjelmia on vuoteen 2016 mennessä julkaistu neljä kappaletta. 2015 kansallisen turvallisuuden strategiassa patriotismi julistettiin yhdeksi Venäjän perustavista arvoista (Prezident Rossijskoi Federatsii 2015, 11). Patriotismi tulee hetki hetkeltä tärkeämmäksi tekijäksi Venäjällä ja siksi tässä tutkimuksessa tarkastellaan Venäjän virallista patriotismia. Aihetta tutkitaan patrioottisen kasvatuksen ohjelmien avulla.

Patrioottinen kasvatusta kuvataan osaksi kasvatuksellista prosessia, jossa kansa yhdistetään ja kansalaisille luodaan yhteinen tahto puolustaa isänmaan etua (Kontseptsija patriotitšeskogo vospitanija graždan Rossijskoi Federatsii 2003). Ohjelmia tutkitaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmällä.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on avata patrioottisen kasvatuksen ohjelmien antamaa merkitystä patriotismille, jonka avulla ymmärrys Venäläisestä maanpuolustustahdosta lisääntyy.

Tutkimustehtävänä on: Millä tavalla Venäjän hallinnon patriotismi on muuttunut 2000-luvulla?

Tämä tehtävä ratkaistaan etsimällä vastaus seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia merkityksiä patriotismille annetaan patrioottisen kasvatuksen ohjelmissa?
2. Miten patriotismi on muuttunut patrioottisen kasvatuksen ohjelmien perusteella 2000-luvulla?

2 AIKAISEMPI TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Tässä luvussa käsitellään aikaisempia tutkimuksia patriotismista, patrioottisesta kasvatuksesta nationalismin teorioista, patriotismin historiasta ja nykyisyydestä Venäjällä sekä valtion virallisten dokumenttien näkemyksiä patriotismista.

Tutkimuksessa käytetään suomalaista SFS 4900 -translitterointistandardia. Aikaisemmissa tutkimuksissa on toteutettu translitterointia ja näiden lähteiden muodot ovat säilytetty lähteille uskollisesti.

2.1 Patriotismi ja nationalismi

Patriotismia ja nationalismi ovat vaikeita määritellä, koska ne ovat aikaan sopeutuvia ja liikkuvia käsitteitä. Nationalismin voi nähdä ideologiana, politiikkana, kansaan kuulumisen tiedostamisena, symbolismina, sosiaalisena liikkeenä. (2005, Pakkasvirta ja Saukkonen 40–42; Laruelle 2009a, 11.) Tässä tutkimuksessa ei aseteta nationalismia tai patriotismia tarkkaan muottiin, koska useiden tutkijoiden mukaan nationalismi ja patriotismi ovat yhden kolikon kaksi eri puolta. (Goode 2018, 258–259). Patriotismissa ja nationalismissa on silti havaittavissa eroja. Bakerin mukaan patriotismi ei vaadi politiikkaa toisin kuin nationalismi. Hänen mukaansa patriotismi on tulos siitä, mitä yksilö tuntee ryhmää kohtaan. Nationalismi on tulos siitä, mitä ryhmä tuntee valtiota kohtaan. (Baker 2012, 369.)

Keskinen ero patriotismissa ja nationalismissa vaikuttaa löytyvän tunteiden kohteesta. Patriotismi on ”kuulumisen, vastuullisuuden ja ylpeyden tunteita ilmentävää affektiivista kiintymistä sisäryhmään (Anttila 2007, 87).” Patriotismi on toiminnallinen voima, joka pyrkii hyvään ja antaa sisäpiirille vakautta ja identiteetin tunteen. Patriotismi on lähtökohtaisesti kiinteyttä omaa ryhmäänsä ja laajennettuna kansaa kohtaan. (Bar-Tal, 1993.) Patriotismia ”rakkautena kotimaata kohtaan” voidaan tarkastella tunteena, joka ei tarkoita samaa kuin rakkaus valtiota tai hallintoa kohtaan (Goode 2017, 134). Tunteiden kohde patriotismissa on ihmisryhmä ja nationalismissa valtio.

Tutkimuskirjallisuudessa patriotismista ja nationalismista on erotettu erilaisia muotoja. Esimerkkejä ovat *kansallinen* (civic) nationalismi, joka on suvaitsevainen ja hyväksyvä sekä *etninen* nationalismi, joka on poissulkeva ja pakottava. Samoin patriotismia on lokeroitu positiivisiin ja negatiivisiin ilmentymismuotoihin. (Ignatieff 1993; Yack 1996; Kohn 2005, Goode 2018, 259 mukaan.) Nationalismi ja *sokea patriotismi* nähdään Anttilan (2007, 87) mukaan samansisältöisinä käsitteinä. Molemmat sisältävät ajatuksen oman kansan paremmuudesta ja siten johdetusta halusta olla hallitseva. Nationalismi erottelee ryhmiä, siinä missä *rakentava patriotismi* pyrkii yhdistämään omaa ryhmäänsä osoittamatta negatiivisuutta ulkopuolisille ryhmille. (Anttila 2007, 87.) Arkielämässä nämä käsitteet ja niiden eri muodot sekoittuvat (Goode 2018, 259).

Nationalismitutkija Billig (1995) näkee patriotismin ja nationalismin perusteiltaan samankaltaisena ilmiönä. Termien ero syntyy hänen mukaansa pääasiassa sosiaalisesta luokittelusta, jonka perusteella nationalismi on äärimmäistä ja vaarallista. Patriotismi on puolestaan hyödyllistä ja tarpeellista. (Billig 1995, Goode 2017, 122 mukaan.) Venäjän hallinnon patrioottisen kasvatuksen ohjelmissa erotetaan edellä mainitulla tavalla nationalismi ja patriotismi (Daucé, Laruelle, Le Huérou & Rousselet 2015, 3).

Pitkän linjan Venäläisen nationalismin tutkijan Marlène Laruelleen (2009b, 4) mukaan patriotismi on sekä englannin, että venäjän kielessä positiivisesti sävyttynyt käsite, joka on esitetty moraalisena ja kunnioitettavana tapana puolustaa omaa maataan. Nationalistiset aiheet esitetään Venäjän poliittisessa keskustelussa patriotismi-termin alla (Laruelle 2009b, 1). Nationalistinen Krimin liittäminen oikeutettiin myös patriotismin avulla (Goode 2017, 122). Patriotismin avulla voi perustella monenlaista toimintaa (Daucé, ym. 2015, 4). Tämä asettaa kyseenalaiseksi yleistettävän teorian laatimisen, koska tutkimuksen tulos on ajalle ominainen.

Tässä tutkimuksessa nationalismia ja patriotismia käsitellään sosiaalisina konstruktioina, jotka ilmenevät tunteina ja toimintana. Patriotismin kohteena on ihmisryhmä ja laajemmin kansa. Nationalismin kohteena on valtio. Sosiaalinen luokittelu tekee termeistä välteltyjä tai toivottuja ilmiöitä.

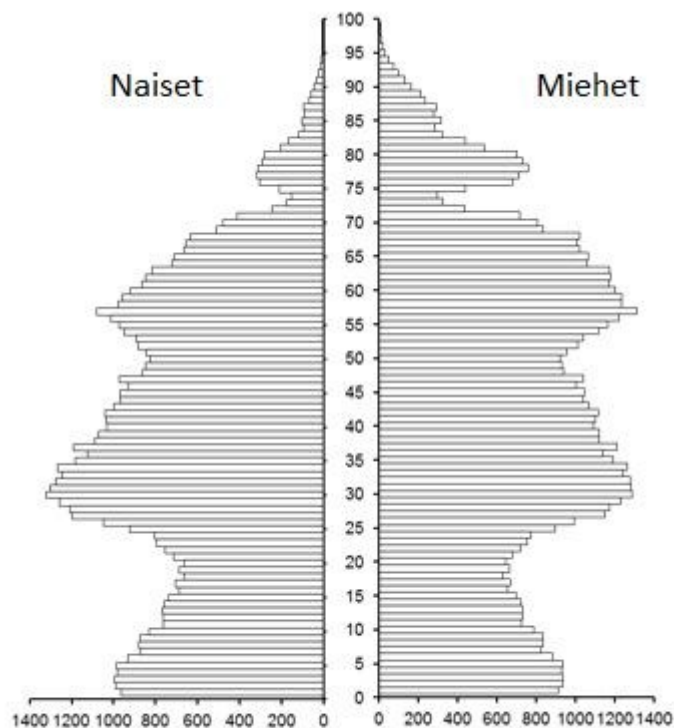
Länsimaissa patriotismin käsitettä ei juurikaan käytetä tutkimusteorioissa, vaan ilmiötä käsitellään nationalismin muotona (Laine 2016, 6). Kansainvälinen tutkimuskirjallisuus on käsitellyt Venäläistä nationalismia 1970-luvulta saakka. Vuoden 1991 Neuvostoliiton hajoamisen ja Venäläisen kansallisvaltion perustamisen jälkeen nyky-Venäjän nationalismia on tutkittu laajasti. (Dunlop 2009; Laruelle 2009b, 1.) Vuoden 2014 alkaneen Ukrainan sodan ja Krimin liittämisen jälkeen tutkijoiden kiinnostus seurata Venäläisen nationalismin kehittymistä ja muovaantumista vaikuttaa myös lisääntyneen. Tavoitteena on ollut ymmärtää ja selittää osaa tutkijoista yllättänyttä tapahtumaa. (Kolstø & Blakkisrud 2018, 1-2).

Venäjän tutkimuksesta ja ymmärtämisestä Anna-Liisa Heusala kirjoittaa seuraavaa:

”Erityisyyden tulkinta ja vertailuasetelmien rakentaminen ovatkin keskeisimpiä Venäjän ja Venäjän turvallisuuspolitiikan haasteita. Sekä vertailu että erityisyyden tarkastelu vaativat kuitenkin kykyä tulkintaan eli ymmärtämiseen.”
(Heusala 2014, 70–71.)

Kyky tulkintaan rakentuu pohjatietämyksen varaan. Jotta ymmärretään patriotismin muutosta ja nykyistä trendiä, tutkijalla tulee olla valtava käsitys venäläisestä kulttuurista. Jotta tämä ymmärrys kyetään tuomaan esille vertailun avulla, tutkijan tulisi tuntea tarkkaan myös muita kulttuureja. Tässä tutkimuksessa ei vertailla patriotismin ilmiötä eri maissa. Tutkimuksella koetetaan kuvata valtion patriotismia, eli virallista patriotismia Venäjällä. Perustietojen esittäminen Venäjän valtiosta tukee ymmärtämistä.

Kuva 1: Venäjän väestöpyramidi vuoden 2017 alussa (Vozrastno-polovaja struktura naselenija na natšalo 2017g., 20.3.2018).

Venäjän asevelvollisten lukumäärä tulee olemaan pienempi kuin mihin valtion on tottunut seuraavan 15–20 vuoden aikana. Suurimmat ikäluokat tutkimuksen teon aikaan ovat noin 30- ja 60-vuotiaat.

Piattoeva (2010) käsittelee väitöskirjassaan 1980–2007 aikana toteutettua koulutuspolitiikkaa Venäjällä ja Suomessa. Tutkimuksessa vertaillaan Suomen ja Venäjän yhteiskuntia ja koulutuspolitiikan dokumenttien tavoitteita retoriikan ja politiikan diskurssina. Piattoevan (2010, 55–71) pohdinta Suomen ja Venäjän valtiovaltamuodon välillä auttaa ymmärtämään valtiollisia eroja, jotka vaikuttavat sosiaalisten konstruktioiden tulkintaan.

Suomessa kansallisuus (nationality) ja kansalaisuus (citizenship) ovat merkitykseltään päällekkäiset. Venäjällä on yksi kansalaisuus, joka on venäläisyys, mutta useita kansallisuuksia. (Piattoeva 2010, 71.) Kansallisuuksista 2002 tehdyn väestölaskennan mukaan 79,8 % ovat etnisiä venäläisiä. Seuraavaksi suurimmat ryhmät ovat tataarit 3,8 %, ukrainalaiset 2,0 %, tshuvashit 1,1 %, tšetseenit ja armenialaiset 0,9 %. Muita alle prosenttiyksikön kokoisia pienempiä kansallisuusryhmiä Venäjän valtion väestöstä vuonna 2002 oli 10,3 %. (Haasteiden Venäjä 2008, 2.)

Kansalla ja valtiolla on Suomessa hyvin samanlainen merkitys, koska valtio muodostuu hyvin homogeenisestä kansasta, jonka tahtoa valtio toteuttaa. Venäjällä puolestaan kansan ja valtion välillä on etäisyyttä, koska hallinnon tasoja on useita. (Piattoeva 2010, 71.) Venäjän federaatio rakentuu subjekteista. Subjektien määrä vuonna 2017 on 85. Näitä subjekteja ovat 22 tasavaltaa (*respublika*), 9 aluepiiriä (*krai*), 4 autonomista piirikuntaa (*avtonomnyi okrug*), 1 autonominen alue (*avtonomnaja oblast*), 3 liittokaupunkia (*gorod federalnago znatšenija*), 46 aluetta (*oblast*). Viimeisimpinä 2014 Venäjän perustuslakiin lisättyinä subjekteina ovat Liittokaupunki Sevastopol ja Krimin tasavalta. (Konstitutsija Rossijskoi Federatsii 1993, 65; Spisok regionov 19.2.2018; Subjekty Rossijskoi Federatsii 19.2.2018.)

Venäjä perustettiin vuonna 1991 hajonneen Neuvostoliiton seurauksena. Venäjä on alle 30 vuotta vanha valtio, joka koostuu monista kansoista ja isosta osasta erilaisia hallintoalueita. Miroslav Hroch esittää, että valtion hajoamiset saattavat lisätä valtion sisällä olleiden vähemmistöjen kiintymystä omaan kulttuuriin ja kieleen ainoana järkähtämättömänä arvona. Hän perustaa ajatuksensa 1900-luvun alun tapahtumiin Itä- ja Keski-Euroopassa. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 35.) Jos näin on, Venäjällä on vaikea tehtävä edessään yhdistää kansakunta. Tätä kansakunnan yhdistämistä tavoitellaan muun muassa patriotismin avulla.

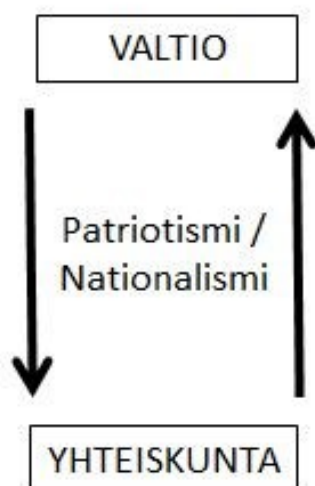
Ivanova on jakanut venäläisen patriotismin moraalisen toiminnallisuutensa perusteella neljään, jotka ovat valtiollinen, henkilökohtainen, hengellisuskonnollinen ja kansallinen. Näistä neljästä valtion patriotismin on tärkeimmässä roolissa, kun tavoitellaan kansan yhdistämistä. (Ivanova 2003, 295; Rapoport 2009a, 31–32 mukaan.) Lutovinov (2006) toteaa, että Venäjällä on helpompi yhdistää kansa patriotismin kuin kansalaisuuden avulla. Kansalaisuus on Venäjällä vaikea määrittellä, kun taas patriotismi on eheämpi käsite. (Lutovinov 2006, 54.) Neljään jaettu patriotismi kuvaa käsitteen monipuolisuutta. Arkikeskustelussa patriotismia tuskin tarkennetaan edellä mainitulla tavalla, vaan ihmiset puhuvat yleisesti patriotismista.

Patriotismista voidaan erottaa valtion (virallinen) patriotismi ja henkilökohtainen patriotismi. Le Huéroun mukaan yhteiskunnasta nousevia (bottom-up) tapoja ilmaista patriotismia ja valtion ylhäältä alas (top-down) ohjaamaa patriotismia on vaikea erottaa toisistaan. Tämä tarkoittaa sitä, että patriotismi on valtion politiikan väline ja myös yhteiskunnan keino muovata yhteisöllisyyttä. (Le Huérou 2015, 46–47.) Tutkijat ovat selvittäneet virallisen ja henkilökohtaisen patriotismin merkityseroja Krimin valtaamisen jälkeisillä haastatteluilla eri puolilla Venäjää (Le Huérou 2015; Goode 2017; 2018.) He ovat tulleet johtopäätökseen, että käsitykset patriotismista vaihtelevat suuresti.

Gooden (2017; 2018) tekemien haastattelujen mukaan yksilön käsitys patriotismista koostuu tavallisista asioista, kuten ”elää siististi, kasvattaa lapsensa kunnolla, ei olla vaivaksi muille, tehdä oman työnsä ja parantaa omaa ympäristöään” (Goode 2017, 139). Edellä mainitut toimet kumpuavat perheistä ja läheisiltä. ”Patrioottina oleminen” (being a patriot) kuvastaa hallinnon ajamaa käsitystä patriotismista velvollisuutena ja yksilöstä osana valtiota. (Goode 2017, 139; 2018, 268.)

Yksilön kokema patriotismi osoittaa jopa individualistisia arvoja yhteisön korostamisen sijasta. Nämä arvot korostuvat yksilöhaastatteluissa. Haastattelujen perusteella yksilö uskoo muiden olevan valtion ohjaaman patriotismin vaikutuksen alaisia. Itse yksilöt kokevat olevansa valtion ohjaaman patriotismin ulkopuolella. Tutkimuksessa toteutetuissa ryhmähaastatteluissa havaittiin, että yksilön toiminta ja käsitykset patriotismista muokkaantuvat lähemmäs valtiollista viestiä hänen osallistuessaan sosiaaliseen kanssakäymiseen muiden kansalaisten kanssa. Patriotismissa on epäpoliittinen ja hallinnon ohjaama poliittinen näkökulmavaihtoehto. Epäpoliittinen patriotismin näkemys korostuu henkilökohtaisessa käsityksessä ja valtiollinen poliittinen näkemys sosiaalisissa tilanteissa. (Goode 2017, 125, 130–131 & 133.)

Professori Douglas W. Blum (2006) tarkastelee Euraasian tutkimuksen, PONARS:n nimissä kirjoitetussa muistiossa Venäjän virallista patriotismia. Hänen mukaansa virallisen patriotismin tavoitteena on tuolloin ollut yhdentyminen ja identiteetin luominen. Hänen mukaan patriotismin harjoittaminen sosialisoi nuoren elinikäiseen palvelukseen. Hän kiinnittää huomiota siihen, onko patriotismi ollut valtion ylhäältä ohjaamaa vai kansasta noussut ilmiö. Blumin mukaan ilmiö on molempia. Myös Laruelen (2017) mukaan ilmiö on kaksisuuntainen. Ilmiön tarkoituksena on luoda sosiaalinen yhteisymmärrys valtion ja yhteiskunnan välille. (Blum 2006; Laruelle 2017, 91)

Kuva 2: Patriotismi ja nationalismi ovat ylhäältä ohjattu (top-down) ja alhaalta nouseva (bottom-up) ilmiö.

Professori Anatoli Rapoportin mukaan patrioottinen kasvatus on valtiojohtoista. Päämääränä patrioottisella kasvatuksella on lisätä kansan yhtenäisyyttä ja kiintymystä kotimaahan ja isänmaahan. Valtiollisen patriotismin konseptissa kotimaa ja isänmaa tulee tulkita valtiona. Perhe on tärkein patriotismin kasvattamisessa eteenpäin. Silti valtion ja hallituksen rooli halutaan pitää suurempana. (Rapoport 2009b, 150–151.)

Valtio ja yhteiskunta ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Yhteiskunnan yhtenäisyys on valtion säilymisen kannalta edullista. Yhtenäisyyden lisäksi valtiolle on tärkeää, että sillä on yhteiskunnan tuki. Tuki on mahdollista saavuttaa, kun valtio toteuttaa yhteiskunnan tahtoa. (Piattoeva 2010, 58.) Nationalismi ja patriotismi ovat muuntumiskykyisiä käsitteitä, joilla voidaan lisätä sosiaalista yhtenäisyyttä yhteiskunnan ja valtion välillä. Valtio tavoittelee vahvempaa ja menestyvämpää yhteiskuntaa ja tätä vaikutusta kuvaa nuoli valtiosta yhteiskuntaan (kuva 3). Yhteiskunnan tulkinnat valtion tavoitteista voivat erota huolimatta samasta kulttuurista. Siksi ilmiö on molemmin suuntainen. Valtio aistii yleistä mielialaa, jonka avulla se kykenee säilyttämään suosionsa. (Laruelle 2017, 91.)

Virallisen patriotismin tavoitteet ja sille annetut merkitykset ovat oleellista ottaa huomioon, koska sosiaalisissa tilanteissa korostuu valtiollisen patriotismin näkemys. Tätä patriotismin virallista näkemystä kuvaavat valtion asiakirjat. Aiheen runsaimpana lähteenä ovat patrioottisen kasvatuksen ohjelmat. Patrioottisen kasvatuksen ohjelmista saatu tieto kuvaa Venäjän hallinnon toivomaa patrioottista käsitystä. Tästä syystä tutkimus ei tavoita patriotismia siten, miten venäläiset ilmiön kokevat. Tietoa venäläisten kokemasta patriotismista saanee paremmin julki vertaamalla patrioottisiksi itsensä kokevia ihmisiä ja heidän toimintaansa (Daucé, Laruelle, Le Huérou & Rousselet 2015, 1–2).

2.2 Aikaisemmat tutkimukset patrioottisesta kasvatuksesta ja valtion patriotismista

Patriotismin (*patriotizm*) sanakirjakäännös venäjältä suomeksi on isänmaallisuus, isänmaanrakkaus tai patriotismi (Kuusinen, Ollikainen & Syrjäläinen 2009b, 875). Tämän seurauksena patrioottista kasvatusta voidaan kutsua myös isänmaalliseksi kasvatukseksi (Piattoeva 2010, 8). Venäläinen sana *otetšestvo* käännetään kotimaan lisäksi myös isänmaaksi, kuten ilmaisussa isänmaallinen sota *otetšestvennaja voina* (Kuusinen, ym. 2009a, 813).

Kolmas venäläinen sana, joka kääntyy isänmaaksi suomessa, on *rodina*. Tätä sanaa käytetään, kun tarkoitetaan synnyinpaikkaa eli kotimaata. Synnyinalueesta käytetään ainakin osalla Venäjästä termiä ”pieni kotimaa” *malaja rodina*. (Kuusinen ym. 2009b, 1217; Laruelle 2009a, 9; Rapoport 2009b, 146; Goode 2018, 269.) Tutkimuksessa erotetaan nämä sanat siten, että patriotismista käytetään patriotismia itsessään sekä *otetšestvo* ja sen johdannaiset käännetään isänmaan mukaisesti. *Rodina* käännetään kotimaaksi. Tutkimuksessa käytettävät venäläiset termit ja niiden englanninkieliset ja suomenkieliset vastineet esitetään taulukossa 1

Taulukko 1: Tutkielmassa käytetyt termit ja niiden vastineet suomeksi, venäjäksi ja englanniksi.

<i>Suomeksi</i>	<i>Venäjäksi</i>	<i>Englanniksi</i>
Patriotismi	Patriozm (Патриотизм)	Patriotism
Isänmaa	Otetšestvo (Отечество)	Fatherland
Kotimaa	Rodina (Родина)	Motherland

(Laruelle 2009a, 9; 2009b, 25; Daucé, ym. 2015, 2; Laruelle 2016, 290; Rapoport 2016, 122.)

Paremmän kulttuurisen ymmärryksen tutkimuksessa käytettävästä terminologiasta saa, kun erotellaan venäläiset termit *obutšenie* (opetus) ja *vospitanie* (kasvatus) (Kuusinen, ym. 2009a, 165 & 756). Ensimmäinen tarkoittaa akateemista koulutusta ja toinen on enemmän moraalista kasvatusta (Rapoport 2009, 141–142). Patrioottisen kasvatuksen ohjelmaan valittu kasvatus termi on venäläisen ensyklopedian mukaan:

”Tarkoituksenhakuinen ihmisen kehittäminen, joka pitää sisällään yhteiskunnan kulttuurin, arvojen ja normien selvittämisen. Toteutetaan koulutuksen ja myös tiettyjen yhteiskunnan toimintojen organisoinnin avulla. Kasvatukseen vaikuttavat yhdessä persoona, perhe, valtiolliset ja yhteiskunnalliset instituutit; opetus- ja kasvatustilat, joukkokommunikointivälineet, uskonnolliset instituutit, yhteiskunnan organisaatiot ja muut.” (Novaja illjusrirovannaja entsiklopedija 2003, 117.)

Toiskallion (2009, 69) mukaan kasvatuksessa on erotettavissa yksilön ja yhteisön välinen painotus. Tämä painotus saattaa olla kulttuurille ja yhteisölle ominainen, joten sitä ei välttämättä edes tiedosteta.

”Pelkistäen voi sanoa, että totalitaarinen järjestelmä näkee kasvatuksen puhtaasti yksilöiden sosiaalistamisena osaksi tiettyä rakennetta. Puhtaasti individualistista kasvatusta, joka olisi irrallaan kaikesta sosiaalisesta (esim. tavat, tottumukset, käytännöt, merkitykset, arvot, moraalit) on puolestaan mahdotonta edes kuvitella.” (Toiskallio, 2009, 69.)

Kasvatuksen sosiaalinen rooli on esillä myös patrioottisessa kasvatuksessa. Kansalaisten patrioottisen kasvatuksen avulla Venäjän valtion tavoitteena on sosialisoida nuoret elinikäiseen palvelukseen. (Blum 2006.) Venäjän valtion tavoittelema kasvatusta muistuttaa totalitäärisen järjestelmän tapaa.

Patrioottisen kasvatuksen ohjelmia on vuoteen 2018 mennessä ilmestynyt neljä kappaletta ja ne ovat julkaistu noin viiden vuoden välein. Nyky-Venäjän ensimmäinen ohjelma ilmestyi vuonna 2001. Venäläisiä patrioottisen kasvatuksen ohjelmia on käsitelty Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimuksissa aikaisemminkin. Kari Tarvaisen 2012 valmistuneessa tutkielmassa selvitettiin laajasti Venäjän nuorisojärjestöjen roolia asevoimien taistelupotentiaalin rakentajina ja tehtiin katsaus ohjelmiin. Samoin Pasi Kesselin (2016) toimittamassa Venäjä 2035 -teoksessa käsitellään patrioottista kasvatusta Venäjän asevoimien koulutusjärjestelmää ja sen kehittämistä selvittävässä luvussa (Lavi, Leppälä & Malmström 2016, 315–317). Tutkimuksissa kuvaillaan ohjelmien luonnetta ja tavoitteita.

Riku Toivola käsittelee patriotismia valtiollisen ideologian taustatekijänä maasotakoulun julkaisemassa raportissa 2011. Raportin painopiste on henkisen kunnon tukemisen järjestelyissä ja menetelmissä Venäjän armeijassa. Muutoin Venäläisen patriotismin tai maanpuolustustahdon tutkiminen on ollut vähäistä Puolustusvoimissa. Tutkimusaihe on tehdyn tutkimuksen vähäisestä määrästä huolimatta ajankohtainen. Vuonna 2017 Maanpuolustuskorkeakoulussa on perustettu Venäjä-ryhmä. Sen tavoitteena on lisätä tarpeellista Venäjän tutkimusta ja pyrkiä ymmärtämään Venäjän toimintaa. Tutkimusaiheita ovat esimerkiksi sotilaspolitiikka ja asevoimat. (Maanpuolustuskorkeakoulu Venäjä-ryhmä 23.1.2018.) Vuonna 2018 on tarkoitus aloittaa tutkimus Venäjän maanpuolustustahdosta.

Patrioottisen kasvatuksen ohjelmiin liittyviä tutkimuksia länsimaissa on vuosien saatossa tehty vain muutamia. Keskeisimmät tutkijat ja heidän tutkimuksensa ovat olleet Anatoli Rapoport (2009a; 2009b; 2016), Valerie Sperling (2009), J. Paul Goode (2017; 2018) ja Anna Sanina (2017). Venäläistä nationalismia on tutkittu laajemmin. Nationalismi tutkijoista on ehdottomasti mainittava Marlene Laruelle.

Sperling (2009) käsittelee tutkimuksessaan kahta ensimmäistä 2000-luvun patrioottisen kasvatuksen ohjelmaa. Hän tarkastelee patrioottisuutta militarismin näkökulmasta. Hänen mukaansa patrioottisen kasvatuksen tavoitteissa on nostaa armeijan suosiota nuorison ja yhteiskunnan keskuudessa. Kahden ensimmäisen patrioottisen kasvatuksen ohjelman perusteella valtion toimijat ovat epätoivoisesti koettaneet yhdistää kansalaiset. Kansaa yhdistävää patrioottisen ylpeyden perustaa haetaan armeijan ja neuvostokansan sotilaallisista voitoista. (Sperling 2009, 257–259.)

Goode on haastatellut eri alueilla asuneita Venäläisiä henkilöitä vuosina 2014–2016 ja selvittänyt heidän käsityksiään patriotismista. Patrioottisen kasvatuksen ohjelmat ovat olleet hänen tutkimuksissaan osin valtiollisen patriotismin roolissa, jotta yksilöiden haastattelujen tuloksia patriotismista voidaan verrata valtiolliseen patriotismiin. (Goode 2017, 121–140; 2018, 258–276.)

Goode on taulukoinut ohjelmittain patrioottisen kasvatuksen toimenpiteet luokkiin ja arvioinut patrioottisen kasvatuksen ohjelmien painotuksen muutosta seuraamalla luokkiin käytettyjen rahojen määrää sekä muutosta. Tämän taulukon perusteella suurin kasvu vuoden 2011 ja 2016 ohjelman välillä on nuorten sotilaallisessa valmistamisessa. Gooden tulkinnan mukaan ohjelmien budjetista jaettiin armeijapalvelus-luokkaan 38,4 miljoonaa ruplaa (5 % budjetista) vuoden 2011 ohjelmassa ja nuorten sotilaallinen valmistaminen -luokkaan 628,2 miljoonaa ruplaa (38 % budjetista) vuonna 2016. (Goode 2018, 266.)

Kasvatuksen ohjelmia konkreettisempia tapoja tutkia patrioottista kasvatusta ovat toteuttaneet Rapoport (2009a; 2016) ja Sanina (2017). Rapoport on verrannut patrioottisen kasvatuksen eroja Ukrainassa ja Venäjällä (Rapoport 2009a). Hän on tutkinut myös yläluokkalaisten opettajien käsityksiä patriotismista. Hän selvittää, miten patrioottisen kasvatuksen ohjelmaa tulkitaan opettajien keskuudessa. Koulut ovat yksi tärkeimmistä patrioottisen kasvatuksen instituutioista nuorisolle. Valtaosa opettajista kannattaa patrioottista kasvatusta, mutta myös vastustusta on havaittavissa. Vastustus kohdistuu median kampanjointiin ja patriotismin sotilaalliseen aspektiin. (Rapoport 2016, 120.)

Tämän tutkimuksen teon aikana syksyllä 2017 julkaistiin ensimmäinen sosiologinen tutkimus patrioottisesta kasvatuksesta nyky-Venäjällä. Tutkimuksen toteuttanut pietarilainen tutkija Anna Sanina käsittelee patrioottisen kasvatuksen historiaa ja nousua Venäjällä. Hän asettaa opetuslaitokset ja opettajat merkittävään rooliin patriotismin kasvatuksessa. Tutkimus keskittyykin patrioottisen kasvatuksen sosiaaliseen luonteeseen. Hän esittää, että patrioottisen kasvatuksen sosiaaliset juuret ovat opettajien ja yhteiskunnan arvoissa ja asenteissa. (Sanina, 2017, 26–32.) 1980-luvulla opettajan ammattiin päässeet venäläiset välittävät 1990-luvun ja sen jälkeen eläville nuorille eteenpäin omaa Neuvostoliiton aikaista kokemustaan patrioottisesta kasvatuksesta. Pitkäaikaisin ja kenties merkittävin toiminta myös tulevaisuudessa on opettajien 1990-luvulla itse aloittama menneisyyden muistaminen (memorialization). (Sanina 2017, 135.)

Sanina tulkitsee tutkimuksessaan patrioottisen kasvatuksen suosion syitä. Hän esittää, että patrioottinen kasvatus on tuttuutensa puolesta tuntunut turvallisemmalta kuin liberaalin älymystön ajattelutavat. Liberaali älymystö koostuu kriittisesti ajattelevista tutkijoista ja luovasta luokasta. Vaikeuksia kokenut kansa kääntyi 1990-luvun loppupuolella entuudestaan tutun ajatuksen, eli patriotismin puoleen. (Sanina 2017, 176–178.) Tämä on ollut oletettavasti alkusysäys patrioottiselle kasvatukselle. Valtio on oletettavasti aistinut kansan yleistä mielipidettä ja vahvistanut patriotismia (Laruelle 2017, 91).

Sanina toteaa, että patrioottisen kasvatuksen ohjelmat ovat merkityksettömiä ja tarpeettomia tutkittavia, koska ne ovat tehty kopioimalla, huolimattomasti ja vain budjettirahojen vuoksi. Virallisesti ne ovat julistettu patrioottisen kasvatuksen pohjaksi, mutta ohjelmien sisällöllä ei ole suoraa vaikutusta ihmisten, esimerkiksi opettajien toimintaan. Koska ohjelmiin kirjoitetut toimet tuskin toteutuvat sellaisenaan, ohjelmilla on epäsuora merkitys. Ohjelmalla varmistetaan valtiolle tärkeiden ryhmien, kuten veteraanien, eläkeläisten, opettajien, valtiolle myönteisten nuorisjärjestöjen sekä sotilaiden tuki. (Sanina 2017, 30–31, 61 & 90.) Rapoport toteaa, että symbolien tulkinnassa juuri opettajat ovat vastuullisessa roolissa (2016, 120). Nuorisjärjestöjen merkitys patrioottisuuden nousuun ei ole suoraan verrattavissa klubien tai järjestöjen lukumäärään, koska järjestöjen tai klubien ylläpitäjät eivät orjallisesti toteuta valtion hallinnon ideoimaa koulutusta. (Laruelle 2015, 24–26). Vaikka Sanina kyseenalaistaa patrioottisen kasvatuksen ohjelmien järkevyyden, on oletettavaa, että niiden sisältämä tieto kuvaa valtion tavoittelemaa patriotismia. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää valtion virallisen patriotismin muutosta, joten ohjelmat soveltuvat tarkoitukseensa.

Ohjelmia ei ole tutkijan havaintojen mukaan aikaisemmin tutkittu sisällönanalyysillä. Goode (2018) ei erikseen mainitse käyttäneensä sisällönerittelyä jakaessaan kasvatustoimintaa ohjelmittain eri luokkiin. Kyseisten luokkien jakoa ei ole ohjelmissa olemassa, joten on oletettavaa, että Goode on tulkinnut ja eritellyt ohjelmien sisällön. (Goode 2018, 266; Tuomi & Sarajärvi 2013, 105–107.)

Valtion tavoittelemaa nationalismia on koetettu selvittää vaihtelevin keinoin. Esimerkiksi Veera Laine on tutkinut nationalismin ilmentymistä Venäjällä Ulkopoliittisen instituutin tutkimuksissa (2015a) *Ohjattu nationalismi (Managed nationalism)* ja (2016) *Valtiojohtoinen nationalismi nykypäivän Venäjällä (State-led nationalism in today's Russia)*. Ensimmäisessä tutkimuksessa tarkastellaan valtiojohdon suhtautumista erilaisiin nationalistisiin ideologioihin ajaviin järjestöihin. Jälkimmäisessä tutkimuksessa valtiojohtoista nationalismia tarkastellaan valtion poliittisen johdon käyttämän narratiivin näkökulmasta.

Valtion tärkein narratiivi on kansan yhtenäisyys. Yhtenäisyyttä lisäävät tekijät ovat ”kieli, kulttuuri, historia ja konservatiiviset ja perinteiset arvot”. Erityisesti korostetaan sitä, että Venäjän historia on voittoa, kansa on monikulttuurinen ja ”moraalinen suhteessa muihin kansoihin”. Väljä patriotismin määrittely palvelee valtion keinoja hallita keskustelua hyväksytystä patriotismin muodosta. 2014 vuoden jälkeen valtion narratiivin painotuksessa tapahtui muutos monikulttuurisesta kansasta kohti voittoa ja arvoiltaan oikean valtion narratiivia. (Laine 2016, 28.)

Valtion narratiivi oikeista moraalisisista arvoista tuottaa kahdenlaista tulkintaa. Koska arvot määritellään hallinnon toimesta, niillä kyetään jakamaan ihmiset samanmielisiin ja ”toisiin”. Näistä ”toisista” eli liberaaleista, toisinajattelijoista tai oppositiosta, jotka eivät jaa valtion näkemystä voidaan puhua epäpatrioottisina ja valtion edun vastaisina. Valtiollinen narratiivi sitoo kansaa etnisesti itseensä. (Laine 2016, 28.)

Venäjän nationalististen toimijoiden kenttä on kehittynyt koko 2000-luvun ajan. Kentästä on erotettavissa kolme eri toimijoiden ryhmää. Nämä ryhmät ovat ei-valtiolliset (nonstate) toimijat, puolivaltiolliset (parastate) toimijat ja valtiolliset (state) toimijat. Ensimmäinen ryhmä on Putin vastainen. Kaksi muuta ryhmää kannattavat hallintoa. Puolivaltiollisten toimijoiden tavoitteet saattavat poiketa painotuksiltaan hallinnon tavoitteista. Kuitenkin ne kuuluvat valtiomyönteiseen osaan. (Laruelle 2017, 89–95.)

Venäjällä on toteutettu kyselytutkimuksia patriotismin tasosta ja kokemuksesta. Patrioottisen kasvatuksen ohjelmissa on mainintoja kasvatuksen metodien kehittämistä ja niin sanottujen *pyöreiden pöytien (kruglyi stol)* järjestämisestä. Pyöreä pöytä on ilmaisu tilaisuudelle, jossa keskustellaan kutsuttujen ihmisten kanssa määritetystä aiheesta ja koetetaan hakea ratkaisua ongelmaan. Näissä keskusteluissa on haettu ratkaisuja myös patrioottisen kasvatuksen ongelmiin, ottamalla keskusteluihin nuoria kansalaisia, kasvatusta toteuttavia tahoja, tutkijoita ja asiantuntijoita. Huomiota kiinnitetään historiallisten faktojen vääristelyn vastatoimiin, joukkotiedotusvälineiden laajaan käyttöön, henkis-moraaliseen kasvatukseen ja sosiaalisten instituuttien toimintaan. (Puzanova & Larina 2017, 25–26 & 35.)

Omelchenko, Maximova, Avdeevam Goncharova, Noyanzina ja Surtaeva (2015) ovat tehneet sosiologisesta perspektiivistä Venäjän nuorisoa ja patrioottista kasvatusta sekä kansalaiskulttuuria koskevan tutkimukset. Siinä he pohtivat eri ikäluokkien suhtautumista patriotismin kasvattamiseen. Tutkimuksen mukaan Venäjällä patrioottisen ajatukset leviävät voimakkaimmin perheen piiristä lähteneinä (82,8 % - 91,3 % alueesta riippuen). Koulutus- ja urheiluorganisaatiot sekä sotilaspatrioottisen organisaatiot ovat myös voimakkaita vaikuttajia. Tutkimus on Venäjän federaation koulutus ja tiedeministeriön sekä muiden valtiollisten varojen rahoittama. (Omelchenko, ym. 2015.) Sosiaaliset instituutit, kuten perhe ja koulu ovat tutkimusten mukaan merkittävässä roolissa patrioottisessa kasvatuksessa.

Nuorten patriotismin kasvattamisessa sosiaaliset instituutiot, kuten perhe ja koulu ovat merkittävimmissä roolissa Venäjällä. Patriotismilla on henkilökohtainen ja yhteisöllinen ominaisuus. Yhteiskunnassa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa virallinen patriotismi on vallalla oleva käsitys patriotismista. Tämä tapahtuu huolimatta siitä, että yksilölliset käsitykset patriotismista eroavat voimakkaasti virallisesta. Opettajat ja sosiaalisten instituuttien toimijat toteuttavat omia näkemyksiään patrioottisesta kasvatuksesta. Siksi valtion julkaisemat patrioottisen kasvatuksen ohjelmat eivät kuvaa, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Patrioottisen kasvatuksen ohjelmat kuvaavat valtion tavoittelemaa patriotismia. Ohjelmat kuvaavat valtion patriotismille antamia merkityksiä, jotka saattavat ilmetä yhteiskunnan keskustelussa.

2.3 Nationalismin teoriasta

Kansan, kansallisuuden, nationalismin ja patriotismin merkitykset ovat muuttuneet kansalliskeskustelun myötä tutkimuksellisista merkityksistään. Sanojen arvolataus ja kulttuurisidonnaisuus tekevät sanoista haastavia käyttää yksiselitteisesti. (Hobsbawm 1992, 9; Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 9.) Tässä tutkimuksessa ei pyritä määrittelemään tarkkoja rajoja termeille, vaan keskitytään tulkitsemaan patrioottisen kasvatuksen ohjelmien antamia merkityksiä.

Nationalismin teorit voidaan jakaa kolmeen luokkaan, jotka eivät kuitenkaan ole määriteltävissä tarkkaan. Nämä kolme luokkaa ovat *primordialistit*, *modernistit* ja *ethnosymbolistit*. Jakaminen näihin luokkiin on teennäistä, koska näkemykset kansallistunteesta menevät päällekkäin. Nationalismin käsite on vaikeasti hahmotettava ja teorit siitä eivät asetu tarkkarajaisiin muotteihin. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 22.)

Lyhyesti kuvailtuna näiden kolmen luokan erot liittyvät niiden suhteeseen kansaan ja käsitykseen nationalismin synnystä. Primordialistien mukaan tarve kuulua kansakuntiin on ihmisen luonnollinen pyrkimys samoin kuin rakkaus omaan isänmaahan. Modernistit perustelevat nationalismin syntyä teollisen ja modernin aikakauden aiheuttaman muutoksen avulla. Esimerkiksi taloudellisen kasvun aiheuttaman epätasa-arvoisen omaisuuden jakautumisen yhteydessä syntyi puolustuksellinen reaktio, jota kutsutaan nationalismiksi. Ethnosymbolistinen näkökulma koettaa yhdistää historiaan ja kansakuntien syntyyn liittyvät soveltuvimman osat edellisten luokkien teorioista ja luoda omansa. Ethnosymbolismi painottaa nationalismin rakentumisessa nimensä mukaisesti myyttejä, historiaa, arvoja ja symboleita. Nationalismit eivät synny ja lakkaa, vaan ne muuttavat muotoaan ajan mukaisesti. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 23, 25–27 & 36.)

Historiassa tehty nationalismin tutkimus on saanut kritiikkiä Eurooppa-keskeisyydestä (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 38). Nationalismin tutkimus on aikaa myöten eriytynyt omiksi suuntauksikseen, kun ajattelijat ja tutkijat ovat huomanneet kuvion kansallisvaltioiden ja kulttuurien kentässä. Tässä mielessä nationalismin tutkimuksen keskittyminen Eurooppaan 1900-luvun alkupuoliskolla on ymmärrettävää. Nationalismi on muutoksessa ja se on aikansa tuotos (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 39).

Koska kansakuntaa (nation) on mahdoton määritellä yksiselitteisesti, nationalismista on kehkeytynyt sitkeä käsite. Määrittelyä ovat yrittäneet historian aikana monet ajattelijat. Kansakunnan ja nationalismin käsitteellistä eroa voi tutkia käsitehistorian ja etymologian avulla. Nämä kaksi ilmiötä ovat aikakautensa tuote ja osa aikansa poliittista vaikuttamista. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 40–42.)

Ennen 1900-lukua kansakuntaa koetettiin määrittää objektiivisesti käyttäen apuna esimerkiksi valtiota, kieltä, aluetta tai muuta samankaltaista. 1882 Ernest Renan esseessään ”Mikä kansakunta on?” (*”Qu’est-ce qu’une nation?”*) nosti esiin yhteenkuuluvuuden tunteen merkityksen kansan ilmiössä. Renanin mukaan ihmisen kuulumista kansakuntaan tulee tarkastella yksilön tahdon näkökulmasta. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 41.)

Historialla on merkittävä vaikutus nationalismissa. Muun muassa Ernest Renanin ja Eric Hobsbawmin näkemysten mukaan kansakunnan rakentaminen vaatii historiallisten tapahtumien manipulointia. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 23.) Eric Hobsbawm kuuluu nationalismin modernien klassikoiden joukkoon. Yhdessä Terence Rangerin kanssa toimittamien artikkelikokoelmien keskeinen ajatus on ollut keksittyjen traditioiden merkitys. Tavoite näillä keksityillä traditiolla on ollut historiallisen jatkumon tunteen rakentaminen. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 30.) Hobsbawmin teoriaa on käytetty tulkitsemaan nationalismia Venäjällä (Laine 2016).

Etnosymbolistiksi itsensä luokittelevan nationalismin modernien klassikoiden edustajan Anthony D. Smithin mukaan nationalismia tulisi tutkia kansakunnan etnisten taustojen ja kulttuurin avulla. 1990-luvun jälkeinen nationalismin tutkimus huomioi aikaisempaa enemmän ihmisten sosiaaliseen identiteettiin. Michael Billigin mukaan nationalismia voi tutkia kiinnittämällä huomion ihmisten jokapäiväisiin huomaamattomiin kansakuntaa korostaviin toimiin. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 37.) Billigin teoriaa jokapäiväisestä nationalismista on käytetty Venäläisen nationalismin tulkitsemisessa (Skey & Antonsich 2017). Kansakuntaa korostavat toimet ovat esimerkiksi liputuspäiviin osallistuminen, kansallislaulun laulaminen ja niin edelleen. Myös koulun opetus voi olla nationalistista. Edellisten perusteella voidaan todeta, että nationalismin merkkien etsiminen kulttuureista, kansakunnista tai ihmisten arkitoiminnasta vaatii paljon ymmärrystä ja tulkintaa arjesta ja historiasta.

Nationalismiteoreetikko Anthony D. Smith toteaa, että nationalistisesti suuntautunut koulutus on nationalismin seuraus eikä syy. Tämän Smith esittää kritiikkinä Ernest Gellnerin ajatukseen, jonka mukaan nationalistinen koulutus synnyttää nationalismia. Yleisellä koululaitoksella ja kaikkien oppivelvollisuuteen kuuluvilla teoksilla saadaan aikaan yhteistä kuvaa historiasta ja kulttuurista. Tämä nationalistinen opetussisältö toteutuu valtaan päässeeseen nationalistin halusta yhtenäistää ja tukea omaa kansallisten arvojen järjestelmää. Valtamedian käyttö opetusvälineiden tai opetuksen lisäksi on keino levittää haluttavia arvoja. Valtaan päässyt nationalisti on mitä suurimmissa määrin Smithin mukaan kyläkasvatuksen tuotos. (Smith 1998, 39–40.)

Smithin (1998) mukaan koulutuksen merkitys on olla nationalismin tuotos tai kansallisen (national) uudelleenohjauksen ohjelma. Smith toteaa myös, että opetuslaitoksen koulutus ei ole riittävä nationalismin kasvattaja oppilaille. Esimerkkinä hän käyttää kahden sukupolven ajan jatkuneen Neuvostoliiton opetuslaitoksen tulosta. Autoritäärisen valtion sisäiset etniset vähemmistöryhmät eivät kenties koululaitoksen jälkeen ole valmiita uhraamaan itseään valtion edestä. (Smith 1998, 39–40.)

Nationalistinen kasvatus on nationalismin seuraus eikä syy. Nationalistisella tai patrioottisella kasvatuksella ei saada kasvatettua itsensä valtion eteen uhraavia yksilöitä. Renanin mukaan kansakuntaan kuulumisen on ihmisestä lähtevä tahto. Patriotismin ja nationalismin merkitys ovat irtautuneet tutkimuksellisista merkityksistään. Silti ne ovat olemassa ja saavat merkityksensä aikakauden käyttötapojen mukaan.

2.4 Patriotismi ja patriootti Venäjällä

Patriotismilla on pitkä historia Venäjällä. Tsaarin aikana monarkialle lojaalia ihmistä kutsuttiin patriootiksi nationalistin sijaan. Tunne kuulumisesta yhteen johonkin merkittävämpään yhdistää sekä patrioottia, että nationalistia. (Iljin 2015, 10; Žuralev 2015, 767.) Napoleonin aikoihin patriootti nimitystä käytettiin merkityksessä uskollinen alainen. Talonpoikien lojaalius kohdistui ennemmin omaa asuinalueetta kohtaan, kuin koko keisarikuntaa kohtaan. (Kaiser 1994, 35). 1900-luvun alussa patriotismi sai satiirisen merkityksen, koska patriotismin eli kotimaan puolustamisen nojalla painostettiin hallinnon vihollisia. (Odesskii ja Fel'dman 2008, 112 & 115, Goode 2018, 262 mukaan).

Ensimmäisen maailmansodan tuloksena patriotismi saavutti Venäjällä ”kansallisen yhteisön jäsenen merkityksen ainakin puheen tasolla: rakkauden kotimaata kohtaan, joka ilmaistiin haluna palvella ja uhrata, luonnehti patriootteja ja kansan aitoja jäseniä. (Stockdale 2006, 484.)” Patriotismi, joka uudelleen muotoiltiin 1918, oli Neuvostoliiton yksi tärkeimmistä tekijöistä (Žuralev 2015, 774). 1900-luvun alun Neuvostoliitossa kansallisen yhteenkuuluvuuden ja patriotismin kasvattamiseen käytettiin Venäjän kansan kansakunnan menneisyyttä. Eri kansojen yhteenkuuluvuutta koetettiin kasvattaa historian, sankarien ja kuuluisien tapahtumien avulla. 1930-luvulla Natsi-Saksan uhka muodosti lopullisesti valtiollisen patriotismin vaikuttamiskeinon. Kansaa mobilisoitiin virallisen ideologian propagandalla menneisyyden sankareista ja venäläisen armeijan sotilasperinteistä. (Žuralev 2015, 775.) Patriotismi oli keino yhdistää monikansallista Neuvostoliittoa.

Neuvostoliiton alkuaikoina patriotismilla pyrittiin yhdistämään Sosiaalisen Internationaalin kansoja. Toisen maailman sodan jälkeen patriotismi sai sotilaallisen ja omaa valtiota suojelevan merkityksen. (Magaril 2016, 144–145, Goode 2018, 263 mukaan.) Neuvostoliiton aikana identiteettiä pyrittiin keinotekoisesti rakentamaan koulujen, kotien ja median avulla (Saukkonen 1995, 15, Vähä 2006, 32 mukaan). Stalinin aikaisessa Neuvostoliitossa sosialismissa otettiin mallia kansallisvaltioiden tunnusomaisista piirteistä (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 18). Näitä tunnusomaisia piirteitä ovat muun muassa lippu, hymni ja valtakunnan vaakuna. Raskaan sodan läpikäyneen kansan moraalialia pyrittiin vahventamaan kiinnittämällä huomiota historiaan, kuvataiteeseen, kirjallisuuteen ja musiikkiin. Esimerkiksi kansallislaulu vaihdettiin Neuvostoliiton hymniin. (Polvinen 2000, 454; Sperling 2009, 228.) Sotilaspatioottinen kasvatus otettiin toisen maailman sodan jälkeen nuorisolle uudelleen käyttöön 1970-luvulla, koska sotaa käymätön sukupolvi ja koko kansa haluttiin yhdistää. Valtion hallinto näki parhaaksi tehdä sen käyttäen aiheena erityisesti toista maailmansotaa. (Sperling 2009, 228.)

1990-luku Venäjällä oli hajaannuksen aikaa. Neuvostoliiton romahtamisen jälkitapahtumat aiheuttivat Venäjällä eriarvoistumista. Valtio oli taloudellisessa ahdingossa. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeinen Venäjä ei koostunut yhdestä etnisestä ryhmästä vaan monesta. (Laruelle 2009b, 42; Sperling 2009, 220.)

Vuonna 1995 presidentti Jeltsin selvitti kansalaisilta Venäjän kansallista ideaa. Eniten kannatusta sai tuolloin valtiollinen patriotismi. (Tolz 2001 255–256; Laruelle 2009a, 120.) Patriotismia ei saatu nostettua esille ennen Putinin ensimmäistä kautta. Uusin tuleminen patrioottiselle kasvatukselle on tullut 2000-luvulla patrioottisen kasvatuksen ohjelmien julkistamisen myötä. Patriotismin siirtyminen tärkeimmäksi yhdistäväksi aiheeksi Venäjällä on ollut prosessi 1990-luvulta alkaen. Pelko ristiriidoista valtion sisällä johti loogisena jatkumona yhtenäisyyden korostamiseen. (Laruelle 2009a, 120.)

1990-luvun jälkeen Venäjän koulujärjestelmässä aloitettiin *kansalaispatrioottinen* (englanniksi *civic-patriotic*, venäjäksi *graždansko-patriotičeskoe*) kasvatus. Opettajia kurssitettiin kansalaisuuteen liittyvissä aiheissa, kuten laissa, demokraattisissa asenteissa ja arvoissa. Valtaosa opettajista tulkitsi tätä uutta kansalaiskasvatusta itselleen tutumman patrioottisen kasvatuksen käytäntöjen avulla. 2016 vuoteen mennessä kansalaiskasvatus ja patrioottinen kasvatus ovat opettajien haastatteluissa merkitykseltään keskenään samansisältöiset käsitteet Venäjällä. Näistä kahdesta patriotismi on termi, jota nykyään käytetään. (Sanina 2017, 142–148 & 166.)

Patrioottisen kasvatuksen lajeja on erotettavissa kansallisen lisäksi henkinen (en. *spiritual*, ven. *duhovno*), moraalinen (en. *moral*, ven. *moralno*) ja eettinen (en. *ethical* ven. *nravstvenno*). Ne liittyvät pääasiassa ortodoksisen kirkon retoriikkaan. Näiden termien ja patriotismin käyttöön liittyy voimakkaasti armeija-aiheet. (Sanina 2017, 148, 156 & 166.) Patrioottisen kasvatuksen ohjelmissa on paljon samaa mitä aikanaan Neuvostoliiton sotilaspatrioottisessa kasvatuksessa (Sperling 2009, 228). Nyky-Venäjän patrioottisen kasvatuksen keskeinen ero Neuvostoliiton vastaavaan on pohjalla oleva käsitys hyvästä patriootista. Neuvostoliiton aikana kommunistinen ideologia määritteli tarkkaan ja yhteiskunnallisesti kattavasti patriotismin. Nyky-Venäjällä merkitykset ovat monimutkaisia. (Sanina 2017, 167.)

Gooden (2018) mukaan 1900-luvun lopussa patriotismi oli niin sotilaallistunut ja byrokratisoitunut, että venäläiset nationalistit kykenivät erottamaan patriotismin ja kansan jäsenyyden toisistaan. (Goode 2018, 263.) Tilanne ei kuitenkaan kestänyt kauaa. Laruelen (2009a) mukaan Venäjän valtion johto on saavuttanut tilanteen, jossa se voi hyväksyä patrioottisen nationalismin ja tuomita äärinationalismin. Nationalismin ja patriotismin selvärajainen erottelu on Venäjän valtionhallinnon keino määrittellä yhteiskunnallinen keskustelu haluamallaan tavalla. Valtio väittää ajavansa positiivista patrioottista nationalismia, kun vastustajat ovat ääriyhmittymiä. (Laruelle 2009a, 7.)

Tämä jako hallinnolle lojaalin tai sokean patriotismin ja kriittisen tai konstruktivisen patriotismin välillä on ollut voimassa vuosia. Lojaali tai sokea patriotismi on ollut vallalla vuosituhaten vaihtumisen jälkeen ja sen johtoasemaa kuvaa parhaiten patrioottisen kasvatuksen ohjelmat. (Rapoport 2016, 112.)

Patrioottiset aiheet ovat saaneet painoarvoa 1990- ja 2000-lukujen poliittisessä keskustelussa. 1990-luvun alussa radikaaleina pidetyistä venäläisistä termeistä kuten ”isänmaa” *otetšestvo* ja ”kotimaa” *rodina*, ”valtiollisuus” *gosudarstvennost* on tullut vallassa olevien poliitikkojen jokapäiväisiä aiheita. Laruelle toteaa, että poliitikot ovat kehittäneet viestintäänsä vastaamaan yleisiä äänestäjien aiheita. Näitä aiheita ovat muun muassa:

- länsivastaisuus,
- väestönkehitys haasteet,
- halu palauttaa Venäjän suurvalta-asema
- etnisten venäläisten ja kansallisten vähemmistöjen tasapaino. (Laruelle 2009a, 9; 2009b, 25.)

Laruelen toteuttaman tekstianalyysin perusteella Putinin puheista on nähtävissä patriotismin ja nationalismin ero. Patriotismi on rakentava ja omaa paremmuutta korostava ilman toisten vihaamista. Nationalismi puolestaan käsitetään negatiivisena, tuhoavana ja vihamielisenä. Tämä on jatkumoa Neuvostoliiton ajoista. Tuolloin nationalismi oli vahingollista neuvostoliiton kansalaisille ja läntisten valtioiden kansalaisille. Neuvostopatriotismi ja internationalismi olivat ainoastaan positiivista. (Laruelle 2009a, 144.)

Nationalismilla Venäjällä on ollut aggressiivinen kaiku. Sitä pidetään liioiteltuna ylpeyden osoituksena omasta kansastaan. Venäjän nationalistiset liikkeet ovat nähneet nationalismin modernin Venäjän välttämättömyytenä. (Laruelle 2009b, 5.) Syy nationalismiin negatiiviseen miellelyhtymään voi selittyä osin nationalismiin kivuliaalla ja verisellä juurtumisella hajanaiseen Venäjään. Kansallisvaltion muovaantuminen yhtenäisen kansan ja kulttuurin avulla helpotti yhdistymistä ainakin Englannissa. Venäjä puolestaan on yhä imperiumi, jonka lukuisat kansat tekevät yhtenäisyydestä haastavaa. (Remy 2005, 54.)

Nationalismin ilmentymät ovat monien Venäjän nationalismia tutkineiden toimesta jaettu pääsääntöisesti kahteen leiriin. Ensimmäinen on valtiota korostava nationalistinen suuntaus, jota tässä tapauksessa kutsutaan nationalismiksi. Toinen suuntaus on etnistä venäläisyyttä korostava pyrkimys eli etnosentrisyys. (Laruelle 2009b, 2 & 41.) Jälkimmäistä voidaan nimittää myös etnonationalismiksi. Nämä pyrkimykset ovat samansuuntaisia, mutta aiheuttavat ristiriitaa. Valtio tahtoo vastoinkäymisiä kestäväen yhtenäisen kansan, johon kaikki maan asukkaat tuntisivat yhteenkuuluvuutta. Etnistä ryhmää korostava näkemys painottaa yhden ryhmän etua muiden edelle.

Ratkaisuna ristiriitaan valtio on pyrkinyt omimaan nationalismin käsitteen ja tavan puhua nationalistisilla termeillä itselleen. Tämä on johtanut valtiollisen käsityksen korostumiseen ja patriotismin käsitteen sumentumiseen. Nationalismin käsitteen käytön hintana on etnisten teemojen mukaanotto valtion viestiin. (Laruelle 2009a, 10 & 119; Laruelle 2009b, 2, 24 & 44; Laruelle 2015, 25.)

Poliittisen kentän kontrollointi ei ole ainoa tavoiteltava vaikutus kansan käsitteen käytössä. Tavoitteena on parantaa kansalaisten välistä sekä kansalaisten ja valtion välistä yhtenäisyyden tunnetta yhteiskunnallisella tasolla. (Laruelle 2009a, 153.) Koska Venäjän väestö on taloudellisesti eriarvoinen ja väestö koostuu monista vähemmistöistä, Venäjän hallinnolla on haaste yhdistää kansa ja saavuttaa luottamus. Laruelleen mukaan Venäjän hallinto pyrkii yhdistämään hajanaista väestöä ja uudelleen mobilisoimaan politiikasta irrallaan olevaa väestöä vahvan Venäjän idean avulla. Näiden tavoitteiden saavuttamisessa Laruelle lähestyy nationalismia sosiaalisen yhtenäisyyden rakenteena. Keskeisin käsite sosiaalisen yhtenäisyyden aikaansaamisessa on kotimaa. Yhtenäisyyden tunnetta tavoitellaan kolmen tekijän avulla:

- isänmaan symbolien ja institutionaalisen historiallisen muistin vahvistamisella,
- ortodoksisuuden symbolisen pääoman välineellistämällä ja
- neuvostonostalgiaan pohjautuvan sotilaspatriotismin kehittämällä. (Laruelle 2009a 153–154.)

2000-luvun alun patrioottisessa keskustelussa kuvastuu halu tavoitella yhteiskunnallista yhtenäisyyttä ja ideaa Venäjän historiallisesta jatkuvuudesta, hallintomuodosta riippumatta. Keskiössä on Venäjän valtion suuruuden kasvattaminen kansainvälisellä kentällä riippumatta valtiomuodosta, jonka vuoksi poliittisen keskustelun merkitys oletettavasti vähenee. (Laruelle 2009b, 26.) Kansan mielipiteitä on mitattu liittyen ylpeyden aiheisiin ja patriotismiin paljon Venäjällä. Venäläiset eivät kokeneet olevansa ylpeitä tai tehneensä hyvää maailmalle Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Pietari Suuren aikoihin liittyen oli havaittavissa ylpeyttä. Neuvostoajan ja tsaarinajan symbolien käyttöön ottaminen oli avain patriotismin tunteen lisäämisessä. (Laruelle 2009a, 154–155.)

Kansallisten symbolien uudistuksiin kuuluivat 2000-luvun alussa muun muassa uuden kansallishymnin sanoittaminen neuvostohymnin sävelelle, uuden lipun ja valtion tunnuksen käyttöön ottaminen. Armeijan lipuksi palautettiin neuvostoarmeijan punalippu johon vuonna 2003 lisättiin tsaarinaikainen kaksipäinen kotka ja Trotskyn viisisakarainen tähti. Hallinto on ottanut vakavasti historiallisen jatkumon rakentamisen aina tsaarin ajoista lähtien väestön yhtenäisyyden lisäämiseksi. Symboleista mainitaan vielä Pyhän Yrjön nauha, josta on tullut osaksi voitonpäivää ja Neuvostohistorian juhlimista. (Laruelle 2009a, 156.)

Väestön yhtenäisyyttä on pyritty nostamaan myös juhlapäivillä ja niihin liittyvillä tapahtumilla. Esimerkiksi Puna-armeijan syntyä alun perin osoittanut Isänmaan puolustajien päivä 23.2. vaihdettiin vuonna 2006 yksikkömuotoon. Juhlasta tuli tällöin sotilaiden sijaan koko kansan juhla. Lain ”Venäläisen sotilaskunnian päivistä” myötä perustettiin 15 uutta sotilaallisia tapahtumia juhlistavaa päivää. Osassa luoduista juhlapäivistä on saatu aikaan väestöä erottava vaikutus. Historiallisessa Kulikovon taistelussa vuonna 1380 tataarit ja Dimitri Donskoin johtamat venäläiset olivat vastakkain. Tataarit ovat olleet juhlaa vastaan. (Laruelle 2009a, 157–158.)

Venäläinen nationalismi on Neuvostoliitossa ilmenneiden nationalististen ilmiöiden jatkumo. Ilmiönä nationalismi muokkaantuu ajan tarpeen mukaan ja Neuvostoliiton hajottua nationalismi on sopeutunut tilanteen kehitykseen (Laruelle 2009b, 2; Laruelle 2009a, 8). 2000-luvun keskustelussa nationalistiset ajatukset on ilmaistu patriotismin käsitteen alla (Laruelle 2009b, 1). Nationalistinen Krimin liittäminen oikeutettiin myös patriotismin avulla (Goode 2017, 122).

Laruellen mukaan Venäjän hallinto ei kannata Krimin liittämisestä huolimatta etnonationalismia, eli etnisen venäläisyyden korostamista. Sen sijaan valtio tavoittelee laajemmin monikansallista yhtenäisyyttä valtion sisällä. Tätä tukee myös etnisten (*ruski*) ja Venäjän kansalaisten (*rossijski*) termien merkityksen sekoittuminen. (Laruelle 2017, 95.) Kolstø tulkitsee etnisiin venäläisiin liittyvien viittausten lisääntymisen, kun puhutaan kansasta puolestaan etnonationalismin kasvamisena (Kolstø 2016, 18.) Tämän perusteella voidaan todeta, että näkökulmat tai tarkasteltava ajankohta vaikuttavat voimakkaasti tulkintoihin.

Valtion ja yksilön tulkinnat patriotismista saattavat erota, niin kuin esitettiin luvussa 2.1. Venäläiset usein kuvailevat patriotismin ”kotimaan rakastamiseksi”. Käsitteet rakkauden osoittamisen keinoista ja jopa kotimaasta vaihtelevat. (Goode 2017, 127.) Kun Gooden (2018) tutkimuksessa haastateltavat kokivat valtion patriotismin monimutkaiseksi, kolmasosa yksilöistä yksinkertaistivat keinojaan perustella lojaaliuden ja kotimaan välistä suhdetta etnisyyden avulla. Etnisyydellä perusteleminen luo yksilölle kokemuksen kansalaisuudesta. Tässä tapauksessa kansalaisuus tarkoittaa etnisen ryhmän jäsenyyttä. Kotimaa on patriotismin keino sitoa etnisyyttä valtioon. (Goode 2018, 275.) Pohtiessaan eroa positiivisen nationalismiin ja patriotismin välillä hän toteaa, että nationalismiin aiheena on ”oma kansa tai etnisyyttä”. Patriotismi puolestaan ”koskee kotimaata - ja kuitenkin kotimaa on ymmärretty pääasiallisesti etnisiin termein”. (Goode 2018, 271–272.) Tämä tekee käsitteestä monipuolisen ja sitkeän.

Patriotismista pyritään rakentamaan tunne, joka edellyttää positiivista aktiivisuutta valtiota kohtaan ja passiivista vihaa vihollisiin (Sanina 2017, 172). Laruelle esittää, että kulttuurin ja historian korostamisella hallinto pyrkii ensisijassa määrittelemään Venäjää valtiona (Laruelle 2009a, 7). Tulkinnat vaihtelevat tutkijoista riippuen. Yhteisiä näkemyksiä tutkijat jakavat siitä, että valtion patriotismin tavoitteena on yhdistää kansaa. Valtion keinot yhdistää kansaa ovat tuttuja menneisyydestä. Kansallista yhtenäisyyttä koetetaan rakentaa ottamalla käyttöön vanhoja symboleita ja luomalla tunne kuuluvuudesta historiaan.

Historian merkityksissä patriootti on ollut auktoriteetin lojaali alainen. Päämääränä on ollut patriootti, joka suojelee isänmaata ja on valmis uhraamaan itsensä. Merkitykset ovat liittyneet sotilaisiin ja taisteluun. Neuvostoliitonkin aikana patriotismi on ollut valtion keino yhdistää kansaa. Nationalismi nähdään nyky-Venäjällä vaarallisena ja äärimmäisenä ilmiönä. Tämä lisää entisestään pohjaa sille, että valtio tavoittelee yhtenäistä kansaa. Yhtenäisen kansan vuoksi valtio on kaapannut keinot puhua nationalismista ja patriotismista. Tämä on monimutkaistanut käsitteitä. Yksinkertaistaakseen monimutkaista patriotismia osa kansasta turvautuu etnisyyteen.

2.4.1 Valtiollisten dokumenttien käsityksiä patriotismista

Venäjän puolustusministeriön sivuilla patriotismi määritellään ”rakkaudeksi kotimaata ja kansaa kohtaan, uskollisuudeksi sitä kohtaan sekä pyrkimykseksi toiminnallaan palvella sen tavoitteita. *Ollen yksi yhteiskunnan merkittävimmistä arvoista*, se sitoo itseensä hengellismoraalisen, poliittisen, sosiaalisen, kulttuurisen, historiallisen ja muita komponentteja. Se toimii erilaisien sosiaalisten, kansallisten, uskonnollisten ja muiden isänmaan ryhmien yhdistävänä tekijänä. Tärkeimmältä puolelta patriotismi koostuu vakaumuksesta välttämättömästä monipuolisesta, mukaan lukien sotilaallisesta, isänmaan puolustamisesta. Sen konkreettinen näyttäminen näyttäytyy kansan moraalis-psykologisenä valmiutena mahdollisen ulkoisen aggression torjuntaan *ja yhteiskunnan huolena maan asevoimista.*” (Venäjän federaation Puolustusministeriö 10.12.2016; 24.10.2017.) Vinolla tekstillä kirjoitetut osuudet ovat lisäyksiä patriotismin määritelmään vuonna 2017. Patriotismi todettiin Venäjän virallisesti arvoksi 2015 vuonna julkaistussa kansallisen turvallisuuden strategiassa (Prezident Rossijskoi Federatsii 2015).

Vuoden 2015 kansallisen turvallisuuden strategiassa patriotismi esitetään yhtenä Venäjän federaation yleisistä perusarvoista. Yhtenä valtion ja yhteiskunnan turvallisuuden pääuhkana ovat nationalistista ideologiaa käyttävien ryhmittymien tai yhteiskunnallisten yhteisöjen toimet. (Prezident Rossijskoi Federatsii 2015, 11 & 43.) Kansallisen turvallisuuden strategiassa erotetaan patriotismi ja nationalismi. Vuonna 2009 julkaistussa strategiassa kerrotaan kuinka Venäjä selvisi nationalismin, separatismin ja kansainvälisen terrorismin paineen alla. (Prezident Rossijskoi Federatsii 2009, 1, 40.)

Sotilaspatrioottisella kasvatuksella tuetaan asevoimia. Venäjän sotilasdoktriineissa vuodelta 2010 ja 2014 nähdään välttämättömäksi kehittää asevoimien sotilasopetus- ja kasvatujärjestelmää. Tämä toteutetaan kansalaisten sotilaspatrioottisen kasvatuksen ja kutsuntaikää edeltävän koulutuksen avulla. Yhteiskunnan yhdistäminen ja voimien yhdistäminen Venäjän Federaation suojelemiseksi toteutetaan muun muassa kehittämällä sotilaspatrioottista kasvatusta. (Voennaja doktrina Rossijskoi federatsii 2010 & 2014, kohdat 21, 38 & 39.) Vuoden 2014 doktriinissa Venäjän sisäisenä sotilaallisena uhkana mainitaan nuorisoon kohdistettu informaatiovaikuttaminen, jonka seurauksena kadotetaan historialliset, henkiset ja patrioottisten perinteet (Voennaja doktrina Rossijskoi federatsii 2014, 13). Tällaista sisäistä sotilaallista uhkaa ei mainita vuoden 2010 doktriinissa.

Venäjän kansallisen turvallisuuden strategiassa määritellään Venäjän viralliset yleiset perusarvot. Patriotismi on yksi näistä arvoista yhdessä Venäjän vapauden ja itsenäisyyden, humanismin, kansainvälisen rauhan ja yhteisymmärryksen, Venäjän federaation monikansallisten kulttuurien yhtenäisyyden, perheen ja uskonnollisten perinteiden kunnioittamisen kanssa. (Prezident Rossijskoi Federatsii 2015, 11.) Kansallista turvallisuutta pyritään parantamaan kulttuurin alueella luomalla kansalaisten patrioottisen ja henkismoraalisen kasvatuksen järjestelmät. (Prezident Rossijskoi Federatsii 2015, 82.)

Edellä mainituissa virallisissa dokumenteissa ei määritellä patriotismia. Nationalismi esiintyy negatiivisena ja valtiota uhkaavana ilmiönä, kun taas patriotismi esitetään yleisenä ja toivottavana arvona. Määrittelemättömyys mahdollistaa patriotismin monipuolisemman käytön. Nuorten mielistä ollaan voimakkaammin kiinnostuneita vuoden 2014 sotilasdoktriinissa verrattuna vuoteen 2010. Historiallisten, henkisten ja patrioottisten perinteiden jatkuvuus sekä sotilaspatrioottinen kasvatusta mainitaan yleisesti.

Yhtenä ensimmäisen ohjelman tavoitteista on nostaa patriotismin tunnetta niin, ettei patriotismi jatka kulkuansa nationalismiin suuntaan. Ohjelman mukaan lähtökohtaongelma on yhteiskunnan kyynisyys ja yksilöllisten arvojen korostuminen yhteisöllisyyden sijaan. (Pravitelstvo Rossijskoi Federatsii 2001). Ensimmäisen ohjelman jälkeen puheessaan Duumalle 2006 Putin korosti patrioottisuuden merkitystä motivaation nostajana asepalvelusta kohtaan (Putin 2006).

Toisen patrioottisen kasvatuksen ohjelma keskittyy pääasiassa toisen maailmansodan 60-vuotisjuhlintaan. Ohjelmassa todetaan, että ensimmäisen ohjelman tavoitteet saavutettiin. Tässä ohjelmassa keskitytään luomaan Venäjän eri alueille patrioottista kasvatusta toteuttavat rakenteet. (Pravitelstvo Rossijskoi Federatsii 2005.)

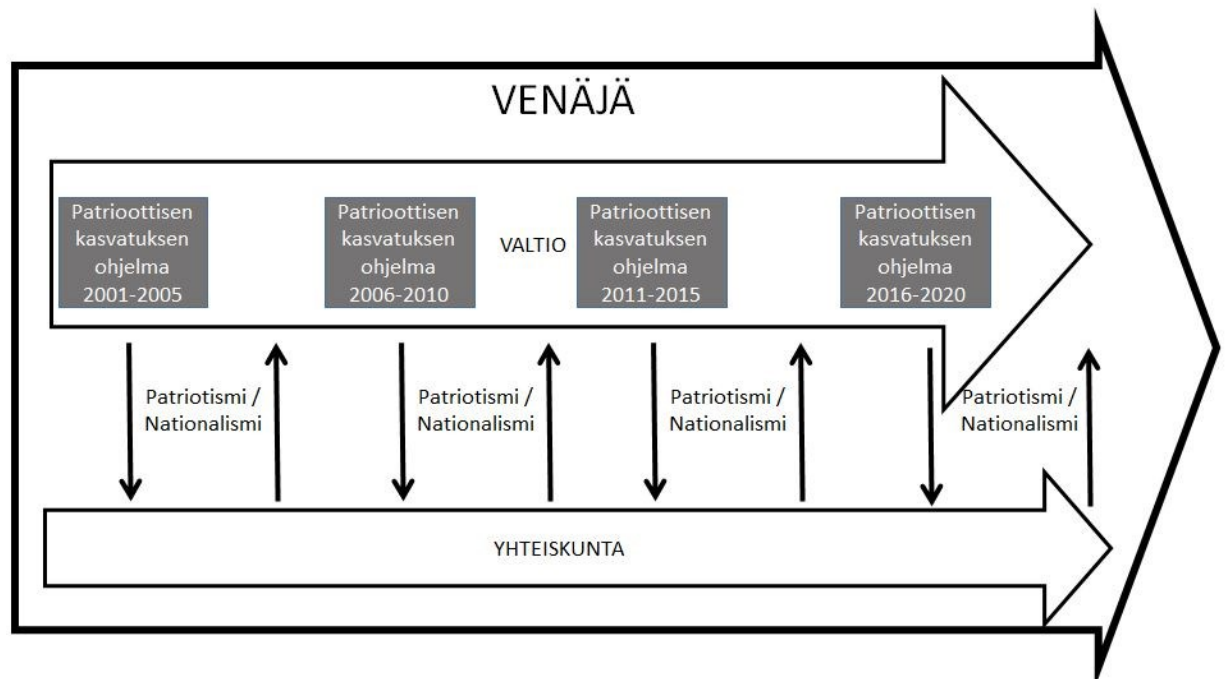
Patrioottisen kasvatuksen ohjelmien rahoitus on kasvanut ensimmäisen ohjelman noin 178 miljoonasta ruplasta neljännen ohjelman noin 1,66 miljardiin ruplaan. Ohjelmat rahoitetaan federaation budjetista ja budjetin ulkopuolisista lähteistä. (Pravitelstvo Rossijskoi Federatsii 2001; 2015.) Varojen lisääntyminen laman ja pakotteiden aiheuttaman taloudellisen epävarmuuden aikana voidaan tulkita merkittäväksi osoitukseksi patriotismin tärkeydestä.

Patrioottisen kasvatuksen ohjelmat kuvannevat parhaiten valtion virallista patriotismia. Niiden tavoitteena on patriotismin lisääminen kansassa. Ohjelmissa luetellaan toimenpiteitä, joilla tavoitellaan patriotismin kasvua. Kasvatukseen valitut toimenpiteet vaativat Toiskallion sanojen mukaan tietoisin pyrkimykseen. Näihin toimenpiteisiin ja tavoitteisiin tutustuminen antaa kuvan patriotismista Venäjällä.

3 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus, jossa tutkitaan patrioottisen kasvatuksen ohjelmia aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 103–113). Tutkimus on sotilassosiologinen tutkimus (Rantapelkonen & Koistinen 2016, 123). Tässä luvussa esitetään aluksi tutkimuksen ontologinen ja epistemologinen tausta. Tämän jälkeen perustellaan aineiston ja tutkimusmenetelmän valintaa, esitellään aineisto ja lopuksi avataan tutkimuksen toteuttamisen kulku ja sisällönanalyysin toteuttaminen.

Kuva 3: Tutkimuksen viitekehys

Tutkimuksen viitekehyksessä kuvataan, kuinka valtio koettaa vaikuttaa yhteiskuntaan tarjoamalla omaa käsitystään patriotismista ja toteuttamalla toimia, joiden perusteella patriotismi yhteiskunnassa kasvaa. Venäjä, valtio ja yhteiskunta muuttuvat jatkuvasti. Tätä muutosta kuvaavat samaan suuntaan suuntaavat nuolet. Se, että kulkevatko nuolet samaan suuntaan riippuu siitä kuinka hyvin hallinto aistii yhteiskunnan mielipiteitä. Tutkimuksessa kiinnitetään huomio valtion antamiin merkityksiin patriotismille ja tämän merkityksen muutokseen. Patriotismin merkityksiä selvitetään patrioottisen kasvatuksen ohjelmista tehtävillä sisällönanalyysillä. Kuvassa huomio kiinnitetään siis alaspäin meneviin nuoliin ja patrioottisen kasvatuksen ohjelmien näkökulmasta. Patrioottisen kasvatuksen ohjelmissa ei kuvastu koko virallisen patriotismin kirjo. Ohjelmat ovat tutkimukseen parhaiten soveltuva aineisto.

3.1 Ontologinen erittely

Tieteenfilosofisesti tutkimusaihe liittyy aristoteeliseen tutkimusperinteeseen, jonka mukaan maailmasta voi saada tietoa rationaalisesti pääättelemällä. Tutkimuksessa saatu tulos on riippuvainen tulkitsijan näkemyksestä.

Tutkimuksen käsitys todellisuudesta pohjaa sosiaalisen konstruktivismiin ajatukseen, jonka mukaan todellisuus on tulkinnallinen elämysmaailma. Sen mukaan todellisuus on ”ajan, paikan ja tekijöidensä summa.” Tähän sosiaaliseen konstruktivismiin linkittyy realistinen ontologia. (Rantapelkonen & Koistinen 2016, 157.)

Realistisen (kriittisen, subjektiivisen) ontologian mukaan todellisuuskäsitykset riippuvat ihmisten tulkinnoista (Rantapelkonen & Koistinen 2016, 84–85; Raatikainen 2004, 71). Maailma on olemassa ilman ihmisen ajattelua. Ihmisen ajattelu ja kieli on pieni osa maailmaa. (Pihlström 2014.) Todellisuus ei rajoitu vain aistein havaittavaan (Raatikainen 2004, 71–76).

Ontologisessa tarkastelussa selvitetään, miten patriotismin ilmiö on olemassa konstruktivistisessä maailmassa. Konstruktionismin maailmankuvaa voidaan jäsentää Popperin materiaalsen, ihmisen mielen sisäisen ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuneiden olioiden erittelyyn. Tutkittava ilmiö on ontologisesti olemassa Popperin todellisuuden toisella ja kolmannella tasolla. Nämä tasot tarkoittavat tajunnan maailmaa ja sosiaalista todellisuutta. (Rantapelkonen & Koistinen 2016, 158.) Koska ilmiö on abstraktilla tasolla, kuvauskategoriaksi muodostuvat merkitykset (Varto 2005, 42.)

Berger ja Lucmann (1966) ovat kuvanneet patriotismin muutosta ihmiskulttuurin luonnollisesta käyttäytymisestä sosiaalisesti konstruktioksi. Ilmiöiden tulee läpäistä kolme tasoa ennen kuin niistä tulee yleisesti hyväksytyjä. Nämä tasot ovat tapa, objektivointi ja institutionalisoituminen. Objektin aseman saavutettuaan patriotismi on jatkuvassa vuorovaikutuksessa yhteisön ja yhteiskunnan kanssa. Tämän seurauksena patriotismi kehittyy samalla, kun yhteiskunta muuttuu. Jossain vaiheessa patriotismista tulee osa yhteiskuntaa, eli ihmiset alkavat uskoa luomaansa todellisuuteen. Bergerin ja Lucmannin mukaan viimeinen aste on ilmiön tarpeellisuuden perustelu eli institutionalisointi. Tämän ilmiön laillistamisen perusteena on halu, ettei saavutettua kehitystä poisteta. (Berger & Luckmann 1966, Rapoport 2016, 111–112 mukaan.)

Kun tutkitaan maanpuolustustahtoa, jonka voinee rinnastaa patriotismiin, on päätettävä tarkastellaanko sitä motivaationa vai asenteena. Mitä enemmän tutkimuskohdetta pystytään tarkentamaan joukon, ajan ja tilanteen osalta, sitä enemmän sen arvellaan muistuttavan motivaatiota. Motivaatiosta seuraa usein sen ennakoimaa käyttäytymistä, kun taas asenne on taipumus tehdä valintoja, jotka eivät välttämättä kuvaa käyttäytymistä. (Harinen 2011, 72–73.) Maanpuolustustahdolla voidaan nähdä myös tutkimista mutkistava yhteiskunnallisen käsitteen tai sosiaalisen konstruktion rooli (Sinkko 2015, 8). Tutkimuksessa oletetaan, että myös patriotismia voi kuvailla edellä esitetyllä tavalla motivaationa tai asenteena. Patriotismin merkitys on kuitenkin lähtökohtaisesti motivaatiota tai asennetta laajempi ilmiö. Patriotismilla voidaan havaita tarkastelutavasta riippuen sosiaalisen konstruktion tai yhteiskunnallisen käsitteen rooli.

Patriotismi on yhteisöön liittyvää rakkautta. Se saattaa ilmentyä asenteena ja käytöksenä, joiden seurauksena kotimaan tai ryhmän etu asetetaan oman edun edelle. Patriotismi voi olla olemassa esimerkiksi ihmisten välisessä tai yksilön sisäisessä ajattelussa. Patriotismi ei vaadi olemassa oloonsa valtiota. Tämä mahdollistaa saman valtion sisällä olevan usean patrioottisen ryhmän olemassaolon. Patriotismi on sosiaalisesti rakentunut, se ilmenee kielessä, teoissa ja kulttuuri vaikuttaa sen ilmenemisen ymmärtämiseen. Se saa merkityksiä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Patriotismi ei aktiivisesti tee mitään, mutta se voi olla syy toimia.

Patriotismi on jotain, minkä kautta subjekti voi tulkita maailmaa tai itsessään muuttuva ilmiö. Patriotismi voi kasvaa tai heiketä, olla prosessi tai reaktio siihen. Prosessin seurauksena yksilö voi asennoitua isänmaallisemmaksi ja reaktion vahvuudesta riippuen hänen käytöksensä voi muokkaantua.

3.2 Tutkimuksen epistemologia

Tutkimuksessa oleva tieto on *a priorista*. Tietoa ei siis edellytä havainto eikä se ole havainnosta riippuvainen. Tietämisen tapa tutkimuksessa on konstruktivistinen. Sen perusteella tieto käsitetään rakennelmaksi, joka on todellisuuden kanssa vuorovaikutuksessa ihmisen ja ympäristön kanssa. (Rantapelkonen & Koistinen 2016, 24.) Sosiaalisen konstruktionismien mukaan todellisuuden sisältämää tietoa voi tulkita kielen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta (Jyväskylän yliopisto, sosiaalinen konstruktio 18.1.2017).

Koska tieto on vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, tutkija ei varmaankaan ymmärrä venäläisen kulttuurin tietoa oman kulttuurinsa kielen käsitteillä. Haasteen tuo muun muassa yhteiskunnallisten rakenteiden ymmärtäminen (Heusala 2014, 72). Tutkimuksessa koetetaan ottaa huomioon eri kulttuurin tuoma virheellisen tulkinnan mahdollisuus.

Oletettavaa on, että patrioottisen kasvatuksen ohjelmien suunnitelmissa käsitellään venäläiselle kulttuurille ominaisesti asioita, jotka vaikuttavat patriotismiin. Aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen tutustumalla kasvatetaan ymmärrystä patriotismista ja Venäjästä. Aineiston analyysin perusteella saadaan ymmärrys tavoista, joilla Venäjän valtio toivoo nostavansa patriotismin tunnetta kansalaisissa. On muistettava, että tiedon kohteena tutkimuksessa on kasvatuksen ohjelmien luoma käsitys patriotismista, eikä patriotismin ilmeneminen Venäjän kansalaisissa. Jotta saadaan tietoa kansalaisten kokemasta patriotismista, olisi haastateltava ihmisten käsityksiä aiheesta.

Patriotismi syntyy ihmisten välisen vuorovaikutuksen seurauksena, johon kuuluvat esimerkiksi opetus, kasvatusta tai arvojen vaihto. Patriotismi syntyy subjektin mieleen muun muassa kulttuurista, arvoista, sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja narratiivista. Kausaalisuhdetta patriotismin siirtymisestä subjektista toiseen voidaan kenties tulkita yksittäisten henkilöiden mielipiteiden muutoksessa. Kuitenkin subjekti on jatkuvassa vaikutuksessa ympäristönsä kanssa, jolloin tavoitteellisen patriotismin kasvuun tähtäävän vuorovaikutuksen tuloksia on vaikea tai kenties mahdotonta erottaa tarkkaan.

Yksittäisten subjektien toiminnasta on syntynyt myös patrioottisen kasvatuksen ohjelmat. Nämä subjektit ovat oletettavasti Venäjän kulttuurissa asuvia. Täten näiden suunnitelmien analysoinnista saadaan tietoa tekijöistä, joiden avulla patriotismia saadaan kasvatettua kansassa. Tietoa saadaan myös käytetyistä termeistä. Historia lataa termeihin merkityksiä, jotka elävät kulttuurin kollektiivisessä tajunnassa.

Konstruktivistisessä tutkimusotteessa oletetaan, että yhteiskunnalliset ilmiöt (instituutiot, asenteet, mielipiteet, tapahtumat) ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa, eli ”patriotismia” tuotetaan näillä patrioottisen kasvatuksen ohjelmilla. Patriotismi on olemassa jossakin ja sitä luodaan erilaisten instituutioiden yhteisvaikutuksena. Valtiollista patriotismia ja sen muutosta tutkitaan patrioottisen kasvatuksen ohjelmien analysoinnin avulla.

3.3 Tutkimusmenetelmälliset valinnat ja rajaus

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää valtion patriotismille antamia merkityksiä. Vaihtoehtoja aineiston hankinnalle olivat asiantuntijoiden haastattelu, kyselyn teettäminen venäläisille, mielipidemittauksiin perustuva tutkimus, Venäjän yhteiskunnan toimijoiden välisten suhteiden tutkiminen tai valmiin aineiston tutkiminen.

Tutkija koki aiheen olevan niin laaja ja tuntematon, että patriotismista on luotava oma ymmärrys ennen asiantuntijoiden tietoon turvautumista. Pelkästään asiantuntijoiden haastattelu olisi tuottanut hyvän aineiston, koska Suomessa on tutkittu Venäjää muun muassa Ulkopoliittisessa instituutissa (Ulkopoliittinen instituutti 2018). Koska tutkijalla oli huono pohjatieto aiheesta, asiantuntijahaastattelun käyttäminen aineistonkeruumenetelmänä siirrettiin toissijaiseksi.

Kyselyn tai haastattelun toteuttaminen venäläisille toisi selkeimmän näkemyksen patriotismien arkipäiväisestä käsityksestä venäläisessä kulttuurissa. Sen sijaan, että kysely tai haastattelu olisi toteutettu Venäjällä, sen olisi voinut toteuttaa myös Suomessa asuville venäläisille. Tällöin näkökulma saattaa kuitenkin poiketa Venäjän valtion sisällä asuvan näkökulmasta eri yhteiskunnasta johtuen. Mahdollinen haitta haastateltaville olisi huomioitava tutkimuseettisistä näkökulmista. Kyselyn teettäminen tuntematta kulttuuria ja käsitteitä olisi saattanut haitata tutkimusta tarpeettoman paljon. Näistä syistä aineistonkeruumenetelmänä ei käytetä haastattelua tai kyselyä.

Mielipidemittaukset Venäjällä ovat suuntaa-antavina ja vasta niiden pitkäaikainen tarkastelu tuottaa tuloksia. Erot mittareiden avoimuudessa vaihtelevat eri mielipidemittauskeskusten välillä ja tämä lisää tulkinnan osuutta. (Koskela 2012, 31.) Mittauksia varten Venäjän kokoisessa valtiossa on haastateltu noin 1600 yli 18-vuotiasta vastaajaa Venäjän noin 45:ltä eri hallintoalueelta (Levada 2014; 2015). Tällainen otos vaikuttaa pienehköltä maan kokoon, koska noin tuhannen vastaajan mielipidetutkimuksia tehdään suomessakin (Hara, 2018).

Eräs tapa tarkastella mielipidemittauksia on keskittyä tulosten sijaan kysytyihin kysymyksiin. Kysytyt kysymykset paljastavat ajattelun taustalla olevat ennakko-oletukset. Mielipidemittauskeskuksilla näkemys patriotismista ja valtion tilanteesta rakentuu pitkän ajan tarkkailusta ja viimeisimmästä tiedosta. Haasteena on kuitenkin sanojen merkityksen tarkka ymmärtäminen ja kriittinen suhtautuminen mielipidemittauksiin, koska juuri kysymyksenasettelu on eräs keino vaikuttaa tuloksiin (Koskela, 2012, 30–31).

Venäjän yhteiskunnan sisäisten toimijoiden välisiä suhteita on tutkinut muun muassa VTM Veera Laine (2015). Tutkimuksessa selvitettiin, miten Venäjän federaation valtion hallinto vaikuttaa erilaisiin nationalistisia suuntauksia edustaviin liikkeisiin (Laine 2015, 4). Tällaisen tutkimuksen toteutukseen tutkijalla tulisi olla laajempi ymmärrys Venäjän sisäpolitiikasta. Tämän kaltainen tutkimus suljettiin pois ajan vähyden takia.

Lopulta tutkimusaineistoksi valittiin patrioottisen kasvatuksen ohjelmat. Ne ilmentävät Venäjän hallinnon virallista näkemystä patriotismista, koska ohjelmilla on valtiollinen status. Oletuksena on, että ohjelmien tavoitteena on muokata kansalaisten mielipiteitä ja asenteita. Aineistossa luetellaan muun muassa tavoitteita toimille, jonka seurauksena patriotismiin uskotaan kasvavan. Tämä aineisto on venäläisten venäjäksi kirjoittama teksti. Koska aineisto on olemassa ilman tutkijan tekemiä toimia, sitä voidaan kuvailla luonnolliseksi aineistoksi.

Tutkimuksessa otetaan huomioon, että ohjelmien määrittelemät tavoitteet eivät toteudu sellaisenaan, koska sosiaaliset instituutiot ovat varsinainen kasvatuksen toteuttaja. Myös yleinen mielipide ilmasto ja kulttuuri vaikuttavat käsityksiin patriotismista. Ohjelmien tavoitteiden onnistumista ei täten voi todeta puhtaasti kansalaisten käyttäytymisen tai mielipiteiden mittaamisen perusteella. Ohjelmien tavoitteet kuvaavat valtion hallinnon etujen mukaista patriotismiin tavoitteita. Samoin ohjelmien tavoitteista voi hahmottaa ohjelmien laatijoiden näkemystä patrioottisen kasvatuksen toivottavasta suunnasta laatimishetkellä.

3.4 Aineisto

Aineistona on Venäjän federaation patrioottisen kasvatuksen ohjelman neljä suunnitelmaa. Patrioottisen kasvatuksen ohjelmalla on valtiollisen ohjelman status. Ohjelmat vahvistetaan pääsääntöisesti hallituksen asetuksella, mutta vaihtoehtona on myös toteuttaa vahvistus presidentin käskyllä. (Pravitelstvo Rossii, Gosudarstvennye programmy 19.2.2018.) Vallassa olleet hallitukset ovat vahvistaneet kaikki patrioottisen kasvatuksen ohjelmat.

Valtiolliset ohjelmat jaetaan viiteen eri kategoriaan, joita ovat uusi elämänlaatu, talouden modernisointi ja innovaatiokehitys, kansallisen turvallisuuden turvaaminen, tasapainoinen alueellinen kehitys ja tehokas valtio. Patrioottisen kasvatuksen ohjelma vuosille 2016–2020 on uusi elämänlaatu -kategorian alla. Se on yksi vuonna 2018 käynnissä olevasta 44 valtiollisesta ohjelmasta. (Pravitelstvo Rossii, Gosudarstvennye programmy 19.2.2018.)

Ohjelmat koostuvat rakenteeltaan alkuasiakirjan tekstikappaleista ja lopun taulukoista. Tekstikappaleissa muun muassa perustellaan patrioottisen kasvatuksen tarvetta, kerrotaan tavoitteet, käsitellään rahoitusta, avataan patrioottisen kasvatuksen toimeenpanotapaa (mekanismeja) ja käsitellään lyhyesti odotettuja tuloksia. Taulukoissa kerrotaan, mitä toimenpiteitä tehdään, kuka tekee, paljonko vuosittain annetaan rahaa ja mitkä ovat odotetut tulokset (liite 1). Neljännessä patrioottisen kasvatuksen ohjelmassa odotetut lopputulokset ovat jätetty taulukoista pois ja sen sijaan ne sijaitsevat asiakirjan tekstiosuudessa. Kolmessa viimeisessä ohjelmassa on asiakirjojen loppuksi esitetty ohjelman onnistumisen arvioimiskriteerit.

Aineisto on kopioitu ja tulostettu patrioottisen kasvatuksen Internet-sivuilta vuonna 2017. Ohjelmista kolme ensimmäistä ovat kopioitu internetistä Microsoft Word-tiedostomuodossa ja viimeinen ohjelmista PDF-tiedostomuodossa. Kahden ensimmäisen ohjelman taulukko-osuudet ovat tehdyt ilman Microsoft Word-tiedoston taulukon piirto -ominaisuutta. Taulukon viivat ovat tehty välimerkein. Tämä ominaisuus hidastaa käännöskoneen käyttämistä kääntämisessä. Ominaisuus ei esiinny kahdessa jälkimmäisessä ohjelmassa. Ohjelmien käyttämä kieli on asiatyylissä venäjää.

Aineistosta ei käytetä kolmessa viimeisimmässä ohjelmassa olevaa arviointikriteerien taulukkoa, koska ensimmäisestä ohjelmasta arviointikriteerit puuttuvat. Aineistossa mainitaan myös toimenpiteiden toteuttajat, kuten erilaiset ministeriöt. Toteuttajat jätettiin huomiotta, koska ne eivät tuo lisäarvoa patriotismin merkityksille.

3.5 Tutkimuksen toteutus

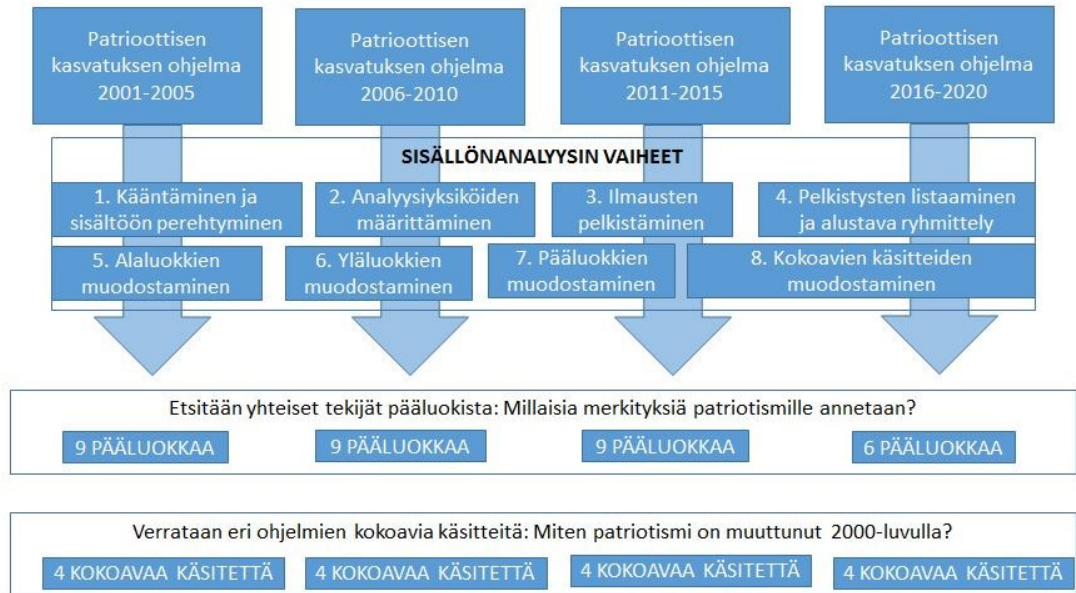
Tutkimusaiheen valinnan jälkeen syksyllä 2016 aloitettiin aiheeseen ja siitä tehtyihin tutkimuksiin tutustuminen. Erilaisista aineistovaihtoehdoista valittiin patrioottisen kasvatuksen ohjelmat. Tutkimusmenetelmäksi valittiin aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aiheesta tehtyihin tutkimuksiin, Venäjään ja patriotismin historiaan Venäjällä tutustuttiin ennen analyysin aloittamista. Tämän perusteella kirjoitettiin tutkimukseen aikaisemman tutkimuskirjallisuuden luku. Alkuvuodesta 2018 toteutettiin aineistolähtöinen sisällönanalyysin neljälle ohjelmalle.

Vuonna 2017 keväällä aineistosta käännettiin kaksi ensimmäistä patrioottisen kasvatuksen ohjelmaa sanasta sanaan suomeksi. Kahta viimeisintä patrioottisen kasvatuksen ohjelmaa ei nähty tarpeelliseksi kääntää suomeksi sivusta sivuun, koska käännösprosessin aikana ohjelmissa käytetty sanasto tuli tutuksi ja venäjänkielisen asiatyylitekstin lukeminen helpottui merkittävästi. Käännöksissä käytettävien termien johdonmukaisuuden takaamiseksi luotiin tekstissä esiintyvistä termeistä lyhyen sanakirjan, jota käytettiin kaikkien ohjelmien kääntämisessä.

Kääntämistä voidaan pitää ensimmäisenä menetelmänä tutkimusaineiston käsittelyssä. Kääntämisen seurauksena tehdään jo ensimmäinen tulkinta, joka lisää tulosten subjektiivisuutta. Kaksi ensimmäistä ohjelmaa käännettiin kirjallisesti suomeksi. Käännökset ovat huonoa suomea, koska tavoite oli säilyttää tekstin alkuperäisen merkityksen ilman ylitulkintaa. Subjektiivisen näkemyksen välttämiseksi käännöksiä on tarkasteltu yhdessä Maanpuolustuskorkeakoulun kielikeskuksen venäjän kielen opettajien kanssa. Tarkastelun seurauksena varmistuttiin käännöksensä riittävästä tasosta ja tulkinnastaan tutkimusta koskien.

Kun sisällönanalyysi toteutettiin alkuvuodesta 2018, aineistona käytettiin alkuperäisiä kasvatuksen ohjelmia, koska suomenkielisten käännösten tekemisestä oli yli puoli vuotta aikaa. Tällä tavoiteltiin tulkinnan johdonmukaisuutta kaikkien neljän ohjelmien välillä.

Kuva 4: Sisällönanalyysin toteutus.

Tutkimustehtävänä on tarkastella patriotismille annettuja merkityksiä ja patriotismin muutosta. Tämän takia neljälle patrioottisen kasvatuksen ohjelmalle toteutettiin kullekin aineistolähtöinen sisällönanalyysi (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108–113). Aineisto analysoitiin ohjelmien ilmestymisjärjestyksessä. Sisällönanalyysin vaiheet mukailevat Tuomen ja Sarajärven (2013) esittämää tapaa (kuva 4). Heidän esittämän mallin litterointi korvattiin käännösprosessilla. Analyysiyksiköiden määrittäminen kirjattiin omaksi vaiheekseen ja vaiheita yhdisteltiin tutkimukseen sopivaksi.

Alustavan aineistoon tutustumisen perusteella todettiin, että patrioottisen kasvatuksen ohjelmat sisältävät suoria ja epäsuoria merkityksiä, joiden avulla patriotismia saadaan lisättyä. Ohjelma sisältää patriotismin tavoitteita, keinoja kasvattaa patriotismia ja epäsuoria viittauksia toivottuun patriotismin laatuun. Sisällönanalyysillä patriotismille annetut suorat ja epäsuorat merkitykset saadaan ilmi ja luokiteltua kokonaisuuksiksi.

Analyysiyksiköksi määritettiin lause tai sen osa, joka sisälsi kokonaisen ja eroteltavan ajatuksen (Tuomi & Sarajärvi 2013, 110). Dokumenttien alussa olevista tekstiosuuksista poimittiin patriotismia määrittäviä lauseita ja niiden osia, kuten: ”--mahdollistivat muovata venäläisten kansalaisten valmiutta isänmaan palvelemista kohtaan” (Pravitelstvo Rossijskoi Federatsii 2001).

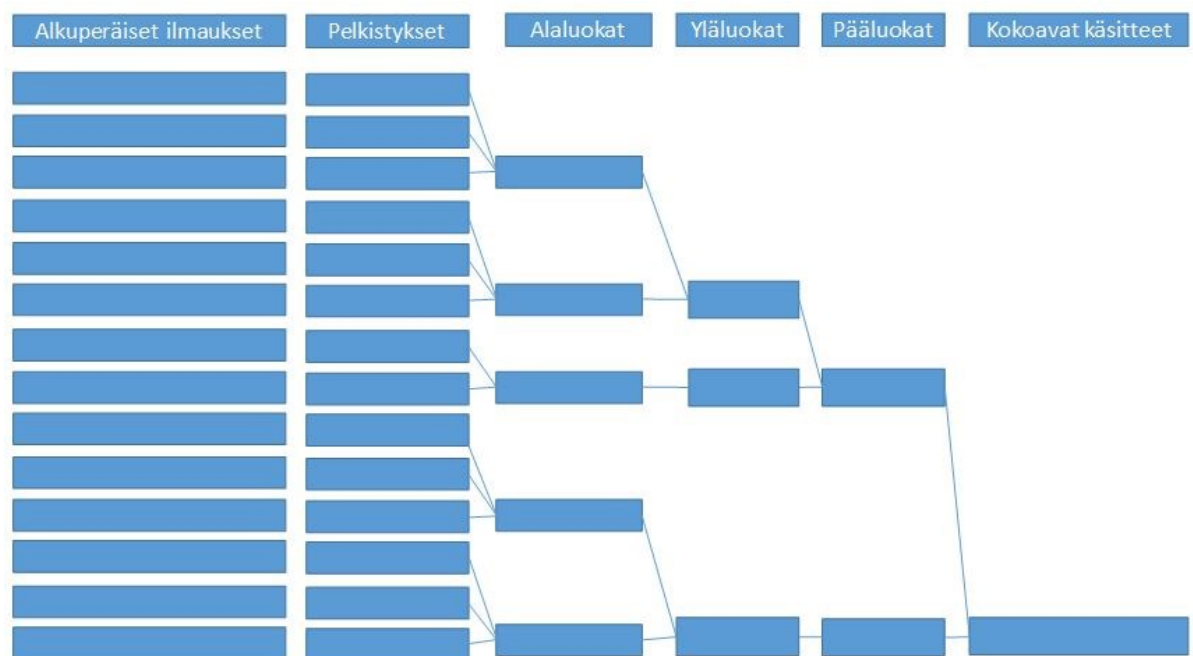
Dokumenttien taulukko-osuudessa (liite 1) otettiin analyysiyksiköiksi lauseet vain odotettujen lopputulosten sarakkeessa olevista kohdista (kuva 5). Toimenpiteet patriotismin kasvattamiseksi olisi ollut mahdollista ottaa mukaan. Toimenpidesarake päätettiin jättää pois, koska tavoite oli etsiä analyysiyksiköitä patriotismille annetuille merkityksiin. Toimenpiteiden mukaan ottaminen olisi vastannut pikemminkin kysymykseen: Millaisilla toimenpiteillä patrioottista kasvatusta toteutetaan?

Toimenpide	Toteuttaja	Toteuttamisaika	Odotettu lopputulos
27. "Kyrillinen kirjaimisto" festivaalin järjestäminen, joka on omistettu slaavilaiselle kirjakielelle ja kulttuureille		Vuonna 2001, 2003, 2005	venäjän kielen aseman nostaminen Venäjän kansojen yhdistämisessä

Kuva 5: Patrioottisen kasvatuksen ohjelman 2001–2005 ote käännetystä taulukosta.

Aluksi analyysiyksiköistä koetettiin jättää pois kasvatusprosessiin, lakiin ja rakenteeseen liittyvät kokonaisuudet, kuten ”normatiivisoikeudellisten toimien kehittäminen yhteiskunnallisten museoiden kehittämiseksi” (Pravitelstvo Rossijskoi Federatsii 2001). Analyysin edetessä havaittiin myös tällaisten lauseiden merkityksen tärkeys tietoa antavina yksiköinä. Tästä syystä analyysiyksiköiksi valittiin ohjelmien kaikki odotettujen lopputulosten kohdat. Joskus odotettujen lopputulosten lauseet olivat epäselviä tai moniselitteisiä. Näissä tilanteissa tarkastettiin odotettuun lopputulokseen liittyvää toimenpidettä ennen luokittelua.

Analyysiyksiköt pelkistettiin alkuperäisistä ilmauksista kääntämällä ne suomeksi. Osa analyysiyksiköistä sisälsi vielä pelkistysvaiheessa useita merkityksiä ja ne pilkottiin viimeistään tässä vaiheessa. Pelkistetyistä ilmauksista etsittiin eroja tai samankaltaisuuksia. Tarkastelun perusteella samanaiheiset pelkistykset ryhmiteltiin toistensa kanssa ja ne yhdessä muodostivat alaluokkia. Alaluokat luokiteltiin samansisältöisten kanssa ja muodostettiin kokoavat yläluokat. Yksittäisten ohjelmien analysoinnissa yhdistettiin yläluokat ja muodostettiin pääluokat. Lopuksi yhdistettiin yksittäisten ohjelmien pääluokat sopiviksi kokoaviksi käsitteiksi hyödyntäen aiempaa tietämystä aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 110–111; kuva 6.) Luokittelu toteutettiin Excel-taulukkolaskentaohjelman avulla.

Kuva 6: Luokittelun toteutuksen esimerkki.

Rakenteeseen, lakiin, tai kasvatuksen kehittämiseen liittyvät pelkistykset luokiteltiin analyysiin kuulumattomiksi kokonaisuuksiksi. Tämä määrä muodosti ison osan pelkistyksistä erityisesti kahdessa ensimmäisessä ohjelmassa, jolloin patrioottisen kasvatuksen järjestelmän luominen oli vasta alussa. Nämä rakenteeseen ja muuhun tausta toimintaan liittyvien analyysiyksiköiden mukaan ottaminen olisi voitu välttää poimimalla odotetuista lopputuloksista analyysiin kuuluvia analyysiyksiköitä. Analyysiyksiköiden poimiminen ja kaikkien vaihtoehtojen käsittely olivat työmäärää arvioiden lähellä toisiaan. Ottamalla mukaan kaikki odotetut lopputulokset vähennettiin tutkijan huolimattomuuden vaikutuksia valinnan suhteen ja siirrettiin analyysiin kuuluvien yksiköiden karsintaa yhdellä vaiheella.

Edellä mainitun karsinnan lisäksi analyysin subjektiivisuutta lisää odotettujen lopputulosten pilkkominen selkeästi erotettaviin ajatuksiin. Osa odotetuista lopputuloksista soveltui kahteen tai jopa kolmeen alaluokkaan, joista myöhemmin muodostui eri pääluokkia. Esimerkkinä tällaisesta pelkistyksestä on ”isänmaan sankarillisen historian muiston säilyttäminen taiteen keinoin”. Pelkistys olisi sopinut alaluokkiin isänmaan sankarillinen historia, muiston säilyttäminen ja taide. Tällaiset ajatukset säilytettiin kokonaisena. Selvyyden vuoksi tarkastettiin ilmaisuun liittyvä toimenpide ja tehtiin päätös asettaa pelkistykset vain yhteen alaluokkaan.

Sisällönanalyysissä luokiteltiin pelkistykset samansisältöisten kanssa ja vältettiin ylitulkitemasta yhdistelyvaiheessa analyysiyksiköiden merkityksiä. ”Isänmaan sankarillisen historian muiston säilyttäminen” olisi voitu yhdistää esimerkiksi ”ylpeys omasta maasta” -yläluokan alle. Vaikka ylitulkintaa vältettiin, tulkinta on kuitenkin osa sisällönanalyysiä Tuomen ja Sarajärven (2013) mukaan. Tutkija pyrkii ”ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa”. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 113.) Aikaisempaan teoriaan pohjautuvaa tulkintaa hyödynnettiin kokoavien käsitteiden muodostamisessa.

Luokittelussa kiinnitettiin huomio ilmausten lukumäärän suuruuteen. Alaluokka muodostettiin myös yksittäisistä selkeistä kokonaisuuksista, jotka sisälsivät merkityseron toisiin alaluokkiin. Muodostettujen pääluokkien merkittävyys ei välttämättä ole suoraan verrannollinen niiden sisältämien luokkien ja pelkistysten lukumäärän perusteella. Eri ohjelmista on selkeästi havaittavissa aiheiden painotukset ja niihin kiinnitetään huomiota tuloksia käsiteltäessä.

Aineiston analyysin jälkeen kirjoitettiin tulokset-luku. Jotta tulokset ja aikaisempi tutkimuskirjallisuus eli tämän tutkimuksen teoria vastaavat toisiaan, aikaisempi tutkimuskirjallisuus luku tarkistettiin ja kirjoitettiin uudelleen. Tämän tarkastuksen pohjalta kirjoitettiin neljännen luvun loput alaluvut.

Johtopäätösten valmistumisen jälkeen kirjoitettiin pohdinta-luvun sisältö, tiivistelmä ja johdanto. Tutkimus palautettiin tarkistettavaksi 2018 huhtikuussa.

4 TULOKSET

Tässä luvussa vastataan tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisessä alaluvussa vastataan kysymykseen: Millaisia merkityksiä patriotismille annetaan patrioottisen kasvatuksen ohjelmissa? Samalla esitellään sisällönanalyysin tärkeimpiä huomioita. Toisessa alaluvussa vastataan kysymykseen: Miten patriotismi on muuttunut patrioottisen kasvatuksen ohjelmien perusteella 2000-luvulla? Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden ja tulosten välillä käydään keskustelua kolmannessa alaluvussa, jonka seurauksena vastataan tutkimusongelmaan: Miten Venäjän hallinnon patriotismi on muuttunut 2000-luvulla? Neljännessä alaluvussa summataan tutkimuksen johtopäätökset.

Sisällönanalyysillä tavoitteellaan ymmärrystä siitä, millaisia merkityksiä patrioottisen kasvatuksen ohjelmat antavat patriotismille. Neljästä patrioottisen kasvatuksen ohjelmasta muodostettiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla pääluokat. Vertaamalla pääluokkia toisiinsa saadaan selville, millaisia merkityksiä patriotismille annetaan. Kun pääluokat yhdistettiin, muodostettiin kullekin ohjelman analyysille kokoavat käsitteet. Näitä vertaamalla selvitetään virallisen patriotismin muutos 2000-luvulla. Aikaisemman teorian ja tutkimustulosten välisen keskustelun avulla saadaan vastaus patriotismin muutokseen 2000-luvulla.

4.1 Patriotismille annetut merkitykset kasvatuksen ohjelmien perusteella

Tässä alaluvussa vastataan kysymykseen: Millaisia merkityksiä patriotismille annetaan patrioottisen kasvatuksen ohjelmissa? Kysymykseen vastataan esittämällä aluksi sisällönanalyysin keskeiset tulokset ohjelmittain. Alaluvun lopuksi esitetään yhdistelmä eri ohjelmien pääluokista, mikä kuvaa patriotismille annettuja merkityksiä..

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin perusteella muodostettiin pääluokat jokaiselle ohjelmalle. Pääluokat yhdistettiin analyysin lopuksi vielä kokoaviksi käsitteiksi.

Taulukko 2: Patrioottisen kasvatuksen ohjelman 2001–2005 analyysin koonnos.

Pääluokat:	Kokoavat käsitteet:
Rakkaus ja ylpeys kotimaasta	Patriotismin tunne
Terveiden nuorten kasvattaminen	Vahva valtio ja sen turvattu tulevaisuus
Velvollisuus ja valmius kotimaan suojelua kohtaan	
Venäjän valtion yhdistäminen ja vahvistaminen	
Historian lisääminen ja sen oikean tulkinnan esittäminen	Yhtenäisen pohjan ja jatkuvuuden kokemuksen lisääminen
Historian perinteiden ja muistojen kunnioittaminen säilyttäminen ja kehittäminen	
Henkisyden palauttaminen ja arvojen levittäminen	
Kulttuuri-instituutioiden vahvistaminen	Kasvatuksen välineitä patriotismin levitykseen
Laajan kansanosan osallistaminen	

Taulukosta kaksi nähdään yhdeksän pääluokkaa, jotka muodostettiin ensimmäisestä patrioottisen kasvatuksen ohjelmasta aineistolähtöisen sisällönanalyysin perusteella. Ensimmäinen pääluokka on *rakkaus ja ylpeys kotimaasta*. Tämän pääluokan sisään kuuluivat ilmaisut, kuten ylpeys omasta yhteisöstä, maasta ja asevoimista. Kaksi kolmasosaa pääluokkaan sisältyvistä pelkistyksistä koskivat juuri ylpeyttä omasta maasta ja sen asevoimista.

Kokoavan käsitteen *vahva valtio ja sen turvattu tulevaisuus* alla olevat pääluokat muodostavat tavoitteen patrioottiselle kasvatukselle. *Velvollisuus ja valmius kotimaan suojelua kohtaan* ja *terveiden nuorten kasvattaminen* -pääluokat tavoittelevat kotimaan patriootin kasvattamista. Kotimaan patriotti on valmis suojelemaan isänmaataan, ja hän on tarpeeksi hyvässä kunnossa täyttääkseen velvollisuutensa. Ohjelmassa tavoitellaan nuorten valmiuden nousua asepalvelusta kohtaan. *Terveiden nuorten kasvattamisen* alla ovat henkisen ja fyysisen kunnan turvaaminen ja sotilasurheilukilpailujen suosion nostaminen.

Venäjän valtion yhdistäminen ja vahvistaminen tavoittelee Venäjän useiden kansojen yhdistämistä ja valtion taloudellista ja yhteiskunnallista vakauttamista. Kansojen yhtenäistäminen nähdään mahdollisena toteuttaa historian, kielen ja patriotismin avulla.

Kokoavalla käsitteellä yhtenäisen pohjan ja jatkuvuuden kokemuksen lisäämisellä on monta merkitystä. Historian ja perinteiden avulla luodaan kansalle yhtenäinen tapa nähdä menneisyys. Historian määrän lisäämisen lisäksi varmistetaan menneisyyden yhtenäinen tulkinta. Yhteinen ja jaettu tulkinta lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tulkinnan yhtenäisyys kasvaa, kun esitetään ohjelmassa mainittuja ”objektiivisia faktoja” ja ”estetään historian vääristely-yrityksiä”.

Yhtenäisen pohjan ja jatkuvuuden kokemuksen lisäämisen viimeinen pääluokka on *henkisyyden palauttaminen ja arvojen levittäminen*. Tämä pääluokka pitää sisällään nostalgiaa perinteisiin Venäläisiin ja aikaisemman patrioottisen kasvatuksen arvoihin. Koska tavoitellaan paluuta vanhoihin arvoihin, on mahdollista, etteivät 1990-luvun lopun arvomaailma ole ollut yhteisöllisyyttä lisäävä.

Viimeinen osa taulukosta koskee patriotismin levittämisen olennaisia kanavia. Kulttuuri-instituutiot pitävät sisällään ensimmäiseen ohjelmaan liittyen museot, jonne on tallennettuna historiaa liittyen eri aloihin, kuten taiteeseen. Patriotismia voidaan lisätä kulttuurin avulla esimerkiksi kuvaamalla taiteeseen historian ylpeyden aiheita. *Laajan kansanosan osallistamisen* pääluokka sisältää taiteilijoiden, kansalaisten ja lehdistön hyödyntämisen patriotismin välittämisessä.

Taulukko 3: Patrioottisen kasvatuksen ohjelman 2006–2010 analyysin koonnos.

Pääluokat:	Kokoavat käsitteet:
Ylpeys ja rakkaus omaan maahan	Patriotismin tunne
Valmius ja velvollisuuden kokemus suojella isänmaata	Keinoja auttaa valtiota selviämään
Monikansallisen valtion vahvistaminen ja yhdistäminen	
Nuorison kunnon kehittäminen	
Sotahistorian ja asevoimien kunnioittaminen ja lisääminen sekä historian vääristelyn vastatoiminta	Jatkumo historian ja perinteiden sekä aikaisempien sukupolvien muistamisen kautta
Sankareiden urotöiden ja isänmaan suojelussa kuolleiden muistaminen	
Perinteiden säilyttäminen synnyttäminen ja kehittäminen	
Valtiollisten symbolien kehittäminen, niistä tiedottaminen ja niiden käyttäminen	Kasvatuksen välineet patriotismin levittämisessä
Kulttuuri-instituuttien, koulujen ja yhteiskunnallisten toimijoiden sekä kansalaisten osallistaminen patrioottisessa kasvatuksessa	

Toisen patrioottisen kasvatuksen ohjelman analyysin koonnostaulukko (taulukko 3.) sisältää yhdeksän pääluokkaa. Lähes kaikki pääluokat ovat ensimmäisen ohjelman kaltaisia. Pääluokkien sanamuodot vaihtelevat yhdessä kokoavien käsitteiden kanssa, koska sisällönanalyysi on tehty aineistolähtöisesti ja nimeämiset ovat muodostettu aineiston ehdoilla.

Täysin uusi aihe edelliseen ohjelmaan verrattuna on *valtiollisten symbolien kehittäminen, niistä tiedottaminen ja niiden käyttäminen*. Valtiollisiin symboleihin kuuluvat lippu, kansallishymni ja valtakunnan vaakuna. (Gosudarstvennyje simvoly Rossii, 2.4.2018) Tässä ohjelmassa ei eritelty yksittäisiä symboleja, vaan sen sijaan käytettiin kattokäsitettä ”valtiolliset symbolit”.

Historiaan liittyvä muistaminen keskittyy voimakkaasti toiseen maailmansotaan. Tämän patrioottisen kasvatuksen ohjelman aikana järjestettiin suuren isänmaallisen sodan voiton 65. muistopäivä 9.5.2010. Tuoreimpia muistopäivän ansainneita konflikteja ovat Afganistanin sodan 20-vuotismerkkipäivä ja Tšetšeniassa kuolleiden laskuvarjosotilaiden 10-vuotismerkkipäivä. Muutoin muistamiset ja historian tutkiminen keskittyvät toisen maailman sodan aiheisiin. Merkittävää on huomion painottuminen sotilashistoriaan jonkun toisen aiheen sijaan.

Taulukko 4: Patrioottisen kasvatuksen ohjelman 2011–2015 analyysin koonnos.

Pääluokat:	Kokoavat käsitteet:
Rakkaus ja ylpeys kotimaasta, kansasta ja sen historiasta	Patriotismin tunne
Valtion kansojen yhdistäminen sekä yhteiskunnan ja valtion vahvistaminen	Valtion selviämisen takaaminen
Terveiden erityistilanteissa toiminnan osaavien nuorten kasvattaminen	
Valmiuden kasvattaminen turvallisuustoimijoiden palvelukseen ja isänmaan edun puolustamiseen	
Venäjän aiempien sukupolvien urotöiden ja sotahistorian muistaminen ja kunnioittaminen	Historian ja menneisyyden muistaminen ja kunnioittaminen
Historian (II-MS erityisesti) kiinnostuksen ja oikean tulkinnan vahvistaminen yhteiskunnassa	
Perinteiden määrän lisääminen ja jatkuvuuden turvaaminen	
Kansan, kulttuurin ja viestivälineiden osallistaminen patriotismin levittämiseen ja kasvatukseen	Kasvatuksen välineitä patriotismin levittämiseksi
Valtiollisen symboliikan käyttäminen ja kehittäminen	

Kolmannen patrioottisen kasvatuksen ohjelman analyysin lopputuloksena muodostui yhdeksän pääluokkaa (taulukko 4). Kokoavat käsitteet ovat säilyneet samansisältöisinä aikaisempien ohjelmien kanssa.

Kolmannen ohjelman pääluokka *valtion kansojen yhdistäminen sekä yhteiskunnan ja valtion vahvistaminen* tähtää valtion selviämiseen. Patriotismista tavoitellaan yhtenäisen kansan tekijää. Yhtenäisempää yhteiskuntaa koetetaan muovata lisäämällä suvaitsevaisuutta ja huomioimalla yhdellä tapahtumalla myös nuoret, jotka ovat syrjäytyneitä tai invalideja. Perheiden roolia valtion kumppanina patrioottisessa kasvatuksessa tavoitellaan. Ohjelmasta kuvastuu hienoinen pyrkimys lähentää yhteiskuntaa ja valtiota.

Kolmannessa ohjelmassa valmius isänmaan suojeluun on konkretisoitu aikaisempia ohjelmia tarkemmin. Valmiutta tavoitellaan palo- ja pelastusalan sekä rajavartiolaitoksen palvelukseen. Positiivista asennetta asepalvelukseen tavoitellaan selvästi eniten sekä nuorilta itseltään, että yhteiskunnalta. *Terveiden ja erityistilanteissa toiminnan osaavien nuorten kasvattamista* tavoitellaan sotilasurheilulajien suosiota nostamalla ja opettamalla nuorille toimintaa poikkeusoloissa.

Taulukko 5: Patrioottisen kasvatuksen ohjelman 2016–2020 analyysin koonnos.

Pääluokat:	Kokoavat käsitteet:
Rakkaus perheeseen ja ylpeys maasta, historiasta ja saavutuksista	Patriotismin tunne
Nuorison valmistaminen asepalvelusta ja valtion palvelusta kohtaan	Yhtenäisen ja puolustuskykyisen, oman identiteetin omaavan valtion muovaaminen
Kansalaisten osallistaminen ja yhteiskunnan yhdistäminen	
Venäläisen kansalaisidentiteetin muovaaminen	
Kiinnostuksen ja kosketuksen luominen historiaan, kulttuuriin ja taiteisiin, sekä jatkuvuuden tavoittelu muistojen säilyttämisen ja perinteiden avulla	Kuuluvuuden tunteen luominen
Patriotismin tutustuttaminen ja levittäminen kansalle	Patriotismin levittäminen kansalle

Neljännän patrioottisen kasvatuksen ohjelman analyysistä muodostui kuusi pääluokkaa (taulukko 5). Osin pääluokkien määrä on seurausta siitä, että muihin ohjelmiin verrattuna viimeinen ohjelma poikkesi dokumentin rakenteeltaan. Viimeisen ohjelman ”odotetut lopputulokset” olivat kirjoitettu aineiston tekstiosioon, joka vähensi analyysiyksiköiden määrää.

Kokoavat luokat ovat säilyneet sisällöltään samankaltaisia verrattuna aikaisempiin ohjelmiin. Pääluokka liittyen historiaan, kulttuuriin ja taiteeseen sekä perinteisiin muodostaa kokoavan käsitteen *kuuluvuuden tunteen luominen*. Tämän pääluokan alla olevat pelkistykset käsittelevät kiinnostuksen lisäämistä kotimaiseen historiaan, kulttuuriin ja tieteisiin ja niiden tutustuttamista ihmisille. Myös juhlapäivien taustalla olevien historian merkitysten tutustuttaminen kuuluu edellä mainitun pääluokan alle.

Venäläisen kansalaisidentiteetin muodostaminen-pääluokka sisältää yläluokat *valtiollisen lain ja symbolien kunnioittaminen* sekä *kansalaisvastuun ja kansalaisidentiteetin muovaaminen*. Aikaisemmista ohjelmista poiketen valtiollisten symbolien käytölle on ohjelman tekstissä annettu merkitys kansalaisidentiteetin muovaamisessa. Koska lait ja symbolit ovat valtiolle ominaiset, ne voivat lisäivät identiteetin tuntua. Neljännessä ohjelmassa kansalaisidentiteetin muovaaminen korostui enemmän verrattuna aikaisempiin ohjelmiin.

Poikkeuksina aikaisempiin ohjelmien analyysiin, yläluokka *vapaaehtoisten käyttäminen patrioottisessa kasvatuksessa* luokiteltiin *valtion yhdistämisen ja vahvistamisen* -kokoavan käsitteen alle *patriotismin levittämisen* sijaan. Viimeisessä ohjelmassa kansalaisten hyödyntäminen ilmeni patriotismin levittämisen sijaan yhteiskuntaa yhdistävässä merkityksessä. Ohjelmassa tavoitellaan sitä, että kansalaiset ovat enemmän kanssakäymisissä keskenään. Vuorovaikutuksen ja tutustumisen ansiosta kansalaiset suvaitsevat erilaisuutta enemmän. Lopputuloksena tavoitellaan yhtenäisempää ja vahvempaa kansaa.

Taulukossa kuusi esitetään analyyseissä käytettyjen pelkistysten lukumäärän ja kokoavien käsitteiden suhdetta. Jokaisen ohjelman analyysin kokoavissa käsitteissä muodostui neljä ryhmää, joihin pääluokat ryhmiteltiin. Vertailua varten patrioottisten ohjelmien analyysien koonnostaulukkojen kokoavat käsitteet ryhmiteltiin ja pelkistettiin. Esimerkiksi ensimmäisen, toisen ja kolmannen ohjelman viimeinen kokoava käsite *kasvatuksen välineitä patriotismin levittämiseksi* ja viimeisen ohjelman *patriotismin levittäminen kansalle* pelkistetään muotoon *patriotismin levittäminen*. Muut kokoavat käsitteet pelkistetään taulukon yläreunasta alkaen muotoon *patriotismin tunne, valtion vahvistaminen ja historia ja perinteet* (taulukko 6).

Taulukosta kuusi nähdään, kuinka suuren prosenttiosuuden käytetyistä pelkistyksistä kukin kokoava luokka sisältää ohjelmittain. Taulukko myös tarjoaa näkökulman kokoavan käsitteet merkityksellisyyteen. Taulukkoa tulkittaessa on otettava huomioon se, että pelkistysten analyysiyksiköt ovat tutkijan poimimia ja muodostamia kokonaisuuksia. Ensimmäisessä ohjelmassa oli yhteensä 131 analyysiyksikön pelkistettyä ilmausta, jotka hyväksyttiin analyysiin. Niiden jakautuminen ei kerro yhtä selkeää tietoa, kuten taulukko, jossa eriteltäisiin toimenpiteisiin käytetyt rahamäärät lajeittain.

Taulukko 6: Ohjelmien kokoavien käsitteiden ja niiden sisältävien pelkistysten lukumäärän ja prosenttiosuuksien vertailutaulukko ohjelmittain.

	2001–2005		2006–2010		2011–2015		2016–2020	
Patriotismin tunne	17	13 %	15	10 %	15	9 %	2	2 %
Valtion vahvistaminen	39	30 %	36	25 %	57	36 %	63	64 %
Historia ja perinteet	62	47 %	44	30 %	52	33 %	25	25 %
Patriotismin levittäminen	13	10 %	51	35 %	35	22 %	9	9 %
Yhteensä	131	100 %	146	100 %	159	100 %	99	100 %

Patriotismille annetaan ohjelmissa eniten merkityksiä *valtion vahvistamisen* -kokoavan käsitteen pelkistykseen liittyvissä ilmaisuissa. Tämän alla olevista pääluokista merkittävimmän osan muodostavat valtion vahvistamiseen ja yhdistämiseen sekä valmiuteen palvelu isänmaata liittyvät merkitykset.

Seuraavaksi suurin kokoavan käsitteen pelkistys on *historia ja perinteet*. Tavoitteena on yhteisen historian käsityksen luominen, menneisyyden muistaminen ja kunnioittaminen sekä perinteiden jatkaminen. Patriotismissa annetaan suuri merkitys historialle ja jatkuvuudelle. Näillä tavoitellaan välillisesti kansan yhdistämistä ja ylpeyden kasvattamista omasta maasta ja sen historiasta.

Patriotismin levittämisen tavoitteena on kansalaisten osan oton lisääminen ja patriotismin propaganda erilaisissa tiedotusvälineissä. Kansalaisten osan ottaminen merkitsee patriotismin levittämistä ja kansan yhdistämistä. Viimeisen ohjelman perusteella vapaaehtoisten kansalaisten avulla ihmiset ovat enemmän vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Vuorovaikutus auttaa ymmärtämään kanssakansalaisia ja yhdistää kansaa. Joukkotiedotusvälineet ovat tärkeässä osassa, koska ne julkistavat ehyen kansan ja sen historian tarinaa. Tämä lisää yhtenäisten näkemysten osuutta ja sen lisäksi yhtenäisyyden kokemusta.

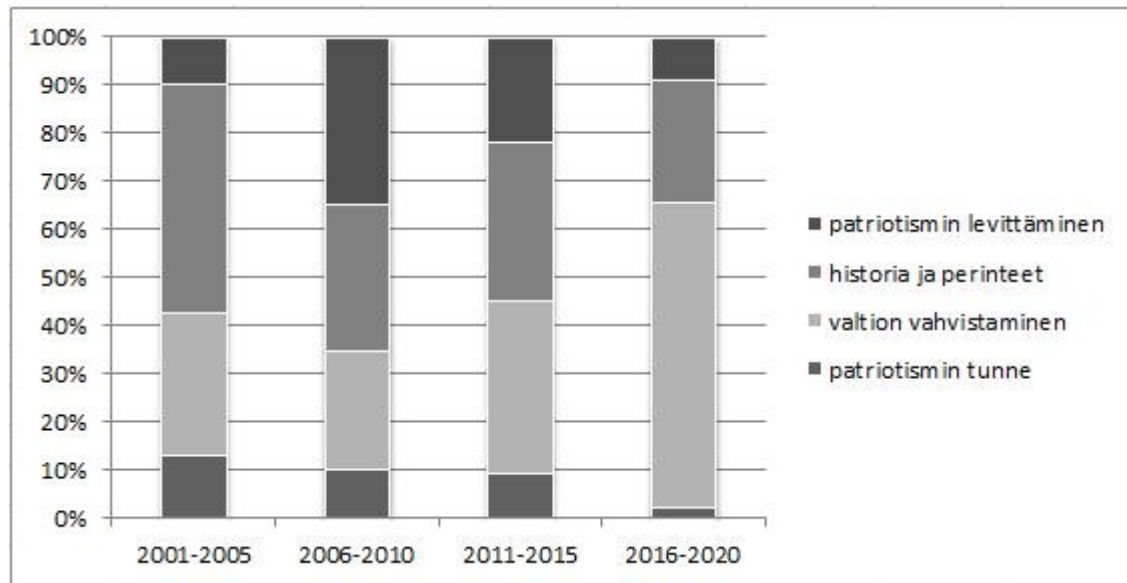
Valtion yhdistämistä ja vahvistamista tavoitellaan lisäämällä vakautta ja yhtenäisyyttä, sekä maalamalla kuva isänmaan suojelusta oikeana ja tavoiteltavana toimintana. Historian ja perinteiden avulla luodaan yhteenkuuluvuutta voitokkaan valtion ja esi-isien kanssa. Tiedotusvälineet ja kulttuuri-instituutit, sekä kansa toimivat patrioottisen viestin viejinä.

Valtion patrioottisen kasvatuksen ohjelmien perusteella patriotismille annetaan seuraavia merkityksiä:

- rakkaus ja ylpeys kotimaasta ja kansasta,
- valmius suojella isänmaata,
- valtion vahvistaminen,
- vakaan yhteiskunnan ja yhtenäinen kansan muovaaminen,
- menneisyyden kunnioittaminen ja muistaminen,
- perinteen jatkaminen ja
- patriotismin levittäminen.

4.2 Patriotismin muutos 2000-luvulla patrioottisen kasvatuksen ohjelmien perusteella

Patriotismille annettujen merkitysten muutosta tarkastellaan ohjelmien analyysien pääluokkien ja kokoavien käsitteiden avulla. Ohjelmien sisältämien ilmaisujen eli pelkistettyjen analyysiyksiköiden lukumäärät kuvaavat aihepiirien merkitystä (taulukko 6). Tämä muutos on nähtävissä kokoavien käsitteiden pelkistysten suhteen kuvaajasta yksi.

Kuvaaja 1: Ohjelmien kokoavien käsitteiden ja niiden sisältävien pelkistysten prosentiosuuksien kuvaaja ohjelmittain.

Kokoavan käsitteen ”patriotism in tunne” muutos on merkittävä (taulukko 6; kuvaaja 1). Tämä kokoava käsite koostuu ainoastaan ilmaisista, jotka liittyvät omaan maahan, kansaan ja historiaan kohdistuvaan ylpeyteen ja rakkauteen. Muutos on merkittävä, jos seurataan pelkästään analyysissä käytettyjen ilmaisujen lukumäärää. Muutoksen merkittävyyttä selittää osin se, että neljäs ohjelma oli poikkeava kolmeen ensimmäiseen verrattuna, koska analyysiyksiköihin otetut ”odotetut lopputulokset” sijaitsivat aineiston alussa olevassa tekstissä. Kolmessa ensimmäisessä patrioottisen kasvatuksen ohjelmassa ”odotetut lopputulokset” sijaitsivat taulukko-osuudessa. Taulukko-osuudessa ilmaisut saattavat toistua useasti. Tästä huolimatta ilmaisujen määrän pudotus on merkittävä.

Tasapaino ylpeyden ja rakkauden ilmaisujen kanssa on vaihdellut. Ensimmäisessä ja kolmannessa ohjelmassa noin 80 prosenttia ilmaisista liittyvät ylpeyteen ja 20 prosenttia rakkauteen. Toisessa ja neljännessä ohjelmassa ilmaisut jakaantuvat tasan. Ylpeyden tunteen tavoittelu on ollut merkityksellisempää kuin rakkauden tunteen tavoittelu.

Kokoava pelkistetty käsite *valtion vahvistaminen* sisältää pääluokkia, jotka tavoittelevat *valmiutta suojella isänmaata, valtion vahvistamista sekä vakaan ja yhtenäisen kansan muovaamista*. Ilmaisujen osuus käsittää noin kolmasosan kaikista ilmaisuista kolmessa ensimmäisessä ohjelmassa. Neljännessä ohjelmassa tämä osuus muodostaa lähes kaksi kolmasosaa kaikista. Näin merkittävä muutos selittyy osin sillä, että pääluokka, joka sisältää kansalaisten osallisuuteen liittyviä ilmaisuja siirrettiin kokoavien käsitteiden välillä neljännessä ohjelmassa. Kansalaisten osallisuuteen liittyvä pääluokka kuului ensimmäisessä kolmessa ohjelmassa *patriotismin levittämisen* kokoavan käsitteen alle. Pääluokka siirrettiin neljännessä ohjelmassa merkityseron vuoksi kokoavan käsitteen *valtion vahvistaminen* alle. Liitetty pääluokka käsittää kansalaisten osan oton patrioottisen kasvatukseen. Merkitysero neljännessä ohjelmassa johtuu siitä että kansalaisten ja erityisesti vapaaehtoisten aktivoitumisen nähdään lisäävän kansan yhtenäisyyttä.

Ensimmäisessä ohjelmassa laajan kansan osan osallistamisen pääluokka sisältää lehdistön, pedagogien, taiteilijoiden, kirjailijoiden ja kulttuurin toimijoiden muukaan vetämistä patrioottisten julkaisujen luomiseen. Toisessa ohjelmassa kansalaisia, veteraaneja, nuoria, älymystöä ja kulttuurin toimijoita tavoitellaan aktivoitumaan kasvatustyössä. Julkisia organisaatioita, kouluja ja joukkotiedotusvälineitä kannustetaan patriotismin levittämiseen. Kolmannessa ohjelmassa tavoitellaan yhä kansan aktivoitumista patrioottisten aiheiden luomisessa ja levittämisessä. Lisäyksenä aikaisempiin ohjelmiin on lahjakkaiden nuorten käyttäminen patrioottisina esikuvina muulle nuorisolle. Neljännessä ohjelmassa patriotismia koetetaan levittää ja tutustuttaa kansalle joukkotiedotusvälineiden ja Internetin avulla. Kansalaisten luovan potentiaalin ja taiteilijoiden tuotoksia ei enää tavoitella. Sen sijaan tavoitellaan vapaaehtoisten järjestelmää, joka osallistuu kansalaispatrioottiseen kasvatustyöhön. Vapaaehtoisten avulla tavoitellaan kansalaisten keskinäisen luoton kasvamista. Vapaaehtoisten kansalaisten osallisuudella tavoitellaan myös yhteiskunnan instituuttien ja kansalaisten välisen luottamuksen nousua.

Valtion vahvistamisen kokoavan käsitteen koon merkittävä kasvu neljännessä ohjelmassa on seurausta myös siitä, että ”valmius suojella isänmaata” -analyysiyksiköiden osuus on aikaisempia ohjelmia suurempi. Ensimmäisessä ohjelmassa tavoitellaan kansalaisvelkansa tuntevaa kotimaan patrioottia. Toisessa ohjelmassa armeijaan valmistavaa koulutusta koetetaan lisätä. Nuoria koetetaan ohjata armeijan palvelukseen. Asepalveluksen arvostusta tahdotaan nostaa muun muassa opetuslaitosten ammatinvalinnanohjauksen avulla. Kolmannessa ohjelmassa tavoitellaan aikaisempaa enemmän yhteiskunnan ja nuorten positiivista suhtautumista isämaan suojelua kohtaan. Isänmaan suojeluun liitetään palo- ja pelastustoimen palvelus, mutta pääpaino on yhä asepalveluksessa. Kansallisvelan korostaminen on koitettu kolmanteen ohjelmaan tehdä kannustavammaksi lisäämällä positiivista asennetta asepalvelusta kohtaan.

Neljännessä ohjelmassa painotetaan nuorten ja koululaisten sotilaspatrioottista kasvatusta ja asepalveluksen arvon nostamista. Nuorison terveyteen ja kuntoon kuuluvat asiat liitetään aikaisempia ohjelmia selvemmin nuorten valmistamiseen isänmaan suojelua kohtaan. Siitä syystä nuorten terveyteen ja kuntoon liittyvät pelkistykset ovat luokiteltu ensimmäisessä kolmessa ohjelmassa omaksi pääluokakseen.

Valtion yhdistäminen koetetaan neljännessä ohjelmassa saavuttaa kansalaissolidarisuutta ja vapaaehtoisia kansalaisia hyödyntämällä. Ensimmäisessä ohjelmassa yhdistämistä tavoitellaan kielen ja patriotismin avulla sekä kuvaamalla Venäjän kansojen roolia osana Venäjää. Historia mainitaan yhdistävänä tekijänä. Toisessa ohjelmassa patriotismia kaavaillaan koko Venäjää yhdistäväksi ideaksi. Kansoja koetetaan yhdistää lisäämällä monikansallisuuden huomiointia. Kolmannen ohjelman analyysissä Venäjän kansojen ystävyuden ja ykseyden tavoittelu mainitaan kerran. Kuitenkin patriotismia kaavaillaan vieläkin yhdeksi kansojen yhtenäisyyden tekijäksi. Neljäs ohjelma käyttää aiemmista ohjelmista tuntematonta uutta termiä yleiskansallinen tietoisuus. Tätä tietoisuutta tavoitellaan muita kansoja kunnioittamalla. Etnisyyksien välisiä ja uskontojen välisiä suhteita tahdotaan parantaa.

Valtion symbolien rooli on erityinen patrioottisen kasvatuksen ohjelmissa, koska ne esiintyvät ensimmäisen kerran toisessa ohjelmassa. Toisessa ohjelmassa käynnistetyn valtion symbolien luomisen jälkeen niiden merkitys lähenee jatkuvasti valtion yhtenäistämistä ja kansallisidentiteetin muovaamista. Neljännen ohjelman *kansalaisidentiteetin* pääluokan sisällä ovat yläluokat koskien valtion symboleita ja kansalaisvastuuta. Symbolit ovat irrallisessa osassa kolmannessa patrioottisen kasvatuksen ohjelmassa. Merkitystä kansalaisidentiteetin luojana korostetaan vasta neljännessä ohjelmassa.

Kokoava käsite *historia ja perinteet* sisältää menneisyyden kunnioittamiseen ja muistamiseen, sekä perinteen jatkamiseen liittyviä ilmaisuja. Historian muistaminen ja kunnioittaminen korostaa sotaisia aiheita kaikissa ohjelmissa. Neljännen ohjelman muutos aikaisempiin ohjelmiin kuvastuu lähestymistavassa. Ensimmäisessä kolmessa ohjelmassa tavoitellaan menneisyyden kunnioittamista ja ihailua sekä kiinnostuksen lisäämistä historiaan. Tämän seurauksena ohjelmien aikana perustettiin useita valtiollisia juhlapäiviä. Neljännessä ohjelmassa tavoitellaan historian ja kulttuurin tutustuttamista kansalaisille. Kiinnostusta historiaan koetetaan lisätä entisestään ja tutustuttaa kansalaisia muun muassa uusien valtiollisten juhlapäivien tausoihin. Historian vääristely-yritysten vastatoiminta on säilynyt pysyvänä osana ohjelmissa.

Museoiden roolin ja määrän lisäämistä tavoitellaan kolmessa ensimmäisessä ohjelmassa. Neljännessä ohjelman tavoitteissa ei mainita museoita. Neljäs ohjelma itsessään sisältää kolme näyttelyihin liittyvää tapahtumaa. Museoiden sijaan huomio on vaihtunut tieteisiin, taiteeseen ja historiaan tutustuttamiseen.

Perheiden roolia valtion kumppaneina tavoitellaan kolmannessa ja neljännessä ohjelmassa. Yhteiskunnan ja valtion välistä vuoropuhelua ja vaikuttamista koetetaan helpottaa tällä tavoin. Lopputuloksena tavoitellaan yhtenäistä käsitystä patriotismista ja sen kasvattamisesta.

Edellä tarkasteltiin valtion tavoitteleman patriotismin muutosta vertaamalla patrioottisen kasvatuksen ohjelmista tehtyjä analyysejä. Rakkauden ja ylpeyden tunteen nostamisen ilmaisut ovat vähentyneet yhdessä patriotismin levittämisen kanssa. Valmius suojella isänmaata, valtion vahvistaminen sekä vakaan yhteiskunnan ja yhtenäisen kansan muovaaminen ovat korostuneet. Menneisyyden kunnioittaminen ja muistaminen sekä perinteen jatkaminen ovat säilyttäneet merkityksensä.

4.3 Keskustelu

Tutkimuksen tavoitteina oli vastata tutkimusongelmaan: Millä tavalla Venäjän hallinnon patriotismi on muuttunut 2000-luvulla. Tähän tavoiteltiin vastausta kahden tutkimuskysymyksen avulla.

1. Millaisia merkityksiä patriotismille annetaan patrioottisen kasvatuksen ohjelmissa?
2. Miten patriotismi on muuttunut patrioottisen kasvatuksen ohjelmien perusteella 2000-luvulla?

Patriotismi on ylpeyttä ja rakkautta omasta maasta, historiasta ja armeijasta. Patriotismin avulla tavoitellaan yhtenäistä ja vahvaa kansaa, joka on valtiolle uskollinen. Yhtenäisyyttä ja ylpeyttä lisätään jatkuvuuden kokemuksella, joka kumpuaa historiasta ja perinteistä.

2000-luvun alussa valtion patriotismi keskittyi luomaan yhteistä pohjaa kansalaisuudelle. Tätä luotua käsitystä yhteisestä pohjasta koetettiin levittää vuosina 2005–2010. Kun kansan yhtenäisyydelle luotiin pohjaa vuosina 2000–2010, siirrettiin painopiste valtion vahvistamiseen ja suojeluun. Patriotismilla tavoitellaan nykyään aikaisempaa selkeämmin nuorison valmiutta sotilaalliseen palvelukseen ja isänmaan suojeluun. Valtion yhtenäisyys on myös saanut enemmän huomiota kuin aikaisemmin. 2010-luvun puolivälin jälkeen on koitettu tutustuttaa kansaa historiaan, jonka pohjalta yhtenäisyyttä tulisi tuntea. Historian merkitys ja sen kunnioittaminen on säilynyt oleellisena osana valtion patriotismia koko 2000-luvun. Rakkauden ja ylpeyden tunteen ilmaisuja omaa maata ja kansaa kohtaan on vähennetty.

Tutkimus ei tuonut uutta tietoa valtion patriotismista. Tutkimus vahvisti valtion patriotismin tavoitetta yhtenäisen kansan luomisessa. Venäjä tavoittelee patriotismin avulla vahvaa valtiota ja yhtenäistä kansaa. Yhdistäviä aiheita nostetaan sotahistorian menestyksekkäistä tapahtumista ja perinteistä, jotka takaavat jatkuvuuden kokemusta. Historian ja menneisyyden avulla vahvistetaan myös ylpeyden tunnetta olla osana valtiota.

Laurellen mukaan valtion yhdistämistä tavoitellaan institutionaalisella muistilla, ortodoksiuskonnolla ja Neuvostoliiton aikaisella sotilaspatriotismilla (Laruelle 2009a, 153–154). Uskonnollinen rooli valtion patriotismissa jäi hyvin vähäiseksi patrioottisen kasvatuksen ohjelmien perusteella. Institutionaalisen muistin rakentaminen ja Neuvostoaikaisen sotilaspatriotismin elvyttäminen kuvaavat hyvin osuvasti valtion keinoja lisätä patriotismia Venäjällä.

Kenties viimeisen ohjelman omaan valtioon ja kansaan liittyvien ilmaisujen vähyys on seurausta siitä, että valtio tavoittelee yhtenäistä kansaa. Oman valtion tai kansan rakkauden ja ylpeyden tunteet voidaan tulkita hajanaisen valtion sisällä etnonationalistisesti, joka lisääsi eriarvoisuutta ja heikentäisi valtion yhtenäisyyttä.

Patrioottisen kasvatuksen ohjelmat kuvastavat nationalismin teorioiden kolmijaosta parhaiten etnosymbolismia. Etnosymbolismissa huomio kiinnitetään symboleihin, historiaan ja myytteihin. Nämä korostuvat patriotismin aiheissa, kun tavoitellaan kansan yhdistämistä ja ylpeyden tunnetta omasta maasta ja kansasta. Saattaa olla, että patrioottisen kasvatuksen tavoitteena ei ole synnyttää nationalismia, vaan sen sijaan välittää ja ylläpitää riittävälle osalle Venäjän kansasta valtiojohdon tahtoma arvomaailma. (Smith 1998, 39–40; Sperling 2009, 221; Laine 2016.).

Vuoden 2014 sotilasdoktriinissa taistelu nuorten mielistä on nostettu uudeksi patrioottisen kasvatuksen huoleksi. Doktriinin mukaan uhka on sisäinen. Vuosien 2011–2012 mielenosoitukset, joihin osallistui paljon nuoria saattavat olla syy tähän lisäykseen. Tulevien noin 20 vuoden pienikokoinen ikäluokka palvelusikäisissä kansalaisissa voi olla syynä kiinnostuksena nuoriin ja asepalvelukseen kannustamisessa. Sotilasdoktriineissa 2010 ja 2014 keskeisimmät huomiot patriotismiin liittyen korostavat nuorten sotilaspatrioottista kasvatusta, jota kehittämällä edesautetaan yhteiskunnan yhdistämistä Venäjän federaation suojelemiseksi. Nämä ovat linjassa tutkimuksen tulosten kanssa. Patrioottisen kasvatuksen ohjelmassa 2016–2020 on panostettu rahallisestikin eniten nuorisoon (Goode 2018, 266).

Patriotismi on kansallisen turvallisuuden strategiassa 2015 määritetty yhdeksi Venäjän virallisista arvoista. Nationalistisia tavoitteita ajavat ryhmittymät koetaan strategiassa sisäisenä uhkana. Koska nationalismi nähdään uhkana, valtio tavoittelee kansan yhtenäisyyttä. Kansan yhdistämistä patriotismin käsitteen avulla on helpottanut se, että patriootin ja kansalaisen merkitykset ovat lähentyneet kohti toisiaan. (Lutovinov 2006, 54.) Yhtenäisyyttä korostetaan huolimatta hallintomuodosta. Tällä tavoitellaan kenties poliittisen keskustelun vähenemistä kansassa.

Sota on koko kansaa koskettava tapahtuma, joten sen avulla on mahdollista tavoittaa monet väestönosat ja sosiaaliluokat. Levada-keskuksen tekemissä sosiologisissa selvityksissä Venäjän historian kymmenen tärkeimmän päivämäärän joukossa ei esiinny 1900-luvun alun vallankumousta edeltäviä päivämääriä. Vallankumous on nyky-Venäjälle liian kaukainen muisto. Valtaosassa 1990–2010-luvuilla tehdyissä kyselyissä noin neljä viidesosaa vastanneista pitää toista maailmansotaa Venäjän historian tärkeimpänä tapahtumana. (Laruelle 2009a, 189.) Tämä osaltaan selittää toisen maailmansodan painotuksen patrioottisen kasvatuksen ohjelmissa. Sodan suosiota lisää myös se, että Venäjän kansa voi olla ylpeä yleisesti tunnustetusta historian tapahtumasta.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi patrioottisen kasvatuksen ohjelmista antaa syvällisen käsityksen valtion patriotismissa käytetystä kielestä ja toimenpiteistä sekä tavoitteista. Saninan (2018) toteamus, etteivät patrioottisen kasvatuksen ohjelmien toimenpiteet toteudu, vaan kasvattajat toteuttavat itseään parhaaksi katsomallaan tavalla, kyseenalaistaa aineiston mielekkyyttä tutkimuskohteena.

Saninan näkemys siitä, että patrioottinen kasvatusta on myönnytys veteraaneille eläkeläisille, opettajille, valtiolle myönteisille nuorisojärjestöille sekä sotilaille on realistinen, koska lähes koko ohjelman huomio kiinnittyy kyseisiin ryhmiin. (Sanina 2017, 30–31, 61 & 90.) Sen sijaan, että ohjelmalla tavoitellaan juuri siihen kirjoitettuja asioita, ohjelman päämäärä voi olla toiminnan ja tekemisen takaaminen näille kansan jäsenille. Toiminta ja määrärahat vähentävät tyytymättömyyttä.

Tutkimuksen huomiot eivät ole yleistettävissä Venäläisten kokemaan patriotismiin. Kuitenkin sosiaalisessa kanssakäymisessä Venäläiset Gooden (2017) mukaan toistavat virallisen patriotismin narraatiota. Tämä lienee seurausta kohta 18 vuotta jatkuneesta patriotismin noususta Venäjällä. Joukkotiedotusvälineiden kontrollointi edesauttaa samansuuntaisen tarinan kertomista. Jos valtaosa kansasta tunnistaa valtiollisen patriotismin ja keskustelee sen käsityksistä, on mahdollista, että tutkimuksen tulokset auttavat ymmärtämään tätä keskustelua. Ymmärtämisen lisäksi tulokset auttavat tunnistamaan milloin puhutaan valtiollisesta patriotismista ja milloin henkilökohtaisesta.

Virallisen patriotismin tavoitteena on vahva ja yhtenäinen valtio, jonka patriootit ovat valmiita suojelemaan isänmaata ja sen intressejä. Tavoite toteutuu sitä paremmin, mitä useampi tunnistaa tai jakaa tämän käsityksen. Siksi patriotismin levittäminen on oleellinen osa valtion patriotismia. Tulevaisuudessa on odotettavissa, että sotilaallinen merkitys patriotismissa säilyy.

4.4 Johtopäätökset

Myrskyisän 1990-luvun jälkeen Venäjä oli hajanainen. Hajoamisen pelon luonnollisena seurauksena valtio alkoi korostaa yhtenäisyyttä ja ylpeyttä. Ylpeyttä, yhtenäisyyttä sekä kansallista identiteettiä tavoiteltiin muun muassa rakentamalla valtion patriotismin järjestelmää. Valtion ja kansan yhdistämistä tavoitellaan historian, perinteiden ja keskinäisen luottamuksen lisäämisen avulla. Identiteettiä koetetaan muokata symboleilla ja kansallisilla juhlapäivillä. Identiteettiä rakennetaan myös luomalla historiallinen kuuluvuus menneisyyteen. Menneisyydestä korostetaan Venäjän kulttuurissa yleisesti tunnustettua tosiasiaa, eli voittoa toisessa maailmansodassa sekä muita historiallisia ylpeyden aiheita.

Sotilaallinen piirre on Venäjän kulttuurissa luonnollinen osa patrioottista kasvatusta ja patriotismia. Positiiviset sotahistorian kokemukset ja kuolleiden sotilaiden muistaminen ovat valtion ohjaaman patriotismin tärkeä osa. Sotahistoria, Venäjän historia ja menneiden sukupolvien uhrauksen muistamisella luodaan yhtenäistä pohjaa Venäjän kansalle. Nämä ovat tehokkaita aiheita, koska omien sukulaisten muistaminen on henkilökohtaisesti tärkeää ja aiheella voidaan tavoittaa lähes kaikki Venäjän kansalaiset. Patriotismin 2010-luvun keskeinen tavoite on lisätä nuorison halua valtion palvelukseen ja erityisesti asevoimiin. Vahva valtio on mahdollista saavuttaa sitä puolustavien kansalaisten avulla. Patriotismilla on pysyvä merkitys turvallisuuden lisääjänä valtion näkökulmasta.

Positiiviset historian kokemukset ja sankarien urotöistä kertominen eivät luo Venäjän kansalle ainoastaan yhtenäistä menneisyyttä. Sankareiden ja Venäjän merkityksen korostaminen saavat aikaan ylpeyden tunteen omasta maasta. Ylpeys omasta maasta ja merkityksellinen historia voivat puolestaan lisätä halua ja valmiutta antaa valtiolle enemmän itsestään. Ylpeyttä omasta valtiosta rakennetaan vahvan ja yhtenäisen valtion narratiivin varaan. Ylpeys omasta kunniakkaasta historiasta ja perinteiden vaaliminen ovat säilyneet valtion patriotismin perustana koko 2000-luvun. On todennäköistä, että vahvan ja yhtenäisen Venäjän viesti säilyy keskeisenä myös tulevaisuudessa.

Joukkotiedotusvälineet ovat tärkeässä roolissa, kun ne jakavat yhteisen kansan narratiivia eteenpäin ja muokkaavat yleistä mielipidettä kenties kansalaisten itse sitä huomaamatta. Tavoitteena on, että mahdollisimman moni kansasta tunnistaisi ja jakaisi patriotismin arvon. Kansalaisten kollektiivisessa muistissa ovat Neuvostoliiton ja sitä aikaisemmat positiiviset miellelyhtymät patriotismille ja patrioottiselle kasvatukselle. Joukkotiedotusvälineiden tehtävä patriotismin levittämisessä on siirtynyt 2010-luvulla enemmän kansalaisille. Kansalaisten toteuttama patriotismi sekä levittää patriotismia ja parantaa kansan keskinäistä luottamusta.

Patriotismi on sosiaalinen konstruktio, joka on saanut oman käsitteen aseman. Sille annettuja merkityksiä voidaan koettaa muovata aiheiden painotuksilla ja tavoilla viestiä patriotismista. Patriotismi on sekä alhaalta nouseva ja ylhäältä ohjattu ilmiö. Kansa kykenee määrittelemään patriotismia itsekin. Koska valtion tavoitteena on yhdistää kansaa, nationalistiset pyrkimykset tuomitaan negatiivisina. Valtio ei kannata etnonationalistista suuntausta vaan tavoittelee uskonto- ja etnisyysrajat ylittävää yhtenäisyyttä. Kenties siksi neljännessä ohjelmassa on vähennetty merkittävästi ilmaisia rakkaudesta omaan maahan ja kansaan. kansalaiset voivat tulkita, että nämä ilmaiset kannustavat etnonationalismiin.

Perustettujen juhlapäivien taustalla olevan historian tapahtumien ja merkityksen tietäminen lienee huono, koska esimerkiksi neljännessä ohjelmassa tavoitellaan tätä. Kiinnostusta historiaa kohtaan tavoitellaan kaikkien ohjelmien ajan. Neljännessä ohjelmassa tavoitellaan jo patriotismin ja historian popularisointia. Johtopäätöksenä tästä on se, että kiinnostus historiaan, kulttuuriin, ja tieteisiin ei ole vielä toivotulla tasolla. Institutionaalinen muisti on luotu muun muassa museoiden avulla. Tulevaisuudessa on odotettavissa, että valtio tavoittelee yhä enemmän omaan kulttuuriin tutustuttamista. Tavoitteena on kasvattaa identiteettiä, lisätä yhtenäisyyden kokemusta sekä kannustaa kansaa ja erityisesti nuoria turvaamaan isänmaan intressejä.

Patriotismin tavoitteena ovat vahva ja yhtenäinen Venäjän valtio. Tämän saavuttaminen on johtanut siihen, että omaan maahan ja kansaan liittyvää rakkauden ilmaisuja on vähennetty, kansalaisten rooli patriotismin levittämisessä ja kansan yhdistämisessä on kasvanut sekä nuorison asevelvollisuuden ja valtion palvelukseen kannustamista on lisätty. Objektiiivisesti tai identiteettiä vahventavasti tulkittu historia on kestävä aihe yhtenäisen ja vahvan valtion pohjana.

5 POHDINTA

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen valintojen järkevyyttä. Tämän jälkeen tarkastellaan tutkimuksen toistettavuutta ja oppia tutkijalle. Viimeiseksi suunnataan katse tulevaisuuteen ja tutkimuksen pohjalta pohditaan mahdollisia jatkoaiheita.

5.1 Tutkimuksen kriittinen tarkastelu

Tutkimus lähti liikkeelle halusta selvittää venäläistä maanpuolustustahtoa. Tarkastelun jälkeen suomalainen käsite maanpuolustustahdosta vaikutti itsessään niin haastavalta käsitteeltä selvittää, että tutkimusta yksinkertaistettiin jättämällä se pois. Venäläiseen vastaavaan käsitteen etsimisen jälkeen patriotismi vaikutti olevan lähin vastine suomalaiselle maanpuolustustahdolle. Maanpuolustustahdon säilyttäminen tutkimuksessa olisi kenties mahdollistanut käsitteiden vertailun ja näin antanut enemmän arvoa tutkimuksen hyödynnettävyydelle (Heusala 2014, 70–71). Venäjän puolustusministeriön sivuilla oleva määritelmä patriotismista toteaa, että tärkeimmältä osalta patriotismi koostuu kuitenkin ”isänmaan puolustamisesta”. Tämä määritelmä tukee patriotismin valintaa tutkimuskohteeksi sen sijaan, että erikseen olisi määritetty maanpuolustustahto Venäjällä. Tutkijan kokemattomuus ja aiheen huono alkutuntemus johtivat siihen, ettei vertailuasetelmaa rakennettu.

Parhaimmillaan vertailuasetelmassa päästään vertaamaan, miten samassa tilanteessa olevat valtiot viestivät omasta tilanteestaan. Hyvänä esimerkkinä on Saaren (2012) pro gradu tutkimus, jossa hän on verrannut Viron ja Venäjän pääuutislehtien uutisia oman kansallistunteen nostamisesta. Tällaisen vertailuasetelman johdosta hän kykenee toteamaan, että molemmat valtion käyttävät historiaa rakentaakseen kansallista identiteettiä. Venäjä koettaa vahvistaa Neuvostoliiton aikaista historiaa ja Viro koettaa painaa tuota aikaa unholaan. (Saari 2012, 80–81.)

Valtion patriotismin selvittämiseksi toteutettiin sisällönanalyysi neljälle patrioottisen kasvatuksen ohjelmalle. Koska tavoiteltiin valtion patriotismin näkemystä, aineisto oli sopiva ja riittävän kokoinen. Aineisto sijoittui myös ajallisesti pitkälle ajalle, joka mahdollisti muutoksen seuraamisen. Aineisto antaa kuitenkin hyvin yksipuolisen käsityksen valtion patriotismista. Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella ortodoksinen uskonto on osa valtion keinoja levittää patriotismia (Laruella 2009a, 153–154). Tätä puolta ei käsitelty ohjelmissa juurikaan.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli toimiva menetelmä luokitella patriotismille annettuja merkityksiä. Muut harkitut menetelmät samalle aineistolle olisivat olleet diskurssianalyysi tai sisällönerittely. Diskurssianalyysi olisi keskittynyt liikaa sanojen merkityksiin. Sisällön erittely ei puolestaan olisi kuvannut patriotismille annettuja merkityksiä. Sisällönerittely olisi ollut selkeä keino kuvata kuinka paljon varoja on ohjattu eri aktiviteetteihin. Jos rahankäyttöä pidetään mittarina patrioottisen aktiviteetin tärkeydestä, olisi sisällönerittelyllä saatu hyvä kuvaus patriotismin muutoksesta.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin toteuttamiseen liittyen neljännen ohjelman luokittelu poikkesi ensimmäisestä kolmesta. Ensimmäisessä kolmessa ohjelmassa muodostui yhdeksän pääluokkaa, jotka olivat sisällöltään hyvin samanlaisia. Kaikissa neljännessä ohjelmassa edellä mainittujen yhdeksän luokan sisällöt olivat erotettavissa. Jos neljännessä ohjelmassa olisi noudatettu aikaisempien ohjelmien mukaista luokittelua yhdeksään pääluokkaan, patriotismin muutosta olisi ollut selkeämpi tulkita.

Sisällönanalyysi toteutettiin Excel-taulukkolaskentaohjelmalla. Aluksi kerättiin ohjelman kaikki analyysiyksiköt allekkain ja sen jälkeen aloitettiin luokitteluprosessi. Tämä sisällönanalyysi toteutettiin noin viiden päivän sisällä kaikille neljälle ohjelmalle. Huolimatta isosta työmäärästä tarkkaavaisuus oli hyvä koko analyysiprosessin aikana. Koko aineiston käsittely yhtäjaksoisesti parantaa tulosten vastaavuutta toisiinsa, koska muiden ohjelmien analyysit ja tulkinnat olivat tuoreessa muistissa. Analyysin tekeminen käsin nostaa riskiä huolimattomuusvirheisiin. Huolimattomuusvirheiden välttämiseksi pelkistysten lukumäärät tarkastettiin ennen analyysiä ja sen jälkeen.

Aineistosta jätettiin käyttämättä kolmen viimeisen ohjelman lopussa olevat mittauskriteerit ohjelman tavoitteiden toteutumiseksi. Viimeisessä ohjelmassa mainitaan, että tarkistuksia esimerkiksi patrioottisten järjestöjen lukumäärästä tai aikuisista, jotka ovat käyneet läpi patrioottisen kasvattajan kurssin, tehdään vuosittain. Tämä vuosittainen laskenta ja prosenttiosuudet tai lukumäärät eivät kerro juurikaan oleellista tietoa. Tutkimus ei menettänyt lisäarvoa, kun arviointikriteerit jätettiin pois. Keskeinen asiakirja on myös johdannossa mainittu patrioottisen kasvatuksen konsepti vuodelta 2003. Tämä dokumentti on patrioottisen kasvatuksen kattodokumentti, joka on toisaalta luotu vasta ensimmäisen patrioottisen kasvatuksen ohjelman jälkeen. Tämän dokumentin mukaan ottaminen olisi voinut lisätä jonkinlaista tietoa patrioottisen kasvatuksen alkutavoitteista. Vastaavassa tilanteessa tulevaisuudessa ottaisiin dokumentin mukaan analyysiin. Nyt konsepti jätettiin pois, koska sen ei katsottu tuovan lisäarvoa analyysille. Neljä samaa tavoittelevaa ohjelmaa ovat myös helpommin verrattavissa toisiinsa.

Tutkimuksen suurin kritiikki kohdistuu erään suomalaisen tutkimusraportin käytön laiminlyöntiin. Itä-Suomen yliopistossa vuonna 2014 on julkaistu pro gradu -tutkimus sotilaallis-isänmaallisesta kasvatuksesta nyky-Venäjällä. Katja Oinonen on toteuttanut analyysin poliittisen diskurssin vaikuttamisen keinoista sotilaallis-isänmaallisen kasvatuksen ohjelmasta. Tähän tutkimukseen ei tutustuttu lainkaan tutkimusprosessin aikana. Eräs pieni ja riittämätön syy tämän lähteen huomiotta jättämiseen oli toimitusongelma. Kyseinen tutkimus olisi pitänyt mennä lukemaan Itä-Suomen yliopistoon. Tutkimus tilattiin Maanpuolustuskorkeakoulun kirjaston toimesta, mutta sitä ei toimitettu. Tutkijan epäjärjestelmällinen kirjanpito aikaisempien tutkimusten tarkastamisessa aiheutti sen, että tämän tutkimuksen poisjääminen huomattiin vasta tutkimuksen teon viimeisinä viikkoina ja jätettiin huomiotta.

Tutkimus olisi voitu toteuttaa tukeutumalla pelkästään venäläiseen tulkintaan ja lähdekirjallisuuteen. Tämä olisi kenties antanut syvemmän kuvan juuri venäläisestä patriotismin tulkinnasta. Aihepiirin erikieliset teokset kuitenkin tuottavat aiheen tarkastelulle monta näkökulmaa, jotka parhaimmillaan muodostavat yhden kokonaisuuden eri näkökulmista tarkasteltuna.

Tutkimuksen päälähteet koostuvat nyt pääasiassa kansainvälisesti tunnettujen tutkijoiden tutkimuksista ja kirjoituksista. Nämä tekstit ovat esiintyneet erilaisissa tieteellisissä teemalehdissä, kuten Euraasian tai nationalismin tutkimuksen lehdissä. Tutkimus on keskittynyt lähes pelkästään länsimaiseen tutkimuskirjallisuuteen, vaikka Venäjältä löytyy enemmän juuri patrioottisen kasvatuksen ohjelmiin liittyviä tutkimuksia. Koko tutkimuksen teon ajan lähdetekstien lukemisessa on taustalla ollut ajatus tekstin tarkoitusperästä. Joillekin tutkijoille on trendikästä muokata Venäjältä kuvaa negatiivisena toimijana ja omalta puoleltaan venäjä pyrkii toimimaan aktiivisesti objektiivisten totuuksien vääristely-yrityksiä vastaan. Tämä henkilökohtainen tunne, joka on vahvistunut koko tutkimuksen ajan, on johtanut tekstien, esitettyjen taustojen ja johtopäätösten kriittiseen tarkasteluun.

5.2 Tutkimuksen toistettavuus ja oppi tutkijalle

Tutkimuksen oppi tutkijalle kiteytyy aiheen aiempaan tuntemiseen ja aktiiviseen palautteen hakuun. Koska tutkimusaihe oli tutkijalle aiemmin tuntematon ja sotilassosiologian alalta, nationalismin teoriakenttään, patriotismiin ja muihin haastaviin käsitteisiin tutustuminen oli aikaa vievää. Tutkimusprosessia olisi yksinkertaistanut huomattavasti aiheen aiempi tietämys tai asiantuntijoiden haastattelu. Asiantuntijoiden haastattelukaan ei välttämättä olisi tuottanut lisätietoa, jos pohjatieto käsitteistä ja aiheen tutkimuksesta olisi ollut olematon.

Tutkimuskirjallisuuteen tutustumista hidasti lähes kokonaan vieraskielinen lähdekirjallisuus. Englanninkielinen tutkimuskirjallisuus, joka kansainvälisyyden vuoksi on hyvä tutkimusraporttien kieli, oli aluksi hidasta lukea. Kuitenkin kansainvälinen tutkimus tehdään englanniksi ja englannin lukeminenkin tuli sujuvammaksi tutkimuksen teon aikana. Käsitteiden tarkastelu kolmen kielen välillä oli aihetta tuntematta aluksi vaikean oloinen tehtävä. Aineiston kääntämiseen tehty sanakirja yhdenmukaisti käännöksiä. Yksinkertaisen sanakirjan rakentaminen on suositeltavaa käännösten johdonmukaisuuden ja pitkällä tähtäimellä ajan säästämiseksi.

Patriotismin aihe on tarkoituksella tehty Venäjällä kaiken kattavaksi käsitteeksi, jolla voi perustella monia toimia. Tämän hyväksyminen oli tutkimuksen aloittamisen kannalta oleellista. Laadullisen tutkimuksen avulla kuvataan hetkellistä tilannetta yhdestä näkökulmasta. Mitään tarkkaa totuutta ei välttämättä koskaan saavuteta, koska totuudetkin ovat subjektiivisia näkemyksiä vallitsevista tilanteista. Tämä kuvaa hyvin laadullisen tutkimusta verrattuna määrälliseen tutkimukseen, jonka tavoitteena on löytää totuus. Laadullisen tutkimuksen on tyydyttävä tarkastelemaan tietoa kapeasta näkökulmasta ja kokonaisuutena.

Seuraaville puolustusvoimien tutkijoille, jotka ottavat aiheekseen patriotismin, suosittelen hyväksymään ennakkoluulottomasti sen, ettei patriotismia voi kenties määritellä. En myöskään tutkimuskirjallisuuden perusteella kannata jakoa nationalismiin ja patriotismiin. Ne tällä hetkellä vaikuttavat saman kolikon eri puolilta. Oleellisempaa olisi keskittyä siihen mikä tekee kyseisistä käsitteistä sosiaalisesti tai muuten positiivisia tai negatiivisia.

Tiedonhakuun liittyvä oppi liittyy järjestelmällisyyteen. Seuraavan kerran tutkimusprosessin alussa selvitän kaikki aiheeseen liittyvät tutkimukset sekä luen niistä tiivistelmän ja johtopäätökset. Tämän perusteella otan tutkimukset mukaan aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen tai hylkään ne aiheeseen kuulumattomina. Tässä tutkimuksessa tutkimuksia ei kartoitettu järjestelmällisesti. Kun Maanpuolustuskorkeakoulun kirjaston kautta tilattiin kaikki löydetyt aiheeseen liittyvät teokset ja tutkimukset, niitä saapui ripotellen ja materiaalia kertyi paljon. Valikointiprosessi oli myös pitkä, joka teki aikaisempaan teoriaan tutustumisesta rikkonaista. Osan haasteesta loi aiheen ajankohtaisuus, jonka seurauksena tämän tutkimuksen lähteistä iso osa on yhden tai kahden vuoden sisään ilmestyneitä.

Tutkimus on toistettavissa, mutta tulokset riippuvat tulkinnan tekijästä. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi toteutettiin aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen tutustumisen jälkeen. Kuitenkin vasta aineiston sisällönanalyysien jälkeen kuva valtion patriotismista selkeytyi ja aikaisemman tutkimuskirjallisuuden luvun kirjoittaminen jäsenyi. Tällainen lähestymistapa on suositeltavaa vahvasti aineistolähtöisessä tutkimuksessa, jonka aiheesta ei löydy aikaisempia tutkimuksia. Tutkimuksen toistaja saanee samankaltaisen tulokset ohjelmien sisällönanalyysistä, jos käytetään samoja analyysiyksiköitä ja rajauksia kuin nyt. Toistettavuuden lisäämiseksi analyysin luokitteluvaiheessa tarkoituksella vältettiin pelkistysten liiallista tulkintaa. Tulkintaa toteutettiin luonnollisesti taustatietämyksen avulla, mutta vasta pääluokkien yhdistämisessä kokoaviksi käsitteiksi tulkittiin luokkien tarkoitusta tai merkitystä Venäjän valtiolle.

Tutkijan aikaisempi käsitys Venäläisestä patriotismista oli uutisten varassa ja lähellä olematonta. Patriotismi on Venäjällä iso ja tuttu ilmiö. Silti sen määrittely on vaikeaa. Tutkimuksen alkuoletus oli, että patrioottisesta kasvatuksesta olisi voinut poimia piirteitä, jotka ovat joko nationalistisia tai patrioottisia. Nationalismin ja patriotismin teoreettisen kentän samankaltaisuus ja patriotismin eri muotojen monipuolinen käyttö varsinkin Venäjällä ei vastannut aikaisempaa käsitystä. Koska selkeä jako patriotismin ja nationalismin välillä ei vaikuttanut oikealta, päädyttiin tarkastelemaan patriotismiksi kutsutun ilmiön muutosta.

5.3 Lähtökohtia jatkotutkimukselle

Kolmessa viimeisimmässä patrioottisen kasvatuksen ohjelmassa on kirjattu arviointikriteerit, joiden perusteella voidaan arvioida kasvattamisen toteutumista sekä vaikutuksia. Vaikutusten arviointi on haasteellista, koska patriotismi on käsitteenä hyvin vaikeasti mitattavissa. Käytännöllinen tapa mitata toteutumista on etsiä tietoa toteutuneista tapahtumista. Toteumat eivät Laruellaan mukaan kerro suoraan patriotismin kasvatuksesta, koska toimijat toteuttavat itseään (Laruelle 2015, 24–26). Viimeisimpiä suuntauksia patriotismin tutkimisessa on toiminnan seuraaminen. Kiinnostuksen kohteena ovat kansalaiset, jotka toteuttavat patriotismia. Kiinnittämällä huomion mielipiteiden ja valtiollisten dokumenttien tai narratiivien sijasta yksilöiden toimintaan saadaan kenties paremmin selville patriotismin ilmiö henkilökohtaisella tasolla. (Daucé, ym. 2015, 1-2.)

Patriotismin ilmiön operationalisointi voi toimia lähestymiskeinona patriotismin tutkimiseen. Venäjällä teetetään patriotismiin liittyviä kyselyitä ja niitä julkaistaan eri lähteissä. Itse tuloksiin ei ole luottamista muuna kuin suuntaa antavana. Tärkeämpää olisi tutkia, miten patriotismi on operationalisoitu aikojen saatossa ja millaisia painotuksia eri ”tutkimustalot” käyttävät omissa kyselytutkimuksissaan. Näillä ”tutkimustaloilla” oletettavasti on ajankohtaisin tieto ja taito sosiologiseen tilastolliseen tutkimukseen.

Patrioottista kasvatusta toteutetaan muullakin maailmassa esimerkiksi Kiinassa. Etäinen ja kulttuurin ymmärryksen kannalta mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi selvittää, kuinka ohjattu patrioottinen kasvatusta eroaa itseohjautuvasta patriotismista esimerkiksi Yhdysvaltoihin tai Suomeen verrattuna? Aiheellinen kysymys tässä tapauksessa on: Onko olemassa niin sanottua itseohjautuvaa patriotismia eli isänmaallisuutta? Kulttuurissa elävältä jää huomioimatta paljon jokapäiväisiä ja huomaamattomia kansallista ylpeyttä nostavia symboleita. Esimerkiksi banaalin nationalismin mukaisesti pelkkä lipun näkeminen tai esimerkiksi suomalaisen kulttuuriin leimattu saunominen saattavat nostaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lisätä identiteettiä.

Valtion patrioottisen kasvatuksen ohjelmat ovat olleet toiminnassa 2001 vuodesta lähtien nyky-Venäjällä. Tämä tarkoittaa sitä, että valtion patriotismin ja voimakkaan propagandan alla varttuneet nuoret tulevat täysi-ikäisiksi ja aloittavat itse opettajina tai muiden valtion instituuttien toimijoina. Olisi erittäin mielenkiintoista kuulla poikkeavatko nuorten aikuisten näkemykset patriotismista verrattuna muuhun yhteiskuntaan.

Venäläisen patriotismin olennainen tutkimusaihe on myös valtion ohjaaman patriotismin vaikutus kansalaisiin. (Goode 2017, 129.) Vaikutuksia voi olla vaikea arvioida yksilöiden näkökulmasta. Yksilöiden toiminnan seuraaminen ja sen perusteella tehtyjen johtopäätösten avulla kyettäisiin pienessä mittakaavassa ja rajatulla alueella tarkastelemaan patriotismin ilmentymistä. Sen erottaminen jokapäiväisestä elämästä ja banaalista nationalismista voi olla hyvin vaikeaa.

LÄHTEET

- Anttila, J. 2007: Kansallinen identiteetti ja suomalaiseksi samaistuminen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Baker, J. 2012. As loved our fathers: The strength of patriotism among young Newfoundlanders. *National Identities*, 14, 4.
- Bar-Tal, D. 1993. Patriotism as fundamental beliefs of group members. *Politics and the Individual*, 3, 45–62.
- Blum, D. W. 2006 Official patriotism in Russia. It essence an implications. PONARS policy memo No. 420.
- Daucé, F., Laruelle, M., Le Huérou, A. & Rousselet, K. 2015. Introduction: What does it mean to be a patriot? *Europe-Asian studies*, 67:1, 1-7. (Tulostettu 12.12.2017.) <http://dx.doi.org/10.1080/09668136.2014.986964>
- Dunlop, J.B. 2009. Foreword. Teoksessa M. Laruelle. (toim.) *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*. London & New York: Routledge, xvii-xix.
- Goode, J.P. 2017. Hummin along: Public and priavte patriotism in Putin’s Russia. Teoksessa M. Skey & M. Antonsich (toim.) *Everyday Nationhood*. London: palgrave macmillan, 121–146.
- Goode, J.P. 2018. Everyday patriotism and ethnicity in today’s Russia. Teoksessa P. Kolstø & H. Blakkisrud. (toim.) *Russia before and after Crimea*. Edinburgh: University Press, 258–281.
- Gosudarstvennyje simvoly Rossii. *Государственные символы России*. (Viitattu 2.4.2018.) <http://flag.kremlin.ru/>
- Haasteiden Venäjä 2008. Puolustusministeriö. (Viitattu 15.2.2018.) www.defmin.fi/index.phtml?s=409

- Hara, J. 2018. Ylen kysely: Enemmistö suomalaisista vastustaa aktiivimallin käyttöönottoa. Yle 21.1.2018. Tulostettu 22.1.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10031716>
- Harinen, O. 2011. Johdatus suomalaiseen sotilassosiologian tutkimukseen. Joitakin piirteitä sotilassosiologian tutkimuskohteista, menetelmistä ja puolustusvoimissa tehdyistä tutkimuksista. Käyttäytymistieteiden laitos. Julkaisusarja 1. Nro 4/2011. Tampere: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Heusala, A.-L. 2014. Venäjän turvallisuuspolitiikan tutkimus taitekohdassa? Teoksessa A. Mutanen & O. Pekkarinen (toim.) Sotilaspedagogiikka. Professori Juha Mäkisen 50-vuotisjuhlakirja. Tampere: Juvenes Print, 67–76.
- Hirsjärvi S., Remes P. ja Sajavaara P. 1997 Tutki ja kirjoita. 10. osin uudistettu painos. Jyväskylä 2004: Tekijät ja Kirjayhtymä Oy.
- Hobsbawm, E. J. 1992. Nations and nationalism since 1780. programme, myth, reality. 2. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Iljin, N. P. 2015. Glava I. Formirovanie osnovnyh tipov nansionalnoi ideologii ot M. V. Lomonosova do N. Ja. Danilevskogo. Teoksessa V. V. Žuralev (toim.) Patriotizm u natsionalizm kak faktory rossijskoi istorii (konets XVII v. – 1991 g.) Moskva: ROSSPEN, 9–112. Ильин, Н. П. 2015. Глава I. Формирование основных типов национальной идеологии от М. В. Ломоносова до Н. Я. Данилевского. Teoksessa В. В. Журавлев (toim.) Патриотизм и национализм как факторы российской истории (конец XVIII в. – 1991 г.). Москва: РОССПЭН, 9–112.
- JOSPEL, 2014. Ohje tutkielmien ja kirjallisten töiden laatimiseen.
- Jyväskylän yliopisto, Sosiaalinen konstruktionismi (Tulostettu 18.1.2017.) <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/sosiaalinen-konstruktionismi>
- Kaiser, R. 2006. The geography of nationalism in Russia and the USSR. Princeton university press.

- Kesseli, P. 2016 (toim.). Venäjän asevoimat muutoksessa - kohti 2030-lukua. Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 5. (Viitattu 3.2.2018.) http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/124407/Ven%c3%a4j%c3%a4%202035_ve_rkkoversio.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Kolstø, P. The ethnification of Russian nationalism. Teoksessa P. Kolstø & H. Blakkisrud (toim.) The new Russian nationalism. Imperialism, ethnicity and authoritarianism 2000–2015. Edinburgh: University Press, 18–45.
- Konstitutsija Rossijskoi Federatsii 1993. *Конституция Российской Федерации 1993*. (Viitattu 22.2.2018.) <http://constitution.kremlin.ru/>
- Kontseptsija patriotitšeskogo vospitanija graždan Rossijskoi Federatsii 2003. *Концепция патриотического воспитания граждан Российской Федерации 2003*. (Viitattu 4.2.2018.) <http://docs.cntd.ru/document/901867597>
- Koskela, A. 2012. Venäläisen lähdemateriaalin lähdetietopankki: Näkökulmia Venäjän 2000-luvun turvallisuuteen ja puolustukseen avoimissa lähteissä. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Kuusinen, M., Ollikainen, V. & Syrjäläinen, J. 2009a. Uusi venäläis-suomalainen suursanakirja. A-O (osa 1). M. Kuusinen (toim.). 5. stereotupoitu painos. Moskova: Elävä kieli.
- Kuusinen, M., Ollikainen, V. & Syrjäläinen, J. 2009b. Uusi venäläis-suomalainen suursanakirja. P-Ja (osa 2). M. Kuusinen (toim.). 5. stereotupoitu painos. Moskova: Elävä kieli.
- Laine, V. 2015. Managed nationalism. Contemporary Russian nationalistic movements and their relationship to the government. Ulkopoliittinen instituutti. Working paper 88. (Tulostettu 23.3.2018.) <https://www.fiia.fi/julkaisu/managed-nationalism>
- Laine, V. 2016. State-led nationalism in today's Russia. Uniting the people with conservative values? Ulkopoliittinen instituutti. Working paper 92. (Tulostettu 2.2.2018.) <https://www.fiia.fi/en/publication/state-led-nationalism-in-todays-russia>

- Laruelle, M. 2009a. In the name of the nation. Nationalism and politics in contemporary Russia. New York: St. Martin's Press LLC.
- Laruelle, M. 2009b. Introduction. Teoksessa M. Laruelle (toim.) Russian nationalism and the national reassertion of Russia. London & New York: Routledge, 1–10.
- Laruelle, M. 2009b. Rethinking Russian nationalism. Historical continuity, political diversity, and doctrinal fragmentation. Teoksessa M. Laruelle (toim.) Russian nationalism and the national reassertion of Russia. London & New York: Routledge, 13–48.
- Laruelle, M. 2015. Patriotic youth clubs in Russia: Professional niches, cultural capital and narratives of social engagement. *Europe-Asia studies*, 67:1, 8–27.
- Laruelle, M. 2016. Russia as an anti-liberal European civilisation. Teoksessa P. Kolstø & H. Blakkisrud (toim.) The new Russian nationalism. Imperialism, ethnicity and authoritarianism 2000–2015. Edinburgh: University Press, 275–297.
- Laruelle, M. 2017. Is nationalism a force for change in Russia? *Dædalus, Journal of the American academy of arts & sciences*, 146:2, 89–100.
- Lavi, H., Leppälä, M. & Malmström, T. 2016. Venäjän asevoimien koulutusjärjestelmän kehittäminen. Teoksessa P. Kesseli (toim.) Venäjän asevoimat muutoksessa - kohti 2030-lukua. Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 5. (Viitattu 3.2.2018.)
http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/124407/Ven%c3%a4j%c3%a4%202035_ve_rkkoversio.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Levada 2014. Podmena ponjati: patriotizm v Rossii. *Подмена понятий: патриотизм в России*. (Tulostettu 11.12.2016.) <http://www.levada.ru/old/27-05-2014/podmena-ponyatii-patriotizm-v-rossii>
- Levada 2015. Patriotizm i gosudarstvo. *Патриотизм и государство*. (Tulostettu 11.12.2016.) <https://www.levada.ru/2015/04/29/patriotizm-i-gosudarstvo/>

- Lutovinov V. I. 2006. Graždansko-patriotitšeskoe vospitanie segodnja. *Pedagogika* 5: 53–59.
Лутовинов В. И. 2006. Гражданско-патриотическое воспитание сегодня. Педагогика 5: 53–59.
- Maanpuolustuskorkeakoulu, Venäjä-ryhmä. (Viitattu 23.1.2018.)
<http://maanpuolustuskorkeakoulu.fi/venaja-ryhma>
- Niemi, V. & Terho, S. 2010. Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan mietintö vuodelta 1964. Teoksessa S. Terho (toim.) *Näkökulmia maanpuolustustahtoon*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 50–71.
- Novaja illjustrirovannaja entsiklopedija 2003. *Ve-ge*. Nautšnoje izdatelstvo «Bolšaja Rossijskaja entsiklopedija. Moskva: Mir knigi. *Новая иллюстрированная энциклопедия 2003. Ве-ге. научное издательство «Большая Российская энциклопедия. Москва: Мир книги.*
- Oldfield, A. 2017. Foreword. Teoksessa A. Sanina. *Patriotic education in contemporary Russia. Sociological studies in the making on the post-Soviet citizen*. Stuttgart: ibidem, 13–16.
- Omelchenko, D., Maximova, S., Avdeeva, G., Goncharova, N., Noyanzina, O. & Sutaeva, O. 2015. Patriotic education and civic culture of youth in Russia: sociological perspective. *Procedia. Social and behavioral sciences* 190, 364–371.
- Pakkasvirta, J. & Saukkonen, P 2005. Nationalismi teoreettisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa J. Pakkasvirta & P. Saukkonen (toim.) *Nationalismit*. Helsinki: WSOY, 14–45.
- Piattoeva, N. 2010. Citizenship education policies and the state. *Russia and Finland in a comparative perspective*. Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print.
- Pihlström S. 4.1.2014: Idealismi ja realismi. Tulostettu 17.1.2017. <http://filosofia.fi/node/6717>

Polvinen, T. 2000. Neuvostoliitto toisen maailman sodan aikana. Teoksessa H. Kirkkinen (päätoimittaja) Venäjän historia. Toinen painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 419–455.

Pravitelstvo Rossii, Gosudarstvennye programmy. *Правительство России, Государственные программы*. <http://government.ru/programs/> (Viitattu 19.2.2018.)

Pravitelstvo Rossijskoi Federatsii 2001. Patriotitšeskoe vospitanie graždan rossijskoi federatsii na 2001–2005 godi. Gosudastvennaja programma. *Правительство Российской Федерации 2001. Патриотическое воспитание граждан российской федерации на 2001–2005 году. Государственная программа*. (tulostettu 12.12.2016.) http://www.ainros.ru/ssylki/patr_vos.htm

Pravitelstvo Rossijskoi Federatsii 2005. Patriotitšeskoe vospitanie graždan rossijskoi federatsii na 2006–2010 godi. Gosudastvennaja programma. Правительство Российской Федерации 2005. Патриотическое воспитание граждан российской федерации на 2006–2010 года. Государственная программа. (Tulostettu 16.2.2018.) <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102098946&intelsearch=1233+03.11.1994>

Pravitelstvo Rossijskoi Federatsii 2010. Patriotitšeskoe vospitanie graždan rossijskoi federatsii na 2011–2015 godi. Gosudastvennaja programma. Правительство Российской Федерации 2010. Патриотическое воспитание граждан российской федерации на 2011–2015 года. Государственная программа (Tulostettu 16.2.2018.) http://archives.ru/programs/patriot_2015.shtml

Pravitelstvo Rossijskoi Federatsii 2015. Patriotitšeskoe vospitanie graždan rossijskoi federatsii na 2016–2020 godi. Gosudastvennaja programma. Правительство Российской Федерации 2015. Патриотическое воспитание граждан российской федерации на 2016–2020 года. Государственная программа (Tulostettu 16.2.2018.) <http://static.government.ru/media/files/8qqYUwwzHUxzVkh1jsKAErrx2dE4q0ws.pdf>

- Prezident Rossijskoi Federatsii 2009. Strategija natsionalnoi bezopasnosti Rossijskoi Federatsii do 2020 goda. Ukaz Prezidenta. *Президент Российской Федерации 2009. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. Указ Президента.* (Viitattu 28.2.2018.)
http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkV6BZ29/content/id/294430
- Prezident Rossijskoi Federatsii 2015. Strategija natsionalnoi bezopasnosti Rossijskoi Federatsii. Ukaz Prezidenta No 683. *Президент Российской Федерации 2015. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации. Указ Президента No 683.* (Viitattu 28.2.2018.)
<http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201512310038.pdf>
- Putin, V.V. 2006. Poslanie Federalnomu Sobraniju Rossijskoi Federatsii. *Путин В.В. 2006. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации.* (Viitattu 16.2.2018.)
<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/23577>
- Puzanova Ž. V. & Larina, T. I. 2017. Patriotitšeskoe vospitanie molodoži v Rossii: Problemy, mneniija, ekspertnye otsenki. *Пузанова, Ж.В. & Ларина, Т.И. 2017. Патриотическое воспитание молодежи в России: Проблемы, мнения, экспертные оценки.* RUDN Journal of political science 19, 25–37.
- Raatikainen P. 2004: Ihmistieteet ja filosofia. Tampere: Gaudeamus kirja. Yliopistokustannus University Press Finland.
- Rantapelkonen, J. & Koistinen, L. 2016: Pohdintoja sotatieteellisistä käsitteistä. Sotataidon laitos. Julkaisusarja 2: Tutkimuslauseita nro 1. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Rapoport, A. 2009a. Similar rhetoric, different goals: Contemporary tendencies in patriotic education in Russia and Ukraine. *World studies in education*, Vol. 10, 1, 27–46.
- Rapoport, A. 2009b. Patriotic Education in Russia: Stylistic move or a sign of substantive counter-reform. *The Educational Forum* 73, 141–152.

- Rapoport, A. 2016. Tendencies in Civic Education in Russia: The Perception of Patriotism among Secondary School Teachers. *Journal of International Social Studies*, Vol. 6, 2, 109–124.
- Remy, J. 2005. Onko modernisaatio vai etnisyys kansakuntien perusta? Teoksessa J. Pakkasvirta & P. Saukkonen (toim.) *Nationalismit*. Helsinki: WSOY, 48–69.
- Saari, J. 2012. Venäläisen ja virolaisen kansallisajattelun historiallinen aspekti toisen maailmansodan muistopäivän aikaan *Izvestija*, *Komsomolskaja Pravda*, *Postimees* ja *Eesti Päevleht* -verkkolehtien artikkeleissa vuonna 2010. Pro gradu. Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Turun yliopisto.
- Sinkko, R. 2015: *Maanpuolustustahto asevelvollisen koulutuksen ja palveluksen onnistumista selittävänä tekijänä*. Tampere: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Skey, M. & Antonsich, M. (toim.) 2017. *Everyday nationhood. Theorising culture, identity and belonging after banal nationalism*. Lontoo: Palgrave Macmillian, 1–13.
- Smith, A.D. 1998. *Nationalism and modernism. A critical survey of recent theories of nations and nationalism*. Lontoo & New York: Routledge.
- Sperling V. 2009. *Making the public patriotic. Militarism and anti-militarism in Russia*. Teoksessa M. Laruëlle (toim.) *Russian Nationalism and the National Reassertion of Russia*. New York: Routledge, 218–271.
- Spisok regionov (subjektov, oblastei) Rossii 2017 RF s kodami soglasno dannym FNS po alfavit. *Список регионов (субъектов, областей) России 2017 РФ с кодами согласно данным ФНС по алфавиту*. (Viitattu 19.2.2018) <http://www.statdata.ru/spisok-regionov-rossii-s-kodamy>
- Stockdale, M., K. 2006. United in gratitude: honoring soldiers and defining the nation in Russia's great war. *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian history*, 7, 3, 459-485.

- Subjekty Rossijskoi Federatsii. Субъекты Российской Федерации. (Viitattu 19.2.2018)
http://ru-wiki.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%B1%D1%8A%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%8B_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8
- Svynarenko, A. 2016. The Russian demography problem and the armed forces. Trends and challenges until 2035. Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen julkaisuja 6. Viitattu 7.1.2018.
<http://puolustusvoimat.fi/documents/1948673/2015525/The+Russian+demography+problem+and+the+armed+forces+Trends+and+challenges+until+2035/a2ef95eb-b9ab-4563-ba31-cc1010b3c20c>
- Tarvainen, K. 2012: Venäjän nuorisjärjestöt asevoimine taistelupotentiaalin rakentajina. Esiupseerikurssi 64. Maanpuolustuskoulu: strategia.
- Toiskallio, J. 2009. Toimintakyky sotilaspedagogiikan käsitteenä. Teoksessa J. Toiskallio & J. Mäkinen. Sotilaspedagogiikka: Sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 1, n:o 3. Helsinki: Edita Prima Oy, 48–73.
- Tolz, V. 2001. Inventing the Nation. Russia. London: Arnold.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu painos. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Ulkopoliittinen Instituutti 2018. EU:n itäinen naapurusto ja Venäjä. (Viitattu 23.1.2018.)
<https://www.fiia.fi/tutkimusohjelma/eun-itainen-naapurusto-ja-venaja>
- Varto J. 2005: Laadullisen tutkimuksen metodologia. (Viitattu 1.2.2018.)
http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf

Venäjän Federaation Puolustusministeriö. Sotilasensyklopedia. (Tulostettu 10.12.2016 ja 24.10.2017.)

<http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=8591@morfDictionary>

Voennaja doktrina Rossijskoi Federatsii 2010. *Военная доктрина Российской Федерации 2010.* (Viitattu 3.2.2018.)

<http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>

Voennaja doktrina Rossijskoi Federatsii 2014. *Военная доктрина Российской Федерации 2014.* (Viitattu 3.2.2018.)

<http://www.mid.ru/documents/10180/822714/41d527556bec8deb3530.pdf/d899528d-4f07-4145-b565-1f9ac290906c>

Vozrastno-polovaja struktura naselenija na natšalo 2017g. *Возрастно-половая структура населения на начало 2017г.* (Viitattu 20.3.2018.)

http://www.gks.ru/bgd/regl/B17_16/Main.htm

Vähä, E. 2006. Patrioottien tuotantoa Sankarit ja antisankarit neuvostoliittolaisen ja venäläisen identiteetin rakentajina historian oppikirjoissa 1951–1995. Tampereen yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Historiatieteen laitos. Yleisen historian lisensiaattitutkielma.

Žuralev, V. V. 2015. *Zakljutšenie.* Teoksessa V. V. Žuralev (toim.) *Patriotizm u natsionalizm kak faktory rossijskoi istorii (konets XVII v. – 1991 g.)* Moskva: ROSSPEN, 765–783.
 Журавлев, В. В. 2015. *Заключение.* Teoksessa В. В. Журавлев (toim.) *Патриотизм и национализм как факторы российской истории (конец XVIII в. – 1991 г.).* Москва: РОССПЭН, 765–783.

LIITTEET

LIITELUETTELO

Liite 1 Ote patrioottisen kasvatuksen ohjelmasta vuosille 2006–2010 venäjäksi ja suomeksi.

Ote patrioottisen kasvatuksen ohjelmasta vuosille 2006–2010 venäjäksi ja suomeksi.

Toteuttajia käsittelevää saraketta ei ole käännetty.

	Исполнитель	Срок исполнения	Объем финансирования (млн. рублей, в ценах I квартала 2005 г.)			Ожидаемый результат
			всего	средств федерального бюджета	из областного бюджета	
I. Совершенствование процесса патриотического воспитания						
Работа по патриотическому воспитанию в ходе подготовки к 65-летию Победы в Великой Отечественной войне 1941 - 1945 годов						
1. Всероссийская научная конференция "Народ и армия в Великой Отечественной войне 1941 - 1945 годов"	Российский государственный историко-культурный центр при Президентстве Российской Федерации (Росвоенистр), Минобрнауки России, Минобороны России, МВД России, ФСБ России, Росархив, Российская академия наук	2008 год	1,5	1,5	-	повышение интереса граждан к военной истории Отечества, проведение выставок, публикация исследований о событиях Великой Отечественной войны 1941 - 1945 годов
2. Всероссийская научно-практическая конференция "Наука, искусство и культура страны в 1941 - 1945 годах" (с проведением документальной выставки в Центральном музее Великой Отечественной войны 1941 - 1945 годов)	Минкультуры России (Роскультура, Росархив), Минобороны России, МВД России, ФСБ России, Росвоенистр, Российская академия наук, Информационное агентство России (ИТАР - ТАСС)	2010 год	1,5	1,5	-	популяризация патриотической деятельности работников культуры и искусства в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945 годов
3. Вернуть мне историю - документальная выставка в сети Интернет на сайте "Архивы России"	Росархив, Минобороны России	2010 год	0,7	0,7	-	сохранение памяти о подвиге народа в Великой Отечественной войне 1941 - 1945 годов
4. Всероссийский фестиваль народного творчества "Салют Победы"	Роскультура, Минобрнауки России, Минобороны России, МВД России, ФСБ России, Минтранс России, Росархив, Росвоенистр, органы исполнительной власти субъектов Российской Федерации	2006 год 2007 год 2008 год 2009 год 2010 год	0,5 0,5 0,5 0,5 1	0,5 0,5 0,5 0,5 0,75	0,2 0,2 0,2 0,2 0,25	активизация творческого потенциала самодетальных коллективов и воспитание подрастающего поколения
5. Всероссийский фестиваль авторской песни "Преморские струны"	Роскультура, Минтранс России, ФСБ России, Росвоенистр, администрация Приморского края	2010 год	0,5	0,5	0,1	формирование чувства гордости за свой регион и его исторический вклад в победу над врагом

	Toteuttaja	Toteuttamisaika	Rahoitusmäärä (mln. euroa, ensimmäisen kvartaalin raholissa vuonna 2005)			Odotettu tulos
			kaikkiaan	federatiivisen budjetin varat	budjetin ulkopuoliset varat	
I. Patrioottisen kasvatuksen prosessin parantaminen						
Patrioottisen kasvatuksen työvälineistöä suuren isänmaallisen sodan vuosien 1941-1945 voiton 65-vuotispäivää varten						
1. Yleisvenä Bline n tiedekokouksen "Kansan ja armeijan vuosien 1941-1945 Suuressa isänmaallisessa sodassa"		vuonna 2009	1,5	1,5	-	kansalaisten kilnnoituksen rostiminen isänmaan sotahistoriaa kohtaan, Vuosien 1941-1945 Suuren isänmaallisen sodan tapahtumien väestely-yrittäjien vastatoiminta
2. Yleisvenä Bline n fedekäytäntökomiteansal "Maan tiede, taide ja kulttuuri vuosina 1941-1945" (asiakirjapäätely n järjestämisen kanssa vuosien 1941-1945 Suuren isänmaallisen sodan keskusmuseossa)		vuonna 2010	1,5	1,5		Vuosien 1941-1945 Suuren isänmaallisen sodan vuosien kulttuurin ja taiteen työntekijöiden patrioottisten toimien popularisointi
3. Virtuaalinen historia-dokumentaarin näytteilyntemittin sivulle "Venäjän Arkistot"		vuonna 2010	0,7	0,7		muiston säilyttämisen kansanurtoista vuosien 1941-1945 Suuressa isänmaallisessa sodassa
4. Yleisvenä Bline n kansantaiteen festivaal "Voiton kunniakukaus"		vuonna 2006 vuonna 2007 vuonna 2008 vuonna 2009 vuonna 2010	0,8 0,8 0,8 0,8 1	0,6 0,6 0,6 0,6 0,75	0,2 0,2 0,2 0,2 0,25	tehtävien yhteisöjen taiteellisen potentiaalinn aktivoiminen kasvavan sukupolven kasvattamisessa
5. Yleisvenä Bline n ulkunkirjoittajien festivaal "Meriläheiset kielet"		Vuonna 2010	0,6	0,5	0,1	yleisöiden tuntee n muodostamien omaa alueitaan ja sen historiallista pantoista kohtaan vihollisen voittamisessa